

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Коротецька Юлія Дмитрівна

УДК 930.253+352(477)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СУЧАСНИЙ ДОКУМЕНТАЦІЙНИЙ СУПРОВІД
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
УКРАЇНИ**

27.00.02 – Документознавство. Архівознавство
(27 – Соціальні комунікації)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Ю.Д. Коротецька

Науковий керівник:
Філіпова Людмила Яківна,
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Коротецька Ю. Д. Сучасний документаційний супровід діяльності православних релігійних організацій України. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.02 – Документознавство. Архівознавство (27 – Соціальні комунікації) – Харківська державна академія культури; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено розробленню концептуальних засад удосконалення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України в умовах глобалізації електронного комунікаційного простору; розкриттю особливостей організації та функціонування комунікаційних каналів та засобів здійснення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій; висвітленню науково-методичних підходів до створення та вдосконалення документних ресурсів веб-сайтів релігійних організацій України в Інтернет-просторі.

Здійснено огляд наукових публікацій за темою дослідження, результати яких склали теоретичну основу вивчення сучасного стану документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій. Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати, що окремі елементи досліджуваної проблеми незначною мірою охарактеризовано в публікаціях, присвячених історії православ'я, діяльності окремих релігійних організацій, інституціоналізації системи діловодства в Україні на різних історичних етапах його розвитку. Упродовж останніх років активізувалися теоретичні студії, що торкаються питань значущості сучасних релігійних документів та особливостей організації церковнопарафіяльного діловодства, але більшість авторів вивчають цю проблематику в історичному аспекті.

Відповідно до мети, предмета, об'єкту та завдань дослідження визначено

його методичні засади. На основі комплексного використання соціокомунікативного, системно-функціонального, історичного підходів обґрунтовано специфічні властивості релігійної комунікації; рівні та напрями комунікаційної взаємодії релігійних організацій, складові системи документаційного супроводу їх культової та позакультової діяльності; організаційні та технологічні проблеми й перспективи розвитку електронного документаційного супроводу діяльності релігійних організацій; визначено ефективні канали та засоби електронних церковних комунікацій, спрямованих на вдосконалення функціонування релігійних документів в сучасному суспільстві.

На основі узагальнення історичних передумов формування документаційного супроводу релігійних установ визначено систему зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливали на цей процес: серед зовнішніх — адміністративно-політичний устрій держави, стан нормативно-правової регламентації галузі, напрями реформування державного адміністративного апарату; серед внутрішніх — зміни правил документування інформації в різні історичні періоди

Розкрито специфічні властивості галузевої підсистеми релігійної документації, які зумовлені високим ступенем унікальності, сакральності та автономності релігії як духовної сфери життєдіяльності соціуму. Доведено, що основні види документів цієї підсистеми відбивають зміст культової діяльності релігійних установ, реалізацію їх суспільних функцій (метричні книги і виписи з них, шлюбні обшуки, клірові відомості, сповідні розписи, богослужбові журнали, ревизські казки про священно- і церковнослужителів та їхніх дітей, документи про розкольників та ін.). Визначено найпоширенішу групу документів, яку складають метричні книги, що протягом століть фіксують акти культової реєстрації громадянського стану віруючих (хрещення, вінчання, поховання), тому виконують функцію цінного історичного джерела- правову та

демографо-статистичну.

Визначено специфічні властивості релігійної комунікації, які обумовлені особливостями предметної сфери діяльності релігійних установ і характеризуються сакральністю, переважанням усної комунікації під час богослужінь, жорсткою регламентацією культових дій, певною консервативністю. З'ясовано комунікаційні зв'язки між суб'єктами церковно-релігійної діяльності, які породжують документний потік, типо-видову структуру якого зумовлюють два основні напрями церковної діяльності — культову та позакультову.

Обґрунтовано можливості формування системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ, яка містить дві базові документаційні складові, спрямовані на інформаційну підтримку їх зовнішніх та внутрішніх функцій: система інфраструктурної документації, яка за основними видами управлінських документів є типовою та використовується в будь-яких сферах, та система галузевої документації, до якої належать специфічні види документів, що відбивають особливості діяльності релігійних установ — відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів, серед яких такі унікальні документи як книги реєстрації хрещень, вінчань та похорон, церковні записки-прохання прихожан, свідоцтва про хрещення або вінчання та ін.

Проаналізовано й узагальнено результати аналізу семантичної та синтактичної складових управлінських документів релігійних організацій, визначено стилістичні відмінності та особливості оформлення реквізитів основних видів службових документів. Охарактеризовано ознаки їх семантичної складової - це вузьке цільове призначення; низький ступінь узагальнення інформації; синтактична складова відрізняється від управлінських документів світських установ специфічним стилем викладення матеріалу, а також тим, що бланки релігійних документів містять емблеми церков, храмів або священнослужителів, підпис документа супроводжується символом

православного хреста, на початку документа обов'язковим є звертання до адресата із зазначенням священного сану, наприкінці документа обов'язковим є завершальне релігійне формулювання.

З'ясовано, що важливою складовою системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ є галузеві періодичні видання, серед яких: офіційні загальноцерковні видання керівних органів - конфесій, єпархій, монастирів та церков; спеціалізовані газети для окремих категорій віруючих — духовенства, студентів духовних семінарій, мирян; спеціальні газетні випуски, присвячені великим релігійним святкам або іншим важливим подіям церковного життя тощо. Особливого значення набувають електронні релігійні журнали, кількість та рейтинг яких суттєво підвищується, поширюється їх читацька аудиторія завдяки вільному доступу до їх веб-сайтів у мережевому просторі.

Виявлено, за результатами комплексного аналізу контенту українських веб-сайтів релігійних організацій, що кількість документних ресурсів стало зростає. Серед них визначено офіційні сайти релігійних організацій (єпархій, церков, монастирів, навчальних закладів, братств та ін.); тематичні портали релігійно-громадських організацій; персональні сайти керівних та громадських діячів церкви. У складі галузевих релігійних документних ресурсів переважають аудіо- та відеозаписи проповідей та богослужінь, фотодокументи, що ілюструють важливі події діяльності єпархій.

Розроблено та обґрунтовано перспективний проект розвитку системи документаційного супроводу православних релігійних організацій, який має організаційну, технологічну та ресурсну складові й передбачає запровадження системи електронного документообігу з підсистемами «електронна канцелярія», «електронний архів», які спрямовані на удосконалення електронно-документаційного супроводу православних релігійних організацій в умовах Інтернет-комунікаційного простору.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше у вітчизняному документознавстві зроблена теоретична спроба адаптувати засоби документних та релігійних комунікацій до сучасних вимог інформаційного суспільства задля удосконалення системи електронно-документаційного супроводу православних релігійних організацій. У дослідженні вперше *обґрунтовано* наявність двох базових організаційних рівнів церковної комунікації: зовнішнього (між віруючими та представниками культу) та внутрішнього (між суб'єктами інституційної структури релігійних організацій); *доведено*, що усі рівні комунікаційної взаємодії церковних установ із зовнішнім та внутрішнім середовищами забезпечують два основні напрями церковної діяльності — культову (створення умов для відправлення релігійного культу віруючими) та позакультову (організаційно-управлінську та господарську), що потребує ефективної системи документаційного супроводу; *охарактеризовано* особливості типо-видового складу систем інфраструктурної та галузевої релігійної документації, з'ясовано особливості основних видів релігійних службових документів; *визначено* змістовні та типологічні особливості документного контенту веб-сайтів релігійних організацій християнських конфесій; *обґрунтовано* перспективний проект розвитку системи документаційного супроводу православних релігійних організацій, що має організаційну, технологічну та ресурсну складові й передбачає запровадження системи електронного документообігу в умовах Інтернет-комунікаційного простору; *уточнено* теоретико-методичні основи класифікації релігійних документів; типо-видова структура документного контенту православних релігійних веб-сайтів.

Теоретичне та практичне значення дослідження пов'язане із обґрунтуванням науково-методичних підходів до удосконалення сучасного документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій в умовах застосування електронних комунікацій. Результати дисертаційного

дослідження можуть бути використані для організації та упорядкування документної інфраструктури в діяльності духовних навчальних закладів системи релігійної освіти України, в напрямі розвитку сучасних засобів і технологій електронних церковних комунікацій; в наукових дослідженнях в галузі документознавства та архівознавства, в системі підвищення кваліфікації працівників інформаційної та діловодно-адміністративної діяльності.

Усі результати належать здобувачу особисто.

Ключові слова: релігійні документи, православні релігійні організації, документаційний супровід, Українська Православна Церква, церковні комунікації, електронні релігійні комунікації, веб-сайти православних релігійних організацій.

ANNOTATION

Korotetska Yu. D. Modern documentation of the activity of Orthodox religious organizations of Ukraine. — Qualifying thesis as manuscript.

Thesis research for a candidate degree in social skills sciences in specialty 27.00.02 – Scientific discipline of documentation. Archival studies (27 – Social skills) – Kharkiv state academy of culture; National library of Ukraine named after V.I. Vernadsky, Kyiv, 2019.

Thesis research is devoted to the development of the conceptual framework for improving the documentation of the activities of the Orthodox religious organizations of Ukraine in the conditions of globalization of the online communication space; to the revealing of the peculiarities of arrangement and functioning of communication channels and means of carrying out the documentation of the activities of Orthodox religious organizations; to reporting about scientific and methodological approaches to the creation and improvement of documental resources of websites of religious organizations of Ukraine in the online space.

A review of the research articles according to the research topic was carried out. The results of it have put together the theoretical grounds of the current situation of the documentation of activities of the Orthodox religious organizations. An analysis of scientific sources suggests that the individual elements of the problem under study are to a small extent described in publications that are dedicated to the history of Orthodoxy, the activities of individual religious organizations, the institutionalization of the system of record keeping in Ukraine at various historical stages of its development. In recent years, theoretical studies that touch upon the issues of the significance of modern religious documents and the peculiarities of the arrangement of church parish record keeping have become more active. But most authors study this issue in a historical perspective.

The methodological principles of the research were determined according to its

purpose, subject, object and objectives. Based on the comprehensive use of socio-communicative, systemic-functional and historical approaches following aspects were substantiated: specific features of religious communication; levels and directions of communication interaction of religious organizations, components of the system of documentation of their cult and extra cult activities; arrangement and technological problems and prospects of development of electronic documentation of activities of religious organizations; effective channels and means of electronic church communications that are aimed at improving the functioning of religious documents in modern society were determined.

The system of external and internal factors that influenced this process was determined based on the summarizing of the historical preconditions of the formation of documentation of religious organizations: among the external ones - the administrative and political structure of the state, the state regulatory legal regulation of the industry, the direction of reforming the state administrative structures; among the internal ones - changes in the rules of documenting information during different historical periods.

The specific features of the branch subsystem of religious documentation that are determined by the high degree of uniqueness, sacredness and autonomy of religion as a spiritual sphere of vital activity of society were revealed. It is proved that the main types of documents of this subsystem reflect the content of the cult activity of religious organizations, the implementation of their social functions (church books and extracts from them, marriage records, clerical records, confessional bonds, liturgical journals, census records about priests, clergymen and their children, documents about scismatics, etc.). The most widespread group of documents, which is made up of church books that for centuries recorded the acts of the cult registration of the civil state of believers (baptism, wedding, burial) was determined. Therefore they serve as a valuable historical source, both legal and demographically-statistical.

The specific properties of religious communication that are conditioned by the peculiarities of the sphere of activity of religious organizations and are characterized by sacredness, prevalence of oral communication during divine services, strict regulation of religious actions, and certain conservatism, were determined. The communication links between the subjects of church and religious activities, which generate the document flow, typical and specific structure of which is determined by two main directions of church activity - cult and extra cult, was determined.

The possibilities of forming a system of documentation for the activities of religious organizations, which contains two basic documentary components, that are aimed at informational support of their external and internal functions, were substantiated: the system of infrastructure documentation, which is typical and is used in all spheres according to the main types of management documents; and a system of sectorial documentation, which includes specific types of documents that reflect the specifics of the activities of religious organizations - the conduction of religious cults and ritual ceremonies, among which are such unique documents such as books for the registration of baptisms, ceremonies and funerals, church notes-requests of parishioners, certificates of baptism or marriage, etc.

The results of the analysis of the semantic and syntactic constituents of the administrative documents of religious organizations were analyzed and summarized. Stylistic differences and features of registration of details of the main types of internal documents were determined. Signs of their semantic component were characterized, namely: a narrow end use; low degree of generalization of information; the syntactic component differs from the administrative documents of secular institutions by a specific style of presentation of the material, as well as the fact that the forms of religious documents contain emblems of churches, temples or clergymen, the signature of the document is accompanied by a symbol of the Orthodox cross, at the beginning of the document it is mandatory to appeal to the addressee with the indication of the holy dignity, at the end of the document the final

religious wording is obligatory.

It was determined that periodicals are an important part of the system of documentation for the activities of religious organizations, among which are the following ones: official general church publications of the governing bodies of creeds, eparchies, monasteries and churches; specialized newspapers for certain categories of believers - clergy, students of theological seminary, laity; special newspapers that are dedicated to great religious holidays or other important events of church life, etc. Online religious magazines acquired particular importance. Their number and ranking have significantly increased. Their readership is distributed due to a free access to their websites in the network space.

The number of documentary resources increases steadily. It was revealed based on the results of a comprehensive analysis of the content of Ukrainian websites of religious organizations. Among them are official websites of religious organizations (eparchies, churches, monasteries, educational institutions, fraternities, etc.); thematic portals of religious and public organizations; personal websites of church leaders and members of clergy. Audio and video recordings of sermons and divine services, photographic documents that illustrate the important events of the eparchy activities, prevail as part of the sectorial religious documentary resources.

The perspective project of development of the system of documentation of Orthodox religious organizations has been developed and substantiated. This system has organizational, technological and resource components and provides for the introduction of an electronic document management system with the "electronic office", "electronic archive" subsystems. They are aimed at improving the electronic documentation of Orthodox religious organizations in the conditions of Internet communication space.

The scientific novelty of the obtained results of the thesis research lies in the fact that for the first time in the domestic scientific discipline of documentation a theoretical attempt was made to adapt the means of documentary and religious

communications to the modern requirements of the information society in order to improve the system of electronic documentation of Orthodox religious organizations. In this research for the first time: availability of two basic organizational levels (external (between believers and representatives of the cult) and internal (between the subjects of the institutional structure of religious organizations) of church communication *was substantiated*; *it was established*, that all levels of communication interaction of church institutions with external and internal environments provide two main directions of church activities - cult (creation of conditions for conduction of religious cult by believers) and extra cult (organizational, managerial and economic), which requires an effective system of documentation; peculiarities of type-specific composition of systems of infrastructure and branch religious documentation, features of the main types of religious internal documents *were characterized*; substantial and typological features of document content of websites of religious organizations of Christian denominations *were determined*; development strategy for the development of a system of documentation for Orthodox religious organizations that has organizational, technological and resource components, and foresees the introduction of an electronic document circulation system in the conditions of the Internet communication space *was substantiated*; theoretical and methodological basis for the classification of religious documents *was specified*; type-specific structure of documentary content of Orthodox religious websites.

The theoretical and practical importance of the research is related to the substantiation of research and methodological approaches to the improvement of modern documentation of the activities of Orthodox religious organizations in the conditions of use of electronic communications. The results of the thesis research can be used for arrangement and regulation of the documentary infrastructure in the activities of religious educational institutions of the religious education system of Ukraine, in the direction of developing modern means and technologies of electronic

church communications; in scientific researches in the field of scientific discipline of documentation and archival studies, in the system of advanced training of personnel of informational and record keeping and administrative activities.

All the results belong to the researcher personally.

Keywords: religious documents, Orthodox religious organizations, documentation, Ukrainian Orthodox Church, church communications, online religious communications, websites of Orthodox religious organizations.

Список публікацій за темою дисертації

Основні публікації за темою дисертації:

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні інтернет-ресурси України: інформаційно-змістовий аспект / Ю. Д. Мусієнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — Київ, 2016. — №1. — С. 82-87.

2. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документаційна складова контенту веб-сайтів православних релігійних організацій України / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Кн. палати. — Київ, 2017.— №2. — С. 25-29.

3. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Засоби електронних комунікацій та їх використання в системі інформаційно-документного забезпечення релігійних організацій / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Кн. палати. — Київ, 2017. — № 5. — С. 38-40.

4. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні православні журнали як складові документаційного забезпечення релігійних організацій / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Харк. держ. акад. культури. Серія: Соціальні комунікації : зб. наук. пр. — Харків, 2017. — Вип. 51. — С. 133-144.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

5. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливості документаційного забезпечення діяльності релігійних організацій (на прикладі Української

Православної Церкви) / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // East European Scientific Journal. — Варшава (Польща), 2017. — №3(19). — С. 52-57.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документальні ресурси православних релігійних громад України як складова національної спадщини: постановка проблем // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : у 2 ч. : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2015 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2015. — Ч. 2. — С. 211

7. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Інформаційна складова релігійних громад України в умовах інформатизації // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали Міжнар. наук. конф., 26-27 листопада 2015 р. / Харк. держ. акад. культури. — Харків, 2015. — С. 178.

8. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання документаційного забезпечення релігійних організацій України // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 4 листоп. 2015 р. / Маріуп. держ. ун-т. — Маріуполь, 2015. — С. 95.

9. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз документальних Інтернет-ресурсів в інформаційному просторі релігійних організацій // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : у 2 ч. : матеріали Всеукр. наук. конф., 4–5 груд. 2015 р. / Дніпр. нац. ун-т ім. О. Гончара. — Дніпропетровськ, 2015. — Ч. 2. — С. 194.

10. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійний документ: питання визначення та структури // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21–22 квіт. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2016. — С. 347.

11. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання підготовки фахівців з діловодства в релігійних установах України // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах : у 2 ч. : матеріали Всеукр. наук. конф., 29–30

квіт. 2016 р. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. — Дніпропетровськ, 2016. — Ч. 2. — С. 258.

12. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз класифікації документальних ресурсів релігійних організацій України // Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 трав. 2016 р. / Полтав. ун-т економіки і торгівлі. — Полтава, 2016. — С. 236.

13. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливі документи православних релігійних громад України: документознавчий аналіз // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 8–9 верес. 2016 р. / Одес. нац. політехн. ун-т. — Полтава, 2016. — С. 74–76.

14. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Організація архівів релігійних установ: аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали Міжнар. наук. конф., 24–25 листоп. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2016. — С. 172–174.

15. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Церковні документи в системі документаційного забезпечення релігійних організацій // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 20–21 квіт. 2017 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2017. — С. 283–284.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	
1.1 Сучасний стан наукової розробки проблем документаційного супроводу діяльності релігійних організацій	25
1.2 Історичні передумови формування системи документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій	41
1.3 Методологічні засади дисертаційного дослідження	60
Висновки до розділу 1	70
РОЗДІЛ 2 СИСТЕМА ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СТРУКТУРНІ ТА ТИПОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ	
2.1 Особливості діяльності православних релігійних організацій в умовах формування документаційної системи	75
2.2 Потік релігійних документів: типологічні, змістовні та формальні характеристики	91
2.3 Релігійна періодика як джерельний комплекс у складі сучасного документаційного супроводу діяльності релігійних організацій	118
Висновки до розділу 2	127
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ	
3.1 Особливості документаційної складової контенту веб-сайтів православних релігійних організацій України	131
3.2 Засоби електронних комунікацій як основа підвищення ефективності документаційного супроводу сучасних релігійних організацій	148
3.3 Перспективна модель розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій в Інтернет-просторі	159
Висновки до розділу 3	173
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	183
ДОДАТКИ	209

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

EDMS	Electronic Document Management System (система управління електронними документами)
HTTP	Hyper Text Transfer Protocol
WWW	World Wide Web
ЕДР	електронно-документні ресурси
ЕДС	електронно-документаційний супровід
ІКТ	інформаційно-комунікаційні технології
ІТ	інформаційні технології
РД	релігійний документ
СЕД	система електронного документообігу
УАПЦ	Українська Автокефальна Православна Церква
УГКЦ	Українська Греко-Католицька церква
УПЦ	Українська Православна Церква
УПЦ КП	Українська Православна Церква (Київський патріархат)
УПЦ МП	Українська Православна Церква (Московський патріархат)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. За умов стрімкого розвитку сучасних комп'ютерних та мережевих технологій суттєво зростають можливості глобалізації комунікаційних зв'язків, зокрема й у релігійній сфері. Релігія — один з найдавніших соціокомунікаційних інститутів суспільства, функціональність якого базується на встановленні інтерактивної комунікаційної взаємодії між суб'єктами релігійної діяльності. Ефективність функціонування релігійних організацій безпосередньо залежить від якості його документаційного супроводу, сутність якого — у безперервній інформаційній підтримці всіх напрямів діяльності релігійних організацій через функціонування потоків релігійних документів, що утворюються як результат зовнішньо- та внутрішньо-церковної комунікаційної взаємодії. За умов збільшення електронних документів суттєво зростають оперативність і масштаби розповсюдження релігійної інформації в Інтернет-мережевому просторі, посилюється впливовість релігійних поглядів, вчень та вірувань.

Розвиток інформаційно-документної інфраструктури в сучасному суспільстві орієнтований на удосконалення засобів інформаційно-комунікаційних технологій задля покращення функціонування документообігу в інформаційних системах різних галузей. Релігійні організації посідають особливе місце в соціумі, вони тісно пов'язані з еволюцією релігійних документів, з розвитком церковного діловодства, з реформами державного управлінського апарату, соціополітичними, економічними та культурними змінами. В суспільстві активізуються зовнішні та внутрішні церковні комунікації; за умов збільшення електронних документів значно поширюється релігійна інформація в інформаційно-мережевому просторі, посилюється впливовість релігійних вірувань.

Документаційний супровід релігійних організацій можна розглядати як

процес і одночасно систему комплексної інформаційно-документної підтримки всіх етапів діяльності релігійних установ засобами релігійних документів. У широкому розумінні цей процес спрямований на покращення та оптимізацію діяльності релігійних організацій задля збільшення складу їх учасників, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як сучасні засоби електронних релігійних комунікацій.

Спеціальна інформація та документація, що супроводжує сучасні релігійні організації, є недостатньо вивченими в документознавчому аспекті, відсутні комплексні наукові дослідження з цієї теми. Слід зазначити, що в Україні наразі не розроблено системи науково-методичного забезпечення сучасного розвитку документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю протиріч між потребою суспільства щодо розширення каналів доступу до релігійної інформації та несформованістю необхідних для цього інфраструктурних складових документаційного супроводу; необхідністю налагодження багаторівневої комунікаційної взаємодії між усіма суб'єктами релігійної діяльності та відсутністю теоретико-методичних засад реалізації цього завдання. Ґрунтовний аналіз фахових публікацій дозволяє стверджувати, що найважливіші аспекти означеної проблематики ще не набули комплексного вивчення.

У зв'язку з цим актуальною науковою проблемою сучасного документознавства є обґрунтування теоретичних та організаційних аспектів формування сучасної системи документаційного супроводу православних релігійних організацій України з метою її удосконалення в умовах електронних комунікацій інформаційного суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження здійснено в рамках комплексної наукової теми Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (реєстраційний № 0109U000512) та наукової теми кафедри інформаційно-документних систем ХДАК (2014-2018 рр.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних засад удосконалення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України в сучасних умовах інформаційного суспільства.

Завдання дослідження:

- з'ясувати рівень наукового розроблення проблем документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій;
- обґрунтувати методологічний апарат дослідження;
- охарактеризувати сучасний стан та особливості організації документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій;
- проаналізувати основні комунікаційні канали та засоби здійснення документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій;
- визначити типо-видовий склад документних ресурсів веб-сайтів православних релігійних організацій;
- запропонувати перспективні напрями розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України в Інтернет-просторі.

Об'єкт дослідження — документаційний супровід діяльності православних релігійних організацій України.

Предмет дослідження — теоретичні та практичні аспекти сучасного документаційного супроводу православних релігійних організацій України в умовах застосування засобів електронних комунікацій в Інтернет-просторі.

Методи дослідження. Методологічний інструментарій дисертаційного дослідження уможливив системно підійти до вивчення об'єкта дослідження, використовуючи основні методологічні підходи та методи для розкриття й обґрунтування головних положень дисертації. Комплексне використання соціокомунікативного, системного, функціонального, історичного підходів дозволило: встановити специфічні властивості релігійної комунікації; рівні та напрями комунікаційної взаємодії релігійних організацій, складові системи їх документаційного супроводу; дослідити сучасні організаційні та технологічні проблеми й перспективи розвитку електронного документаційного супроводу діяльності релігійних організацій; визначити ефективні канали та засоби електронних церковних комунікацій, спрямованих на удосконалення функціонування релігійних документів у сучасному суспільстві.

Із метою розв'язання дослідницьких завдань на різних його етапах використовувалися такі методи: класифікаційний — для систематизації основних видів документів, що складають базові системи документації релігійних установ; компаративний — для визначення загального і специфічного у складі та структурі документаційного супроводу діяльності різних видів релігійних організацій; кількісний та якісний аналіз емпіричних даних, зокрема аналіз складу й структури електронних ресурсів православно-релігійного профілю в Інтернет-середовищі; метод моделювання — для обґрунтування перспективних напрямів вдосконалення системи електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних установ в умовах інформаційного суспільства.

Теоретичну базу дослідження склали основні концепції, викладені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених у сфері документознавства, архівознавства, теорії соціальних комунікацій, інформатики, інформаційних технологій.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше у вітчизняному документознавстві зроблена теоретична спроба адаптувати засоби документних та релігійних комунікацій до сучасних вимог інформаційного суспільства задля удосконалення системи електронно-документаційного супроводу православних релігійних організацій.

У дослідженні *вперше*:

— обґрунтовано наявність двох базових організаційних рівнів церковної комунікації зовнішнього та внутрішнього: зовнішньоцерковна комунікація організується між віруючими та представниками культу, між групами віруючих через обмін інформацією та консолідацію навколо єдиної православної віри; внутрішньоцерковна комунікація здійснюється між суб'єктами інституційної структури релігійних організацій;

— доведено, що усі рівні комунікаційної взаємодії церковних установ із зовнішнім та внутрішнім середовищами забезпечують два основні напрями церковної діяльності — культову (створення умов для відправлення релігійного культу віруючими) та позакультову (організаційно-управлінську та господарську, спрямовану на підтримку матеріально-технічної складової функціонування церкви), що потребує ефективної системи документаційного супроводу;

— охарактеризовано особливості типо-видового складу систем інфраструктурної та галузевої релігійної документації, з'ясовано особливості основних видів релігійних службових документів;

— визначено змістовні та типологічні особливості документного контенту веб-сайтів релігійних організацій християнських конфесій;

— обґрунтовано перспективний проект розвитку системи документаційного супроводу православних релігійних організацій, що має

організаційну, технологічну та ресурсну складові й передбачає запровадження системи електронного документообігу з підсистемами «електронна канцелярія», «електронний архів», спрямованими на удосконалення електронно-документаційного супроводу релігійних організацій в умовах Інтернет-комунікаційного простору.

Набули подальшого розвитку:

- теоретико-методичні основи класифікації релігійних документів, які є основою реалізації зовнішніх та внутрішніх функцій релігійних організацій;
- типо-видова структура документного контенту православних релігійних веб-сайтів.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні та методичні положення, висновки та результати дисертації щодо удосконалення сучасного документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій в умовах застосування електронних комунікацій є основою для збереження релігійних документів як складової національної культурної спадщини. Особливо корисними результати дослідження стають для організації та упорядкування документної інфраструктури в діяльності духовних навчальних закладів системи релігійної освіти України: в школах, в університетах на богословських відділеннях, в напрямі розвитку сучасних засобів і технологій електронних церковних комунікацій. Окремі результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в наукових дослідженнях з документознавства та архівознавства, в процесі підготовки кадрів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», в системі підвищення кваліфікації працівників інформаційної та діловодно-адміністративної діяльності.

Особистий внесок здобувача. Усі результати, висновки, наукові положення, що містяться в дисертації, одержано автором особисто. Всі публікації за темою дисертаційного дослідження є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки й результати дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях: Міжнародній науковій конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2015, 2016); Всеукраїнських науково-теоретичних конференціях молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2015, 2016, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» (Маріуполь, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (Одеса, 2016); Міжнародних науково-практичних конференціях: «Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації» (Полтава, 2016); «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (Дніпропетровськ, 2015); «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпропетровськ, 2016).

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційного дослідження відображено у 15 публікаціях: 5 — статті в наукових фахових виданнях; 4 статті — у фахових виданнях України; 1 стаття — у зарубіжному (Польща) науковому періодичному виданні; 10 — тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Структура роботи підпорядкована логіці дослідження, його меті й основним завданням. Робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел- 240 найменувань (26 стор.), 5 таблиць, 8 рисунків, 15 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінка, із них 164 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1 Сучасний стан наукової розробки проблем розвитку документаційного супроводу діяльності релігійних організацій

Складна сучасна суспільно-політична ситуація в Україні, кардинальні зміни, які відбуваються в духовній сфері життя соціуму та особистості, відносини між державою і церквою, складний характер міжконфесійних відносин актуалізували в суспільній свідомості багато проблем. Згідно даних звіту Державного департаменту у справах національностей та релігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2017 р. в Україні зареєстровано 34385 релігійні громади, до складу яких входять усі конфесії. В цілому в Україні представлено 55 віросповідних напрямів, якими видається 336 періодичних видань (станом на початок 2017 р.) [56]. Майже 97% зареєстрованих нині релігійних громад в Україні є християнськими: приблизно половина з них належать до православної традиції, решту майже порівну поділяють католики та протестанти.

Зазначимо, що згідно Конституції України церква є відділеною від держави, проте релігійні організації не виключені із правового поля українського законодавства, оскільки вони є невід'ємною частиною суспільного життя. Це стосується усіх сфер діяльності релігійних громад, у тому числі їх документообігу. Православні релігійні осередки займають великий спектр у загальній релігійній мережі України. Православ'я в Україні не має єдиного інституційного оформлення: діють три чисельні православні церкви – Українська Православна Церква Московського Патріархату (УПЦ МП),

Українська Православна Церква Київського патріархату (УПЦ КП),
Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ).

Православні релігійні громади беруть активну участь у суспільному житті населення України. Релігійні організації та установи даного профілю під час своєї діяльності здійснюють освітню, виховну, просвітницьку, місіонерську та благодійну роботи. Православні релігійні осередки займаються такими напрямками соціальних робіт, як: виховання дітей та молоді, моральна, духовна, культурна та патріотична освіта, діяльність, направлена на збереження навколишнього середовища, соціальна діяльність, благодійництво, відродження культурної та історичної спадщини, підтримка і захист державної стабільності, духовна і моральна допомога особам, що перебувають у місцях позбавлення волі [162].

Багатоаспектна діяльність релігійних організацій, зокрема в інформаційно-комунікаційному аспекті, відбивається у генеруванні потужного потоку різноманітної службової та культової документації, що вимагає належної організації документообігу, чіткого регламентування форм документів та визначення основних принципів її групування в спеціалізовані комплекси. Чітка організація ділових процесів дозволяє забезпечити збереженість документації та її упорядкування під час її формування, опрацювання та користування нею.

Дослідження проблем формування, збереження та організації використання комплексів релігійних документів ґрунтується на детальному та багатоаспектному аналізові наукових публікацій фахівців у сфері документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій, релігіознавства, інформатики та інформаційних технологій, історичних, соціологічних та інших наукових дисциплін. Багатоплановість та багатоаспектність проблеми документаційного забезпечення діяльності релігійних організацій зумовили необхідність ознайомлення з широким колом першоджерел, результатів

наукових досліджень, що безпосередньо чи опосередковано стосуються теми дисертації.

Аналіз публікацій здійснювався відповідно до логіки дослідження, яка передбачала висвітлення таких напрямів: теоретичні та термінологічні аспекти документаційного забезпечення релігійної діяльності; організаційно-управлінські підходи до функціонування системи документаційного забезпечення релігійних організацій; технологічні аспекти запровадження електронного документообігу та дистанційного доступу до електронних ресурсів релігійних організацій; перспективні напрями розвитку системи електронно-документаційного супроводу діяльності релігійних організацій, базовані на інформаційно-комунікаційних технологіях (ІКТ).

Окремі питання розвитку документознавства, документних ресурсів та їх класифікації в різних сферах соціокультурної діяльності в Україні висвітлені в працях В. Бездрабко [12], Л. Дубровіної [44], С. Кулешова [94, 97], Кушнарєнко Н. [101], Ю. Палєхи [138], Ю. Столярова [190, 191, 192], Г. Швецової-Водки [222, 221] та ін. Автори, зокрема, торкалися питань історії та теорії документознавства, термінологічних основ розвитку документних ресурсів, принципів класифікування документних ресурсів та ін.

Н. Кушнарєнко та Г. Швецова-Водка у своїх працях обґрунтовують багатоаспектні загальні класифікації документів [101, 223]. Зокрема Г. Швецова-Водка, характеризуючи процес класифікації як поділ певних об'єктів дослідження на класи (види, роди, типи, жанри) відповідно до найсуттєвіших ознак, властивих документу, підкреслює необхідність дотримання головного правила класифікування: єдність основи поділу [101, 223]. Авторка класифікує документи за окремими ознаками, що характеризують особливості матеріального носія документа та знакову систему запису інформації. Розуміючи під матеріальним носієм документа єдність матеріальної основи та конструкції, форми, способи запису й вилучення інформації, канали її

сприйняття й споживання, а під знаковими засобами фіксації та передачі інформації – систему знаків як складову мовної, знакової системи загалом, вона пропонує відповідні ознаки класифікування документів і фасети, утворені внаслідок цієї процедури, які варто використовувати для визначення особливостей та специфічних ознак релігійної документації [12].

Обґрунтовані Н. Кушнарєнко методологічні положення щодо правил класифікації документів дозволяють здійснити багатоступеневий ієрархічний і дихотомічний поділ документів на роди, види, підвиди, класи, підкласи, що декларує різні рівні їх градації [101]. Класифікацію документів Н. Кушнарєнко розглядає як їх диференціацію за однією з найсуттєвіших ознак, а типологізацію – як частковий випадок класифікації документів, пов'язаних із групуванням документів на основі їх подібності до деякої узагальнюючої моделі – «типу». Найсуттєвішими типологічними ознаками класифікації науковець вважає функціонально-цільове призначення документа та його читацьку адресу [101]. Спираючись на цей підхід, у класифікації релігійної документації варто виокремити два типи: культову — призначену для документаційного супроводу культової діяльності релігійних організацій, отправки релігійних церемоній, молитов, проповідей, богослужінь та ін., які сприймаються віруючими як акти безпосередньої комунікації з божественними силами; позакультову — призначену для документаційного супроводу організаційно-управлінської та господарської діяльності релігійних установ як юридичних суб'єктів.

Фундаментальною загальною класифікацією документа як засобу соціальних комунікацій вважається класифікація, запропонована вченим Ю. Столяровим. У підручнику «Документологія» [190] вчений запропонував такі нові основи класифікації документів: за номінаційною, інформаційною, матеріальною, сигнаційною, синтаксійною, семантиційною, прагматичною складовими. Корисними для вирішення завдань дисертаційного дослідження

виявилися ідеї науковця щодо базових ознак класифікації електронного документа. Зокрема, розроблення теорії документа, де є підходи до визначення онтологічного та функціонального статусу документа, вчення про документ аутентичний та неаутентичний, що було використано дисертантом в процесі дослідження особливостей релігійних документів, які є основою забезпечення культової діяльності церковних установ. Специфічною особливістю документаційного супроводу цього виду релігійної діяльності у православ'ї є наявність великої кількості іконічних аутентичних документів з церковними реліквіями та ін.

Важливо зауважити також, що кожна культова дія, спрямована на встановлення комунікації віруючих з божественними силами жорстко регламентована текстами молитов та канонами, задокументованими у головних церковних книгах. Цю ідею Ю. Столяров обґрунтовував у публікаціях кінця 1990-х рр., присвячених дослідженню зародження та еволюції документної комунікації на прикладі найдавніших релігій світу, зокрема і християнства [192].

Відомі книгознавці І. Баренбаум, Я. Запаско, Є. Немировський, Б. Семеновкер та ін. у своїх численних працях доводять, що у середньовічній Західній Європі виробництво книг відбувалося в монастирях, і лише винахід книгодрукування поступово позбавив церкву цієї монополії. Проте і в інкунабульний період більше половини ранніх друкованих книг складала релігійна література.

Аналогічну думку обґрунтовує у своїй монографії «Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми» [92] провідний український документознавець С. Кулешов. Простежуючи еволюцію первісних систем документальної фіксації інформації, вчений на прикладі однієї з найрозвиненіших стародавніх держав світу — Шумеру — доводить, що шкільна освіта виникла в Нижній Месопотамії близько 3000 р. до

н.е. Ця освіта була спрямована на підготовку єдиного освіченого прошарку населення цієї країни — писарів, яких у зв'язку з винаходом писемності вкрай потребували великі храмові, а потім і царські господарства [92]. Стрімке зростання потоку рукописних господарських документів та їх накопичення в храмах зумовило необхідність запровадження спеціального архівного зберігання. Зокрема, в храмовому комплексі Шумеру Джемет-Наср археологами знайдено близько 500 тисяч документів та їхніх фрагментів, що в основному містять державно-господарські записи.

Висока культура документування у стародавніх шумерів та інших народів, що населяли Передній Схід, на думку С. Кулешова, була зумовлена необхідністю тлумачення текстів релігійного змісту. За гіпотезою науковця, їхнє роз'яснення було дуже важливим, враховуючи зв'язок багатьох культур Сходу із жертвним ворожінням, прихованістю, неоднозначністю смислу написаного [35].

На численних прикладах документальної фіксації донедавна невідомих знань учений ілюструє, що вже в Стародавніх Вавілоні, Єгипті, Греції поступова інституціоналізація наукової діяльності, результати якої фіксувалися в документах різноманітних типів та жанрів, відбувалася в межах релігії як соціального інституту. Так, в Стародавньому Єгипті вся документація створювалася в храмах (чи в установах при храмах), там же — при храмових школах проводилося навчання писців. У давньоєгипетському храмі міста Єдфу археологами був знайдений найдавніший перелік шкіряних книг, що зберігалися у скринях храму. Список був поділений на дві частини — священної та світської літератури. Крім літератури релігійного змісту в списку представлені й «управлінські» документи: інвентар храму, книга про управління храмом, книга храмового персоналу [94]. Ці приклади свідчать, що в усі часи будь-яка релігійна організація має документаційно підтримувати два види комунікації — зовнішню, спрямовану на трансляцію сутності віровчень,

та внутрішню, пов'язану з організацією управлінської та господарської діяльності.

У контексті дослідження еволюції релігійної комунікації та історії становлення церковного діловодства важливими є наведені у працях Кулешова С. факти про те, що у ранні середні віки в Європі організація роботи канцелярії Святого Престолу вважалася взірцевою. Багато прийомів оформлення офіційних документів та організації роботи з ними перейняли західноєвропейські країни саме з діловодних традицій цієї документокомунікаційної установи. Так, у папській канцелярії вперше було започатковано ведення реєстрів — книг із записами текстів вихідних документів. Важливо підкреслити, що серед ранніх форм реєстрів були також книги, що фіксували записи фінансового та торговельного характеру. Сукупність реєстрів та документів, що зберігалися у канцелярії, у той час називали реєстратурою. Пізніше цим терміном почали позначати сукупність діловодних процесів, які виконувала канцелярія, а з поширенням у Німеччині та скандинавських країнах діловодних структур в установах — сховища реєстрів, вхідних та вихідних документів одержали назву архіву [95].

Цінним для вирішення завдань дисертаційного дослідження є науковий доробок С. Кулешова щодо теоретичних основ спеціального документознавства, обґрунтування узагальнюючих типологічних схем систем документації. Запропонувавши поділ систем документації, що склалися в суспільстві, на базові, інфраструктурні, дисциплінарні, автор, на жаль, не конкретизував місце релігійної документації в цих системах. Але екстраполяція його схеми на особливості діяльності релігійних організацій дозволяє обґрунтувати різноманітність усталених форм та комплексів документації, що функціонує нині в системі їх документаційного супроводу.

Важливою для вирішення завдань дисертаційного дослідження є обґрунтована С. Кулешовим класифікація службових документів на типові й

профільні [95]. Автор підкреслює, що типові документи притаманні кожній юридичній особі, з чого можна зробити висновок, що й релігійній організації також. До цього класу документів належать внутрішньообігові управлінські (організаційно-розпорядчі, планові, звітно-статистичні, фінансової звітності тощо), що забезпечують функціонування юридичної особи. Профільні документи створює юридична особа відповідно до профілю своєї діяльності, зокрема релігійної.

Доречним було також ознайомлення з теоретичними підходами до класифікації управлінських документів, висвітленими в працях В. Бездрабко [12], Ю. Палехи та Н. Леміш [138]. Якщо класифікація С. Кулешова є універсальною за змістом, оскільки охоплює усі базові сфери діяльності соціума [98], то класифікація, запропонована Ю. Палехою [138], стосується перш за все документів управлінської спрямованості, які варто поділяти на групи за функціональним призначенням та тематикою. У навчальному посібнику Ю. Палехи та Н. Леміш [138] службова документація поділена на два великі класи: інфраструктурна, яка забезпечує роботу усіх підрозділів установи та охоплює управлінську (організаційно-розпорядчу, економічну, кадрову, довідково-інформаційну) та нормативно-правову; галузеву, яка відбиває напрями та сфери діяльності установи. Однак і ця класифікація мало придатна для виокремлення типологічних особливостей релігійної документації, тому необхідність розробці узагальненої типологічної схеми класифікації релігійних документів, зокрема й їх електронних аналогів, залишається актуальною.

Результати аналізу потоку публікацій з теми дисертаційного дослідження свідчать, що питання документування діяльності сучасних релігійних інституцій висвітлюються здебільшого з точки зору особливостей реєстрації релігійних громад України. Науковий інтерес фахівців зосереджений переважно на документах, що утворюються внаслідок основної діяльності релігійних організацій. Доведено, що загальноцерковні документи створюють

та функціонують в будь-якій православній релігійній установі, незалежно від масштабів її діяльності та ієрархії. Але особливості змісту та структури даного класу документів майже не вивчалися сучасними документознавцями, тому актуальним питанням постає визначення правил складення їх текстів та особливостей оформлення. Взагалі слід відзначити, що дослідження видів документів релігійних організацій ще не стало предметом спеціального документознавства.

Упродовж останніх років в Україні активізувалися теоретичні студії, що торкаються питань значущості релігійних документів та особливостей організації церковнопарафіяльного діловодства. Але більшість сучасних дослідників вивчають цю проблематику в історичному аспекті ведення діловодства в церкві. Зокрема А. Красницька, Ю. Кондратюк, Я. Даткевич, О. Ігнатуша, А. Спічак та інші, вивчали еволюційні етапи розвитку парафіяльного діловодства та організації функціонування церковної документації, починаючи з XVIII ст. [89, 80, 33, 61, 188]. Так, Ю. Кондратюк, аналізуючи у своїй дисертаційній праці православні інституції та духовенства як суб'єкти формування парафіяльного діловодства Волинської єпархії кінця XVIII - початку XX ст., акцентує увагу на впливовість управлінських документів, які створювалися Святійшим Синодом. Автором підкреслюється важливість вивчення функцій та статусу церковнопарафіяльних документів, їх семантичної та синтактичної складових [80].

Історичний аспект вивчення архівної документації релігійних громад (20–30-ті роки XX ст.) розкрито у публікації О. Ігнатуші, яка наголошує, що реєстраційні документи релігійних громад постають джерелами інформації до вивчення історії церкви в Україні; саме вони дозволяють предметно вивчати соціальні параметри розвитку конфесій і релігійних рухів, особливості становлення міжконфесійних та державно-церковних взаємин в Україні [61].

На думку українських дослідників історії становлення церковного

діловодства в радянській період, сформувалося багато уніфікованих правил організації документування українських і російських церков. Таку тенденцію відзначає у своєму дисертаційному дослідженні Ю. Кондратюк, базуючись на результатах аналізу основних видів документів парафій Волинської єпархії, вказуючи, що форми документів були типовими та відповідали зразкам, встановленим загальноросійським законодавством [80].

На думку А. Спічак, вивчення історії розвитку окремих видів документів, їх комплексів і систем, що створюються в результаті документування діяльності парафіяльних церков, є одним з основних завдань документознавчих досліджень. Оскільки, як підкреслювала А. Сокова, документація, «обслуговуючи» суспільство, є відображенням його стану й розвивається разом з ним. Вивчаючи еволюцію документування діяльності парафіяльних церков у XVIII – початку XX ст., автор визначає шість основних груп церковних документів: актова документація, документи церковного обліку, звітна документація, листування, господарські документи і церковно-приходські літописи [188]. Варто підкреслити, що більшість з номенклатури цих груп документації збереглася й у наш час продовжує функціонувати в церковному документопотоці.

Взагалі фахівцями відзначається, що релігійний документ слід розуміти як документ, створений релігійною організацією, що несе інформацію саме щодо релігійної діяльності духовної установи. До документації церковної установи (як сукупності службових документів) належать всі документи, що створюють, функціонують та є в обігу в межах однієї або декількох релігійних установ. Саме такі документи складають основу документаційного супроводу релігійних організацій.

Окрім управлінської документації, потужним є потік опублікованих релігійних видань, зокрема й періодичних. Нині сформувалася спеціальна галузь журналістики — релігійна, яка систематично інформує суспільство про

сутність релігійних процесів, що відбуваються у державі, висвітлює різні аспекти релігійно-церковного життя країни. Релігійній тематиці присвячені не лише спеціальні (релігійно-церковні), а і загальноукраїнські періодичні видання. Важливо зауважити, що в останнє десятиріччя набули поширення електронні періодичні видання, які публікуються на сайтах церков та єпархій. Їх теж необхідно розглядати як документи релігійного призначення, що є складовими документаційного супроводу діяльності релігійних інституцій.

Фахівці підкреслюють, що Україна належить до країн, де християнські традиції та культура впродовж віків відігравали важливу роль, не зважаючи на те, що довгий період атеїстичного комуністичного режиму значно підірвав сталі соціально-релігійні засади розвитку суспільства. Хоча відзначається, що до проголошення у 1991 р. незалежності в Україні вже розпочався процес релігійно-духовного відродження, який супроводжувався складними процесами міжконфесійного протистояння. Протягом останнього десятиліття значну роль у релігійно-духовному відродженні українського суспільства відігравали релігійні засоби масової інформації, переважно газети і журнали [4]. Так, за Т. Антошевським, станом на 2001 р. в Україні нараховувалося понад 200 друкованих періодичних видань релігійного характеру, що належать різним конфесіям, та певна кількість дрібних релігійних видань, переважно парафіяльних газет [4].

Вивченню періодичних видань релігійного профілю присвячено наукові публікації В. Ігнатієнко, А. Животко та інших авторів, які досліджували історію розвитку релігійних журналів, аналізували українську релігійну періодику зарубіжної діаспори [60, 50]. Історичний аспект досліджень особливостей функціонування церковно-релігійної преси превалює у публікаціях Ю.Комінко, А. Юраша, С. Губенка, А. Бойко та ін. Щодо вивчення особливостей сучасного стану розвитку релігійної преси в Україні, то в цьому напрямі плідно працював А. Юраш, який визначив такі основні завдання релігійної преси: роз'яснювати

релігійну доктрину з метою зміцнення релігійних переконань віруючих; популяризувати основи релігійного вчення для іншоконфесійної та атеїстичної аудиторії, вести теологічну та церковно-історичну полеміку та дискусії; інформувати прихильників цього віросповідання та всіх, хто потенційно цікавиться релігійною проблематикою, про різні аспекти церковного життя; оцінювати з позицій певної ідеології події всіх сфер (політичної, економічної, культурної тощо) життєдіяльності суспільства задля вироблення специфічно церковного погляду на всі ці проблеми [230, 78].

Сучасні проблеми розвитку релігійної преси знайшли віддзеркалення у статтях Т. Антошевського, І. Швець, а також в дисертації І. Скленара, який досліджував релігійну пресу України, зокрема видання католицьких і православних церков як сегменту сучасної української журналістики [4, 178, 177]. На думку І. Скленара, релігійна преса пропагує богословську доктрину конкретної церкви або релігійної громади, яка є її засновником, а також оцінює суспільні, економічні, культурні процеси з її точки зору; вона є знаряддям донесення основ християнської віри. Основними завданнями релігійного пресового органу є утвердження читачів у догмах і засадах християнської віри (відповідно з богословським вченням конкретної Церкви), інформування широкого кола реципієнтів про релігійно-церковні події та формування погляду на суспільно-політичні, культурологічні, моральні теми у світлі релігійного вчення конкретної Церкви [178].

У аспекті теорії соціальних комунікацій особливості розвитку документальних систем суспільства в глобальному інформаційному просторі досліджували у своїх працях науковці: С. Кулешов [96], Н. Кушнарєнко [101], Г. Почепцов [149], М. Слободяник [179], А. Соколов [182], А. Соляник [185], Ю. Столяров [190] Л. Філіпова [209], Г. Швецова-Водка [220] та інші. Учені обґрунтовують власні концепції щодо сутності поняття «документна комунікація», проводять термінологічний аналіз цього поняття та формують

висновок, що це один із основних видів соціальних комунікацій, зокрема й в електронному комунікаційному просторі. Ключовим завданням комунікації, на думку Г. Почепцова, є поліпшення засобів фіксації, організації та використання інформації, оскільки саме ці процеси є основою збереження соціального досвіду людства. Це можливо лише за умов адаптації закладів інформаційної сфери до сучасних вимог інформаційного суспільства. Комунікація в соціумі відображає процеси або способи розповсюдження (передачі) інформації в суспільстві, що здійснюються за допомогою документів [149].

На думку А. Соколова, в результаті тривалої еволюції, на основі природних (вербальних, невербальних) і штучних (іконічних, символічних) каналів склалися три види комунікації: усна, документальна, електронна. Уособленням електронної комунікації в наші дні служить феномен Інтернету як глобальної соціально-комунікаційної комп'ютерної мережі, призначеної для задоволення особистісних і групових комунікаційних потреб засобами використання телекомунікаційних технологій [182].

З погляду фахівців соціологічних наук, Інтернет є соціальним явищем, інститутом взаємодії зі всією соціальною та культурною системою суспільства, а головною характеристикою його стає комунікативність. Інтернет належить до найважливіших складових сучасної системи соціальних комунікацій. Вчений А. Соколов [182] розглядає сутність глобальної комунікаційної мережі Інтернет з точки зору метатеорії соціальної комунікації. Саме в його теоретичних положеннях присутні визначення важливих суттєвих функцій, які притаманні мережі: комунікаційно-просторова функція, яка пояснює значення Інтернету як глобального комунікаційного каналу, що забезпечує у всесвітньому масштабі передачу інформації, відомостей; комунікаційно-часова функція, яка уточнює роль Інтернету як загальнодоступного сховища інформації; функція допоміжного засобу соціалізації та самореалізації особистості та соціальних груп через спілкування.

На думку вчених, внаслідок розвитку інформаційних технологій сформувалося нове явище — електронний комунікативний простір, в якому відбувається створення і зберігання різноманітних ресурсів, розвиток веб-сервісів, поширення та обмін інформацією. Змінилася структура і функціональне навантаження системи комунікацій, яку називають електронною. Сутність поняття «електронна комунікація» досліджували в своїх працях А. Соколов, О. Кулева. На їх думку, це черговий етап розвитку соціальних комунікацій, коли інформація, що виникає в усній і письмовій формах, перетворюється в електронну. Це поняття включає і мас-медіа, а його появу пов'язують з поширенням всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет.

Сучасний стан розвитку соціальних комунікацій дозволяє релігійним організаціям значно розширити масштаби впливу на суспільство, посилити співпрацю з державою та віруючими, а також ефективно організувати міжцерковне спілкування, зокрема в Інтернет-просторі. На думку Т. Тимчука, в сучасних умовах глобалізації та інформатизації суспільства релігія перестає бути справою приватною, феномен релігії активно використовується в контексті соціального управління, а «духовні канали впливу на суспільство в сучасному світі є доволі дієвими та ефективними» [195].

В умовах сучасної інформатизації суспільства релігія переживає певні зміни, що пов'язані із визнанням всесвітньою релігійною спільнотою ролі Інтернету як впливового інструменту задоволення потреб віруючих. Релігійні організації є інституцією налагодження комунікаційної взаємодії віруючих у процесі соціалізації. Одним із основних завдань будь-якої релігійної організації є установлення й розповсюдження релігійних поглядів і вірувань. За допомогою Інтернет-простору церква має можливість забезпечувати постійний інтерактивний зв'язок з прихожанами, тому актуальним питанням стає визначення місця та впливовості веб-сайтів релігійних організацій в українському Інтернет-просторі.

Вітчизняними науковцями доведено необхідність дослідження складу та структури релігійних Інтернет-ресурсів. Зокрема С. Козиряцька [77] визначила їх місце та функції у медійному мейнстрімі, здійснила огляд вітчизняних публікацій на дану тематику; М. Балаклицький [7] у своїй докторській монографії ґрунтовно узагальнив особливості функціонування протестантських медіа України. Принципи діяльності релігійних медіа на прикладі ісламу, буддизму та іудаїзму розглянула К. Бондаренко, визначивши базову проблематику релігійних ЗМІ [19]. Порівняльний аналіз контенту офіційних веб-сайтів провідних релігійних організацій України та Росії здійснив О. Тищук, який довів вплив вдалого дизайну, комфортного інтерфейсу та змістовного контенту веб-сайту на сприйняття цього інформаційного ресурсу з боку користувачів [198]. У своїй статті І. Скленар відзначає позитивні і негативні аспекти функціонування інтернет-видань релігійної тематики в Україні, відмічає доцільність вживання терміну релігійна Інтернет-журналістика, проте зазначає, що на законодавчому рівні дане поняття не має офіційного статусу [178]. Таким чином, проблеми змісту та особливостей функціонування релігійних Інтернет-ресурсів все частіше постають у працях сучасних науковців, проте вони є недостатньо дослідженими в контексті документаційного та інформаційного підходів.

У цілому, слід відзначити таку характерну особливість розвитку церковних комунікацій в інформаційному суспільстві: з одного боку вони базуються на сталих релігійних традиціях, а з іншого — намагаються активно відповідати на виклики глобального Інтернет-простору. Так, П. Шевкун, досліджуючи роль церкви як підсистеми соціальних комунікацій в історичному аспекті, охарактеризував напрями та зміст церковної комунікації, акцентуючи основну увагу на комунікативній політиці православної церкви [223].

Однією з важливих сучасних проблем, що потребує розроблення теоретико-методичних та організаційних засад її вирішення, є проблема

формування змістовних та якісних релігійних електронних ресурсів, що може реалізуватися такими шляхами: перетворенням наявної в базах даних інформації на всіх носіях в електронну форму і систематичним наповненням цих баз новою електронною інформацією.

Окремі питання, пов'язані з технологіями формування електронних інформаційних ресурсів, організації функціонування електронних документів та електронного документообігу розглянуто у працях Г. Асеева, І. Антоненко, О. Баркової, Х. Вебер, О. Додонова, Ю. Ковтанюка, П. Марченка, І. Петрова, В. Рудюка, Л. Філіпової та ін. [5, 3, 9, 76, 109, 145, 171, 211].

На думку фахівців, вирішення проблеми формування та збереження електронних інформаційних ресурсів повинно бути стратегічно та тактично спланованим, неодноразово перевіреним, відпрацьованим до стадії забезпечення надійності захисту архівів найцінніших документів як частини національного культурного надбання. Фахівці наголошують на запровадженні технологій забезпечення довготривалого зберігання електронних матеріалів архівів, орієнтованих на застосування веб-технологій, що дозволяє досягти повного відокремлення змісту документа від його подання та надає можливості використовувати один і той же документ багаторазово, не змінюючи його, а тільки вживаючи інші правила відображення [96]. Ці постулати варто використовувати як організаційно-методичну базу в процесі розбудови ефективної системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій.

Як було зазначено вище, Інтернет є одним із головних засобів поширення релігійної інформації, друковані ЗМІ посідають друге місце, останніми по популярності є релігійні радіо та телепрограми. Друковані ЗМІ дедалі частіше поступаються місцем онлайн - журналам та газетам, також поширюється тенденція створення друкованими виданнями копій своїх журналів та газет в цифровому вигляді, що мають власну веб-сторінку. Релігійні періодичні

видання складають важливий сегмент системи документаційного супроводу релігійних організацій (конфесій, єпархій, церков). Ще один важливий сегмент цієї системи — організаційні форми акумуляції різних видів релігійних документів на основі документних ресурсів канцелярій, архівів, бібліотек. Їх базовими функціями цих інституцій є якісний та ефективний документаційний супровід усіх напрямів діяльності релігійних організацій.

Релігійні організації або церковні інститути, на думку фахівців, являють собою систему установ і форм діяльності, покликаних задовольняти релігійні потреби віруючих. Наразі церква використовує всі наявні засоби та канали для поширення релігійних вчень серед користувачів інтернет-ресурсів України. Але цей процес відбувається хаотично й фрагментарно, контент більшості веб-сайтів вітчизняних релігійних установ сформований вельми непрофесійно.

Таким чином, за результатами вивчення джерельної бази дисертаційного дослідження необхідно констатувати відсутність комплексної праці щодо формування системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ в Україні, що підтверджує актуальність обраної дисертантом наукової проблеми.

1.2 Історичні передумови формування системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій

Історія релігії розпочинається з документування основних постулатів віровчень — Святого Писання. Супроводжуючи діяльність церковних інституцій, документи ретельно складалися, реєструвалися та зберігалися. Найцінніші з них виконували меморіальну функцію, тому збереглися до наших часів. Завдячуючи цьому, сучасні історики та джерелознавці, опрацьовуючи релігійну документацію, знаходять витoki організації церковного діловодства та церковних канцелярій, церковних архівів і бібліотек.

Відомий дослідник історії писемності Б. Семеновкер у своїй праці [175] підкреслював, що в період первісного безписемного суспільства релігійне знання зберігалось через передачу його в усній формі від покоління до покоління. Потреби у закріпленні обов'язкових догматів віри в незмінній формі стимулювали виникнення писемності. Так, найвідомішим прикладом є зв'язок європейського та арабського шрифтів зі священними книгами іудаїзму та ісламу. Слав'янська писемність виникла після прийняття християнства в IX – X ст., коли місіонери Костянтин-Кирило та його брат Мефодій переклали з грецької мови Євангеліє, що стало першою слав'янською книгою.

Десакралізація письмової та книжкової культури в Європі розпочалася лише з XIII ст. із заснуванням перших університетів, а до цього часу книгописання було повністю підпорядковано релігійним канонам. У ранньому середньовіччі переписування книг в монастирях стало головним обов'язком монахів та було закріплено у монастирських правилах та статутах, зокрема й у Київській Русі. Серед переписувачів книг були священники, диякони, монахи, іноді князі. До XV ст. спроби професійних ремісників-переписувачів книг конкурувати з монастирями жорстко переслідувалися духовенством.

Дослідники давньоруських літописів дводять, що українське документування періоду Київської Русі бере свій початок з кінця IX ст., коли у східних слов'ян остаточно сформувався державний політичний устрій, що базувався на інститутах князівської влади та унікальної ролі православної церкви в суспільстві. Основним історичним джерелом дослідження цього періоду розвитку Київської Русі є літописи, авторами яких були ігумени та ченці монастирів Києва, Чернігова, Переяслава, Галича та інших релігійно-культурних та адміністративних центрів [134].

Період літописання (IX – XIII ст.) в історії церковного діловодства змінився актовим діловодством (XIII – XV ст.), а після чергових реформ державного управлінського апарату — приказним діловодством (XV – XVII ст.)

та колезьким або синодальним (XVIII - IX ст.). Після реформацій Петра I, які відбулися у 1717-1718 рр., коли було створено 12 державних колегій, а згодом і Синод, що регламентував церковне діловодство, став тринадцятою колегією, усі підпорядковані йому релігійні установи мали дотримуватися «Генерального регламента» державних колегій, що закладав правові засади організації діловодства на загальнодержавному рівні, запровадив основи уніфікації діловодства, увівши обов'язкові форми та реквізити основних видів документів.

Таким чином, документування внутрішньоцерковної діяльності та еволюція релігійних ділових документів тісно пов'язана не лише з розвитком церковного діловодства, а й з основними періодами формування української державності, реформами державного управлінського апарату, соціополітичними, економічними та культурними змінами в суспільстві. Узагальнюючи вплив цих чинників на процеси становлення українських православних інституцій та церковного діловодства, варто виокремити три основні періоди інституціоналізації системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій: дореволюційний (синодальний), радянський та сучасний. Кожний етап характерний якісними змінами в організації церковного діловодства та документообігу, в структурі потоку релігійних документів на кожному етапі з'являлися нові види специфічної управлінської документації як відповідь на суспільно-політичні зміни зовнішнього середовища. Практика церковного діловодства, реформації державного та церковного законодавства у цій сфері вимагали узагальнень, коментарів, роз'яснень, чим і спричиняли появу низки інструктивних видань, присвячених як загальним правилам оформлення документів так і конкретним їх видам [80].

Вчені-історики, що досліджували особливості організації діловодства церков у різні історичні етапи розвитку країни, виокремлюють так звані «діловодні» документи, до яких належать матеріали поточного справочинства; документи, створені державними установами, керівними церковними

інституціями; листування керівного апарату єпархій з видатними приватними особами. Такі документи мали стійку, офіційно визнану, стандартну форму; існувала певна процедура їх оформлення і організації роботи з ними. Узагальнюючи різновиди діловодних документів, фахівці [35] поділяють їх на дві великі групи: 1) документи, що забезпечують прийняття і реалізацію управлінських рішень; 2) поточні документи, що забезпечують документообіг в межах реалізації управлінських процесів. Як історичне джерело діловодні документи відтворюють структуру і способи функціонування державного апарату.

На думку вчених, необхідність в оформленні документів виникла одночасно з появою писемності. Саме нагальна потреба в укладенні різноманітних документів (угод, договорів, тестаментів) і зумовила появу писемності як засобу фіксації і збереження державної і приватної інформації. В умовах формування класового суспільства виникла потреба у складенні заповітів, записах боргів, укладенні торговельних купецьких контрактів, у написах на речах про їхнє призначення, приналежність. Важливими документами історичних епох були княжі устави і «уроки», а також церковні устави, які мали на меті впорядкувати правове становище церкви в державі, визначити статус церковних судів, забезпечити церкву матеріально [89].

Діловодство в установах, зокрема й в церквах, до XVIII ст. велось згідно з канцелярськими традиціями і законодавством не регулювалося. Документування в цих умовах неминуче повинно було перетворитися на систему, яка в окремих випадках будувалася вже не лише на традиціях, а і вказівках закону. В результаті розширення обсягів документування і листування при виробництві справ в наказах складалося наказове діловодство як система документування діяльності наказів. У цій системі провідне місце займало листування. Ще з XVIII ст. Синод став відати церковними справами. Таким чином, історія розвитку українського діловодства послідовно розкриває

специфіку основних його етапів — від виникнення справочинства в Київській Русі — до проблем сучасного церковного діловодства в Україні [89].

У системі офіційної релігійної документації особливе значення має устав, який належить до рангу церковно-правового кодексу. Зокрема, Устав князя Ярослава про церковні суди є давньоукраїнською історичною пам'яткою, церковно-правовим кодексом Русі — України. Вважається, що він був укладений Ярославом Мудрим з митрополитом Іларіоном, однак існують й інші думки щодо авторства. Церковний устав Ярослава визначав склад осіб і об'єктів церковної підсудності, головного у справах подружжя і моралі та приписував грошові карі за посягання на права Церкви. Він відомий з рукописів XV ст., коли у Великому князівстві Литовському виконував функції джерела діючого права.

Специфічним видом офіційної релігійної документації можна вважати томос, що з грецької мови перекладеться як — «указ, декрет, окружне послання предстоятеля помісної православної церкви у деяких важливих питаннях церковного устрою». У томосі, як правило, використовується більш урочистий та повний підпис, ніж в інших патріарших указах; в ньому офіційно проголошується автономія в управлінні або автокефалія. Також в історії православ'я згадується Патріарший і Синодальний Томоси про дарування автокефалії святій Православній Церкві у Чеських землях і Словаччині, виданий 27 серпня 1998 р. Константинопольським патріархом Варфоломієм. Відомими в історії є томоси щодо теології, серед яких: томос до Флавіана, який уклав у 449 р. Папа Римський Лев I; томос Константинопольського Собору 1180 р. (13 квітня 6688 р.) про «Бога Мухаммеда»; «Святогірський томос», який уклали афонські монахи за участю святителя Григорія Палами (до 1340 р.). [128].

Ще одним специфічним видом офіційної релігійної документації є енцикліка, що з грецької мови перекладається як «окружне послання». Зазвичай

енцикліка є основним папським документом з різних питань, адресованим вірянам, єпископам, архієпископам. Папа звертається нею до всієї Церкви; її вважають другим за важливістю документом після Апостольської Конституції. В католицькій Церкві практикується написання енциклік з часу понтифікату Бенедикта XIV [128].

Церковні документи дослідники відносять до релігійних документів, поряд з якими існують традиційні види управлінської документації, що відповідають усім ознакам класифікації ділових документів: організаційні, розпорядчі, інформаційні, за особовим складом та ін. У цілому, відомі з історичних джерел класифікації церковних документів базуються на ознаках, що відбивають особливості розвитку діловодства церковних та державних установ ще за стародавніх часів.

Вивчаючи українське церковне діловодство, дослідники відзначають наявність актових книг як специфічної форми діловодства, яка зародилася в італійських, західнонімецьких релігійних центрах, і вірогідно була запозичена східнослов'янськими монастирями як кращий досвід організації документаційного супроводу. На території західних слов'янських земель (у Чехії та Польщі) актові книги виникли у XIII сторіччі, а на західноукраїнських землях вони почали використовуватися у другій половині XIV сторіччя. Діяльність канцелярії, роботу окремих службовців зі створення офіційних текстів добре видно з елементів створюваних документів. Так, на кожному документі, що надходив до приказу, ставили дату оформлення. Писали на вузьких (15-17 см) смужках паперу, які за необхідності склеювали. Зворотний бік залишали чистим [89].

Дослідники українського церковного діловодства звертають особливу увагу на важливості управлінських документів, які створювалися перш за все Святійшим Синодом — установою, котра, крім інших сфер духовного життя, регламентувала також і церковне діловодство всіх єпархій, що знаходилися у її

підпорядкуванні. Це здійснювалось шляхом прийняття та впровадження різних законів, постанов, указів тощо, а також контролю за їх виконанням. У законотворчій діяльності Синоду протягом його близько двохсотлітньої історії значне місце посідають різноманітні укази, постанови, рішення та інші нормативні акти з питань організації та регламентування системи церковного діловодства. Головним органом управління єпархією була духовна консисторія, яка під безпосереднім керівництвом Синоду та єпархіального архієрея здійснювала розпорядчі та судові функції в межах ввіреної їй території. При виконанні розпоряджень вона діяла через підвідомчі їй місця та осіб: духовні правління, благочинних, священиків тощо. В межах повітів також існували власні органи церковного управління – духовні правління, діяльність яких була безпосередньо пов'язана з церковнопарафіяльною документацією. Вони здійснювали розпорядчі та контролюючі функції на місцевому рівні. До їх обов'язків входило, зокрема, й безпосереднє поширення розпоряджень через повітових благочинних, контроль за їх виконанням, прийом на перевірку парафіяльної документації і подальше її подання в консисторію [80].

В системі діловодних релігійних документів варто виокремити церковні документи, до яких належали такі, котрі велися духовенством з року в рік протягом певного строку. У сфері церковного діловодства до них належали клірові та сповідальні відомості, метричні, обшукові та прибутково-видаткові книги. Окрім здійснення основних духовних потреб, до обов'язків парафіяльного духовенства входило не лише ведення поточної документації, а й звітність. Документи мали подаватися до консисторії у чітко встановлений термін через благочинних та духовні правління або безпосередньо самими настоятелями парафій.

Серед шести визначених основних груп церковних документів: актова документація, документи церковного обліку, звітна документація, листування, господарські документи і церковно-приходські літописи [188], виокремлюється

група документів церковного обліку як такий вид документації, правила ведення та формуляр яких посилено контролювалися церковними і світськими властями через особливу значущість цих джерел не тільки для церкви, але і для світського уряду. У цю групу віднесено: метричні книги і виписи з них, шлюбні обшуки, клірові відомості, сповідні розписи, ревізські казки про священно- і церковнослужителів і їхніх дітей, документи про розкольників і богослужбові журнали.

Щодо метричних книг- то визначення такого терміна надавалося як парафіяльний список народжених, померлих і повінчаних (В. І. Даль); «сукупність актів культової реєстрації, що засвідчують події хрещення (народження), вінчання (шлюбу), поховання (смерті) конкретних осіб у вигляді хронологічних записів у книжковій формі» (Ф. Брокгауз і І. Євфрон). Метричні книги за місцем документування і зберігання поділялися на парафіяльні і консисторські. Правила оформлення метричних книг регламентувалися на законодавчому рівні частіше за всіх інших церковних документів, з чого можна зробити висновок про те, що вони вважалися найнеобхіднішими і важливими церковними документами. За допомогою виписки з метричних книг (метрики, довідки) можна було встановити особисті дані про конкретну людину. Зазвичай виписки з консисторського примірника метрик запитували різні присутні місця, виписки з парафіяльного примірника — парафіяни. Документи першого варіанту мали юридичну силу, а другого- за потреби використовували тільки для довідок. Однак приватні особи до 1838 р. мали право отримувати свідоцтва тільки в деяких випадках [188].

Про велике правове значення та широке використання в Україні метричних книг свідчать історичні дані з Державного архіву м. Києва [112]. У метричних книгах церков записи вносились згідно із формою, виданою у Святійшому Урядовому Синоді, де зазначались відомості про народження та хрещення дітей, одруження та смерть громадян. Як правило, книги об'єднували

такі відомості:

- про народження – дата народження та хрещення, ім'я дитини, соціальний стан батьків дитини, ім'я, по батькові, прізвища батьків та хрещених батьків, їх віросповідання, законність або незаконність народження дитини, прізвище та сан священника, що здійснював таїнство хрещення;

- про одруження – дата одруження, соціальний стан, ім'я, по батькові, прізвище, вік та віросповідання наречених, кількість попередніх шлюбів (якщо такі були), відомості про поручителів, прізвище священника, що здійснював таїнство;

- про смерть – дата смерті, соціальний стан, прізвище, ім'я, по батькові та вік померлого(ої), причина смерті, місце поховання, прізвище та сан священника, що проводив сповідання та поховання.

Метричні книги православних парафій Київської єпархії нині представлені у шести архівних фондах:

- Ф. 3 «Києво-Софійський кафедральний собор» в кількості 1 од. зб. за 1838 р. з відомостями про народження;
- Ф. 6 «Київський військово-Миколаївський собор» в кількості 15 од. зб. за 1811–1822 рр. з відомостями про народження, одруження та смерть;
- Ф. 8 «Києво-Подільська Покровська церква» в кількості 2 од. зб. за 1865; 1802–1915 рр. з відомостями про народження;
- Ф. 11 «Києво-Подільська Воскресенська церква» в кількості 4 од. зб. за 1802–1915 рр. з відомостями про народження, одруження та смерть;
- Ф. 12 «Київська Десятинна церква» в кількості 2 од. зб. за 1865; 1839–1919 рр. з відомостями про народження та інші.

Інформацію до метричних книг доповнюють книги «шлюбних обшуків», які заповнювались священником церкви перед вінчанням з метою встановлення відсутності родинних зв'язків між особами, що одружувались. До цих книг входила наступна інформація: прізвище, ім'я та по батькові осіб, що

одружувались, їхній вік, віросповідання, соціальний стан, місце служби, кількість попередніх шлюбів [112].

Ще один вид староцерковної документації — клірові відомості, або списки осіб духовного відомства, за законом вважалися актами, якими засвідчується стан осіб духовного звання. Спочатку вони мали тричасну форму: «іменні списки всіх осіб духовного звання православного віросповідання», «послужні списки», «про парафіян» [188]. Іноді до них приєднували відомості про церковних старост і наявних при церквах казенних і навчальних закладів, з 1885 р відомості про «протирозкольничні бібліотеки». В указі Синоду 1797 р йшлося про необхідність щорічно подавати архієрею іменні списки духовенства, а архієрей повинен уважно їх розглядати. Згідно з іншим указом Синоду єпархіальні архієреї були зобов'язані надіслати в Синод при рапортах відомості про кількість службовців в соборних і парафіяльних церквах протоієреїв, священиків, дияконів і паламарів, які закінчили курси з богослов'я і філософської, або один філософський, з доданням переліку окремо по кожному місту і повіту.

Тож оформленням церковних документів в церквах у XVIII - початку ХХст. займалися церковнослужителі під наглядом священика. Виняток становили описи майна і церковні прибутково-видаткові книги, ведення яких було обов'язком церковного старости. У разі якщо староста не вмів писати, то він міг запросити паламаря або сільського писаря, або кого-небудь з прихожан. Однак записи мали здійснюватися завжди в присутності членів причту, які несли відповідальність за їх несправність.

Особливістю еволюції документів парафіяльних церков було те, що їх склад і оформлення видозмінювалися під впливом як світських так і церковних законів; структура документів змінювалася залежно від затвердження нових форм, однак цей процес часто відбувався із запізненням, і в багатьох церквах документи продовжували складатися за старими формами [188].

Діяльність духовенства єпархії у сфері церковнопарафіяльного діловодства полягала не лише в складанні та веденні різноманітних видів документів, а й у зборі статистичної інформації. Таким чином, духовенство робило свій внесок у культурно-громадське та господарське життя [80].

За результатами наукових досліджень історії церковного діловодства було визначено, що особливістю організації в XVIII - початку XX ст. церковного документування та документообігу було те, що цей процес все рішучіше визначався державним законодавством, значущість законів як джерела регламентації діловодства в ту епоху сильно зростає. Іменні укази, укази Сенату і Синоду протягом усього синодального періоду вдосконалювали форми і порядок створення, оформлення, ведення документів. Специфіка стандартизації церковної писемності в XVIII - початку XX ст. полягала у встановленні системи документації і в формуванні упорядкованого документообігу, а також у посиленні системної організації ділової писемності, у виробленні певних трафаретів ділового мовлення та пов'язаних з цим стійких, постійно повторюваних конструкцій, тобто у встановленні єдиних, обов'язкових зразків і типових форм для різних документів. Генеральний регламент, Духовний регламент і Табель про ранги мали велике значення для формування норм документування діяльності РПЦ, так як поклали початок законодавчого закріплення технологій ведення церковного діловодства [188].

У духовному відомстві діловодство та архівування документів перебувало під постійним контролем Синоду та єпархіальних органів влади. Особлива увага надавалася ними метричним книгам, оскільки вони слугували актами реєстрації громадянського стану та джерелами демографічної статистики. У зв'язку з цим вони дублювалися в кількох примірниках.

Стан збереження консисторської документації контролювався навіть після здавання її до архіву консисторії. На початку XX ст. недосконалість організації церковного діловодства стала настільки очевидною, що Священний

Синод прийшов до переконання в необхідності всебічних заходів щодо спрощення й підвищення оперативності консисторського справочинства. Наслідком цього стали розпорядження Синоду (1910 р.), де було визнано доцільним поряд з іншими пунктами:

- надавати консисторії право діяти самостійно з паперами, що потребують виконання згідно зі встановленим порядком; з резолюціями преосвящених, що мають вичерпне значення; щодо прийому і відсилення коштів; з паперами, що відносяться до проміжної стадії процесу і не впливають на суть справи;

- у тих консисторіях, де діловодство особливо перевантажене, єпархіальні преосвященні можуть надавати секретарям консисторій самим робити відповідні розпорядження за паперами, що приймаються до відома, або за додатками до справ; за вимогою гербового податку; за передачею паперів, що помилково потрапили до консисторії, і щодо наведення попередніх довідок. Введення докладних настільних реєстрів планували перекласти зі столоначальників на досвідчених канцелярських чиновників і службовців;

- при викладенні суті справ у журналах і протоколах намагатися уникати багатослів'я, пропускаючи непотрібні дрібниці, а в резолютивній частині розміщувати коротко суть справи і підстави для рішення та інші.

Проведені реформи середини XIX – поч. XX ст. певною мірою сприяли спрощенню та прискоренню діловодства, проте так і не вирішили основних проблем, головними з яких вважалося те, що «всі єпархіальні справи проводяться в порядку, встановленому для цивільних присутніх місць, що не відповідає церковному духовно-моральному характеру справ, якими займається ця установа» [178].

Таким чином, історія виникнення офіційних документів духовних закладів починається зі створення княжих уставів, що на той час регламентували правове становище в церкві та державі, діяльність церковних судів. Одними із перших документів релігійних громад були актові книги,

згодом метричні книги. На цьому етапі виникає потреба у системності організації роботи з документами, тобто: створення офіційних текстів, каналів їх розповсюдження, правил надійного збереження. Із цим пов'язана поява церковнопарафіяльного діловодства, що була направлена на уніфікацію діловодних процесів.

Документи, які велися при церквах, були основою для складання усіх звітів по єпархії, слугували важливим джерелом інформації не лише для духовних, а й для світських установ, тому правилам їх складання завжди приділялася пильна увага. На відміну від багатьох світських установ, де не створювалося належних умов для тривалого зберігання документів, в духовному відомстві ця справа знаходилася під постійним контролем Синоду та єпархіальних органів влади. Особлива увага, як було вже відзначено, надавалася ними метричним книгам, оскільки в них фіксували акти реєстрації громадянського стану та зведені відомості демографічної статистики, в зв'язку з цим вони дублювалися в кількох примірниках. Однак, втрати церковної документації окремих церков звичайно мали місце, за свідченнями фахівців з архівної евристики [80] найповніше збереглися консисторські примірники означених діловодних документів.

Важливі відомості про стан архівного зберігання церковних документів на території Лівобережної України наприкінці XIX ст. наведено у статті О. Лемеш [105]. Посилаючись на дані, наведені представником Московського археологічного товариства М. Плохінського, який у 1898 р. досліджував стан зберігання справ у 20 архівах Чернігівської губернії, автор підкреслює, що серед усіх інших особливо був відзначений архів Єлецького монастиря. Саме в цьому монастирі на початок XVIII ст. було створено один із перших систематичних каталогів архівних документів та поділено їх не просто за тематичними «в'язками», а згруповано у справи: політичного, адміністративного, поліцейського, медичного та судового характеру. Що

стосувалося зберігання архівних документів при церквах, то певної системності в цій роботі дослідником не виявлено. Зазначалося, що архів Глухівської соборної церкви Св. Трійці розміщувався в темній комірчині церковної будівлі: «бумаги и документы этого архива в беспорядке: дела и разные книги, хотя и уложены на полках, но без всякой системы». Аналогічний стан зберігання документів був виявлений у більшості церков Чернігівської губернії.

У зв'язку з випадками втрати важливих церковних документів духовне відомство все частіше звертало увагу на питання належної організації архівної справи та технологій зберігання документів. У процесі прийому документів на архівне зберігання особлива увага зверталася на правильне формування справ та оформлення їх за єдиним зразком. Наголошувалося, що усі документи в справі мали бути підшиті та пронумеровані.

В той же час, як свідчать результати історіографічних досліджень [59], збережені в архівах України документи другої половини 30-х років XX ст., які мали характеризувати стан функціонування церковних громад, виявилися вкрай формалістичними. Причиною були фактори впливу політичного строю того періоду, коли райвиконкоми та адміністративно-міліцейські відділення опікувалися взаєминами влади з церквою, що не дозволило церковним документам стати здобутком національного архівного фонду перед Другою світовою війною. Вони не були впорядковані та передані до місцевих архівних установ і не безпідставно вважаються втраченими. Завдяки безправному становищу релігійних організацій в радянській державі 1920–30-х років на сьогодні збереглися окремі комплекти документів релігійних громад, переважно в архівних фондах райвиконкомів та адміністративних відділів виконкомів.

Поступове вироблення у церковному діловодстві правил та технологій документування інформації призвело до формування окремого персоналу, що

спеціалізувався в галузі створення і обробки документів. Спочатку їх склад поповнювався за рахунок церковних псаломщиків та дияків. Тому, починаючи з XIV ст., термін «дияк» закріпився за усіма особами, що вели церковне діловодство.

Традиційно релігійна ієрархія поділялася на три ступені: єпископську, пресвітерську, дияконську. Диякон працював помічником єпископа і священика під час богослужіння та відправлення треб. Серед дияконів зазвичай розрізняли протидияконів (старших дияконів), ієродияконів (дияконів-ченців) та архідияконів, які перебували при архієреях. У підніжжі церковної піраміди знаходився псаломщик – нижчий служитель у православній церкві, в обов'язки якого входило читання та спів на кліросі, а також церковне діловодство. Пізніше, у часи радянської влади, штат церковнослужителів був суттєво зменшений (майже на 64%), що було обумовлено антицерковною політикою держави, наслідками чого було здійснення проти духовенства політичного, економічного тиску, іноді – зняття сану та репресії проти них.

Як свідчать історичні джерела, спочатку архіви існували при княжих резиденціях, архієрейських кафедрах, монастирях, храмах, в боярських садибах. Матеріали державної канцелярії, що виходили з безпосереднього використання, відкладалися і зберігалися окремо. Пізніше вони виділилися як самостійні, перш за все, державні архівні установи. При цьому була продовжена традиція ретельного і дбайливого обліку і зберігання документації. Але на долю церковних архівів вплинули чинники суттєвої зміни внутрішньодержавної політики. Війни, революції, антирелігійні ідеологічні кампанії та інші зовнішні фактори негативно позначилися на складі церковних архівів, багато з яких було втрачено безповоротно.

У той же час безперечним фактом стає те, що храми, монастирі відіграють все більшу роль в сучасному соціокультурному житті міст і сіл, регіональної історії, розвитку краєзнавчого руху. Нині організація системного

документування церковно-парафіяльного життя і тісна співпраця церкви з центральними і регіональними архівними установами стає важливим спільним завданням збереження національної культурної спадщини.

Щодо фахівців, які професійно займалися церковним діловодством і архівуванням, то ці питання вирішувалися по-різному. Наприклад, в штаті єпархіального управління архіваріус не виділявся в окрему штатну одиницю, і архівом займався секретар єпархіального управління, а найчастіше – діловод, який зазвичай не в змозі був якісно вести поточне діловодство єпархіального управління і паралельно займатися архівною роботою, пов'язаною з описом архівних справ, складанням показчиків і іншою роботою, вкрай необхідною для збереження документів, що відображають функціонування єпархії та роботу архієрея. Ще й донині єпархіальні архіви здебільшого містять не лише офіційні документи, а й приватні архіви архієреїв, які керували єпархією, фотографії, особисту переписку і інші цінні документи, що стосуються не лише діяльності правлячого архієрея, але також секретаря єпархіального управління, батьків благочинних та священнослужителів єпархії, співробітників єпархіального управління, архієрейського будинку і духовних шкіл та ін.

Поряд з діловодними та архівними комплексами церковних документів спостерігався розвиток книжкових зібрань у фондах монастирських та церковних бібліотек, витоки яких сягають початку XI ст. Вивчення монастирської книжкової культури дозволило фахівцям визначити сутність та особливості середньовічної культури в цілому. Відзначено, що західноєвропейський тип культури був переважно міським і університетським, а києво-руський – монастирським і бібліотечним [137].

Дослідники книжкової культури Київській Русі зазначають, що монастирські та церковні бібліотеки виконували документно-кумулятивну та інформаційну функції, в них створювалася, використовувалася і зберігалася переважна кількість агіографічної, філософсько-публіцистичної, наукової,

художньої літератури і літописів. Серед монастирських бібліотек найбільш відома книгозбірня Києво-Печерського монастиря, початок якої було покладено близько 1050 р. У монастирі були книги не лише слов'янських, але й іноземних авторів. З другої половини XI ст. Києво-Печерський монастир став знаним у Європі центром давньоруської писемності і освіти. Ярослав Мудрий, заснувавши бібліотеку при храмі Святої Софії у Києві в 1037 р., залучив фахівців для перепису слов'янських і перекладу грецьких книг. У Новгороді при Софійському соборі також діяла книгозбірня з добре підібраним фондом — цінним джерелом інформації, яким активно користувалися для виготовлення необхідних споживачам книжкових копій. Фонди монастирських та церковних бібліотек Київської Русі відображали ідеали світського і духовного життя населення, його моральні орієнтири, виконуючи при цьому інформаційну, освітню, виховну, соціокультурну, меморіальну функції, роблячи таким чином свій важливий внесок в інформаційний розвиток суспільства [137].

Історики підкреслюють, що духовним підґрунтям розвитку книжності України була релігія, а місцеве українське населення для проведення Служби Божої потребувало православних книг. Археологам відомі знахідки стилів — спеціального інструменту для письма на болохівських городищах XII-XIII ст., але до сьогодення дійшли відомості про рукописні кодекси набагато пізнішого часу. Найдавнішим, за інформацією Я. Запаса, є рукописне Євангеліє середини XV століття. 1489 роком датована Кам'янець-Подільська Четья-Мінея, виконана писарем «Березкою Дольбничем з Новгорода». Наприкінці XV ст. у с. Серби (тепер Могилів Подільського р-ну) переписано книгу «Пролог» на вересень-лютий. Інформація про рукописи XVI - першої половини XVII ст. ширша і повніша. Як свідчить Я. Запаско [50], в царині рукописної церковної книги стався справжній злет. У цей час рукописних книг створено набагато більше, ніж це було раніше.

Зростало коло осіб, причетних до активізації генерування потоку

рукописної книжкової продукції. Серед них — видатна постать української книжності XVI ст. Герасим Смотрицький, перший ректор Острозької академії та його батько — дьяк Данило, які були освіченими, ерудованими особистостями; батько був упорядником одного з рукописних збірників середини XVI ст., що містив «Сказаніє Афродітіана», «Меандрові мудрості», а також повість про Яна Гуса. Були також відомі родини, які прославилися своєрідною професійною династією переписувачів книг. Завдяки їх діяльності у складі фондів церковних бібліотек акумулювалися не лише книги релігійної тематики, але також з філософії, мовознавства, юриспруденції, історії, географії, твори художньої літератури, зокрема перекладні, так звані лицарські романи. Священники мали можливість користуватися цими найзначнішими книжковими зібраннями, популяризувати їх зміст, зокрема й тогочасною літературною українською мовою [50].

Значне місце в документаційному супроводі релігійних організацій посідають періодичні видання релігійної тематики. Вважається, що українські релігійні періодичні видання зародилися наприкінці XIX ст. в підросійській Україні і австро-угорській Галичині. Саме в ті часи стали видаватися православний журнал «Труды Киевской духовной академии», «Слово истины», «Світова зірниця», греко-католицький часопис «Сіон Рускій», часопис «Місіонар» та ін. У той же час відбувалося становлення римсько-католицької преси у Центрі України, зокрема в Києві видавався «Lud Boży». Пізніше, в перші десятиліття XX ст., стала формуватися система релігійних видань, які виходили в Галичині і на Закарпатті. Серед них греко-католицькі газети: «Мета», «Нова Зоря», «Христос — наша сила», «Богословія», «Миссийный Вѣстник» та ін.; православні часописи (короткий період видавалися «Віра і Держава», «Православна Волинь»), «Церква і життя», «Український Православний Благовісник», на Закарпатті — «Рускій Православный Вѣстникъ» та ін. Однак видання автокефальної православної Церкви та видання РКЦ були

ліквідовані наприкінці 20-х – на початку 30-х років XX ст. у Центрі і на Сході України через переслідування та репресії щодо їхніх видавців. У зв'язку з репресивними наслідками Львівського собору 1946 р. греко-католицька преса припинила своє існування в Західній Україні.

У колишній УРСР у 1930-х роках розпочалося видання цілком нового типу релігійної преси, видавцем якої була РПЦ, зокрема, «Журнал Московской Патриархии». На Заході України він поширився з 1945 р., крім цього в цій частині колишньої УРСР видавався журнал «Православний вісник» (з 1946 по 1989 рр.). Наголошено, що важливим тематичним напрямом «Журналу Московской Патриархии» стала православна доктрина російської Церкви та пропаганда деяких гасел радянської влади [178]. Відзначалася різманітність релігійних журналів за різними ознаками, серед яких були й церковні (єпархіальні видання, видання монаших Чинів і Згромаджень тощо); і видання, присвячені загальнорелігійній тематиці.

Таким чином, спостерігається тенденція формування потоків та масивів релігійних документів у складі церковного діловодства, яка призводить до визнання необхідності їх постійного збереження у церковних архівах. Тож у складі системи документаційного супроводу релігійних організацій, що формувалась, визначаються такі його складові, як масиви ділових документів, що формувалися канцеляріями церков на основі обробки вхідного та вихідного потоків службової документації, а також фонди архівних документів, що зберігалися в спеціально обладнаних приміщеннях релігійних установ.

В структурі потоків та масивів цих документів функціонували підсистеми внутрішньоцерковних та зовнішньоцерковних документів, що акумулювалися в канцеляріях та архівах. Окрім діловодних комплексів документів відзначається тенденція поширення книжкових та журнальних зібрань, що мали відповідну тематику та релігійне читацьке призначення.

Узагальнюючи історичні передумови формування особливостей документаційного супроводу релігійних установ, варто визначити систему зовнішніх та внутрішніх чиників, що впливали на цей процес: серед зовнішніх – адміністративно-політичний устрій держави, стан нормативно-правової регламентації галузі, напрями реформування державного адміністративного апарату; серед внутрішніх — зміни правил документування інформації в часи приказного (XV - XVII ст.), колезького (а для церков — синодального) (XVII – XIX ст.) діловодства, специфічні властивості релігійних документів, що супроводжували здійснення основних духовних потреб через їх сокральність.

1.3 Методологічні засади дисертаційного дослідження

Суттєве значення для досягнення мети та завдань даного дослідження має визначення його методологічних засад, під якими розуміються методологія та методи наукового пізнання дійсності. До методології відносять систему певних способів та прийомів, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності, а основною функцією методу є внутрішня організація та регулювання процесу пізнання або практичної перебудови того чи іншого об'єкту [208].

Метод визначається як система принципів, вимог, які повинні орієнтувати у рішенні конкретної задачі, досягненні певного результату у певній сфері діяльності. Під методологією розуміються основні вихідні положення, на яких базується дослідження, і система конкретних методів і технік, що застосовуються для вирішення наукових завдань дослідження. Методологія стосовно конкретного наукового дослідження повинна забезпечити такі рівні вивчення об'єкта: 1) емпіричний, на якому відбувається процес накопичення фактів; 2) теоретичний – досягнення синтезу знань у формі наукової теорії. Відповідно до цих рівнів загальні методи пізнання розділяють на три групи: методи емпіричного дослідження; методи, використовувані на емпіричному та

теоретичному рівнях; методи теоретичного дослідження [218].

Методологічною основою даного дисертаційного дослідження є теоретичні концепції документознавства, архівознавства, релігійної журналістики, теорії соціальних комунікацій, інформатики, базові положення інформатизації документаційних процесів. Міждисциплінарний характер теми дослідження спонукав до системного сприйняття складових документаційного супроводу діяльності релігійних організацій в умовах інформатизації суспільства. Складність та багаторівнева структура предмету дослідження потребують комплексного підходу до його вивчення. В основу дослідження покладено загальнонаукові підходи та спеціальні наукові методи.

Загальнонауковий рівень вивчення (котрий і визначає доцільність залучення евристичного потенціалу методологічних підходів до пізнання) релігійної документації репрезентується використанням дисертантом соціокомунікаційного, системно-функціонального, історичного підходів, а також загальнонаукових методів дослідження: аналізу і синтезу, компаративного, класифікаційного методів, методів оцінювання та узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, наукового спостереження, кількісно-якісного аналізу емпіричних даних, прогнозування та моделювання. Доцільність використання підходів та методів загальнонаукового рівня дослідження зумовлена метою та завданнями дисертаційної роботи.

Евристичний потенціал соціокомунікативного підходу дозволяє з'ясувати особливості складу та структури комунікаційного середовища релігійних установ, встановити основні види комунікаційних зв'язків, що його утворюють. Сутнісні функції релігії як соціокомунікаційного інституту базуються на встановленні стійкої комунікації в такій системі комунікаційних зв'язків: «віруючий — молитва — Вищі Сили», «віруючий — релігійна ідея — віруючий». Церковно-релігійні організації інституціоналізувалися як комунікаційні посередники між віруючими та Богом, утворивши такий

комунікаційний ланцюг: «віруючі — духівництво — система церковних культових дій та ритуалів — Вищі Сили». Священнослужителі, що відправляють культові дії, утворюють інтерактивну комунікацію між вірянами та Богом, сповіщаючи паству його настанови та заповіді, формуючи систему цінностей та норм поведінки, додержання яких сприятиме божому благословенню віруючих. З іншого боку, функціонування церкви як соціальної інституції потребує встановлення й підтримки сталої комунікаційної взаємодії в системі церковної ієрархії, що утворює мережу внутрішньоцерковних комунікацій між вищим духівництвом та підлеглими йому служителями культу.

Підтримка сталої комунікаційної взаємодії священнослужителів з мірянами утворюють систему зовнішньоцерковних комунікаційних зв'язків, реалізація яких потребує потужного документаційного супроводу. Релігійні знання зафіксовані в книгах Священного Писання та похідних від них, утворюють потужний потік тиражованої релігійної літератури та періодичних видань, зокрема й електронних. В умовах розбудови інформаційного суспільства релігійні організації прагнуть розширювати канали й засоби впливу релігійних ідей на членів суспільства, тому на веб-сайтах релігійних установ поступово зростає кількість публікацій релігійної тематики.

Документаційний супровід внутрішньоцерковної комунікації спирається на потік документів, які не публікувалися, в структурі яких виокремилися дві системи документації: інфраструктурна та галузева. Перша система документації спрямована на реалізацію управлінських функцій в системі «вище духівництво — підлеглі священнослужителі», друга — на реалізацію в системі «церковне духовенство — церква — віруючі» культових дій, які сприймаються віруючими як акт безпосередньої комунікаційної взаємодії з божественними силами. Результатом документаційного супроводу реалізації церквою своїх культових функцій є потік галузевої документації, який утворюють такі специфічні види документів: книги реєстрації хрещень, вінчань та похорон,

церковні записки-прохання прихожан, свідоцтва про хрещення або вінчання та ін.

Виявити специфічні ознаки та системні властивості релігійної документації дозволяє залучення евристичного потенціалу системного підходу. За його допомогою будь-яку систему документації виокремити у сучасному документопотоці дозволяє з'ясування зв'язків між документами за ознаками походження, призначення, виду, сфери функціонування, єдиних вимог до оформлення. На основі двох критеріїв структурування потоку службової документації релігійних організацій — функціонального та галузевого — дисертанту вдалося визначити дві базові системи документації, що забезпечують документаційний супровід внутрішньо- та зовнішньоцерковних комунікаційних зв'язків: система інфраструктурної документації, спрямована на підтримку системи управління релігійними установами, та система галузевої документації, що охоплює документи єдиного цільового призначення, спрямовані на інформаційний супровід культової діяльності церкви.

Застосування дослідницького інструментарію історичного підходу дозволило встановити етапи зародження та розвитку системи галузевої релігійної документації, довести її історичну обумовленість, еволюційну стабільність, автономність та спадкоємність, визначити низькі темпи оновлення та диференціації, що зумовлено специфікою предметної галузі, яку ця документація обслуговує. Певна сакральність, закритість і консервативність релігійної сфери діяльності зумовлює повільні темпи інформаційного обміну в галузі, невисокі показники інтенсивності документування та документообігу, незначне типо-видове різноманіття документопотоку.

Отже, комплексне застосування евристичних можливостей соціокомунікативного, системного, історичного підходів дало змогу виявити сутність, ознаки, системні властивості релігійної документації, особливості її функціонування в умовах електронних комунікацій. Залучення системного

підходу до вивчення спеціальних систем документації в межах документознавства, архівознавства, інформатики вдало застосовано у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: В. Бездрабко [12], В. Вуль [27], Глущика С. [31], О. Єлісіної [46], Є. Злобіна [55], С. Кулешова [98], Н. Кушнарєнко [101], Ю. Палехи [138], Г. Швецової-Водки [222, 220] та ін.

Загалом теоретичні доробки фахівців та аналіз емпіричної бази дисертаційного дослідження дозволили дисертану дійти висновку, що системи релігійної документації та документаційного супроводу церковно-релігійних організацій розвиваються в напрямі конвергенції різних видів документних ресурсів, що сприяє виникненню принципово нових видів релігійних документних ресурсів — мережних. При цьому актуалізується завдання впровадження та використання новітніх ІКТ для створення релігійних документів на новому технологічному рівні. Застосування системного підходу в даному дисертаційному дослідженні висуває вимогу поділу системи документаційного супроводу релігійних організацій на складові елементи: види релігійних документів; типологічні групи та організаційні комплекси релігійних документів на рівні внутрішньо- та зовнішньо-церковних комунікацій.

Такі елементи виконують певні функції в технологічному циклі формування систем службової церковної комунікації, що зумовлює застосування системно-функціонального підходу до вивчення напрямів диверсифікації видів релігійної документації під впливом інформатизації суспільства.

Застосування системно-функціонального підходу у даній роботі дало змогу з'ясувати, що інформаційний простір релігійних організацій ускладнюється й інтегрує у середовище електронних комунікацій з метою забезпечення ефективного співіснування всіх існуючих нині носіїв інформації. Тобто, паралельно з документами у паперовій формі повільно, але в останні

роки все активніше, розвиваються релігійні електронні документи, які спеціалізуються на виконанні певних функцій відповідно до потреб розширення впливу церковно-релігійних організацій на реальних та потенційних віруючих.

Теоретичною базою визначення особливостей формування та функціонування системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій, що інтегрується нині в електронний комунікаційний простір, став науковий доробок М. Кастельса [69], Н. Кушнарєнко [101], Г. Почепцова [149], М. Слободяника [179], А. Соколова [183], А. Соляник [185], Л. Філіпової [211, 212] Г. Швецової-Водки [221, 220] та інших авторів, які різноаспектно розкривають специфіку та значення документу в контексті теорії соціальних комунікацій, інформатизації суспільства та впровадження і застосування в усіх галузях новітніх ІКТ.

Відзначається, що термін «система документаційного супроводу» організації передбачає поєднання таких основних технологічних процесів: «1) документування її діяльності у будь-якій формі; 2) контроль за якістю і кількістю утворюваних документів; 3) спрощення процесів підготовки, зберігання і користування документами; 4) забезпечення поточного зберігання, передачі на знищення чи постійне зберігання найцінніших документів; 5) забезпечення функціонування технічних засобів, пов'язаних зі створенням, обробкою і зберіганням документів, утворенням інтерактивної комунікаційної взаємодії суб'єктів документаційного супроводу». Отже, за змістом технологічний цикл «документаційний супровід» дуже близький до керування документаційними процесами (records management), що свідчить про реальні намагання фахівців знайти еквівалент діловодству не лише на рівні форми, але й семантичного наповнення процесів документування інформації [185].

Узагальнюючи, можна визначити «документаційний супровід релігійних організацій» як процес і одночасно систему комплексної інформаційно-

документної підтримки всіх етапів діяльності релігійних установ засобами релігійних документів. У широкому розумінні цей процес спрямований на покращення та оптимізацію діяльності релігійних організацій задля поширення кола їх учасників, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як сучасні засоби електронних релігійних комунікацій.

Серед релігійних документів виокремлюють церковні документи (так звані загальноцерковні або внутрішньоцерковні) та власне релігійні документи або документи релігійного походження та призначення (діловодні та управлінські документи, офіційна релігійна документація, періодичні видання релігійної тематики тощо). Як вже зазначалося у попередньому підрозділі, документування внутрішньоцерковної діяльності та еволюція релігійних ділових документів тісно пов'язана з розвитком церковного діловодства та церковними комунікаціями. Розподіл документів на церковні та релігійні вважаємо поняттям дещо умовним та не безперечним, оскільки слід враховувати визначення фахівців, які наголошували, що релігійний документ слід розуміти як документ, створений релігійною організацією, що несе інформацію щодо діяльності духовної установи. До релігійних відносяться всі документи, що створюються, функціонують та рухаються в межах однієї або декількох релігійних установ. Вважаємо, що до узагальненого поняття «релігійний документ» відноситься й церковний документ як його різновид. Усі ці документи складають основу документаційного супроводу релігійних організацій.

До системи документаційного супроводу релігійних організацій відносимо також періодичні видання релігійної тематики, які відповідають ознакам складових досліджуваної системи: релігійне походження та релігійне призначення, а також може бути віднесеним до поняття «документація» згідно з нормативно-законодавчими документами. Зокрема, поняття «документація» визначене як «Продовжуване та систематичне збирання записаної інформації з

метою зберігання, класифікування, пошуку, знищення чи передавання»¹ у ISO 5127:2001 Information and documentation/ Vocabulary («Інформація та документація. Словник»).

Звертаючись до методології дослідження, відзначимо, що такі загальнонаукові методи, як: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, індукція і дедукція застосовуються в ході будь-якого наукового дослідження на різних етапах його реалізації.

Основу конкретно наукового рівня методології дисертаційного дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних фахівців документознавчої сфери, ідеї яких є його теоретичною базою; базові постулати теорії комунікації; концепції інформатизації документаційного процесу; положення про технології запровадження електронного документообігу в установі.

При написанні даного дисертаційного дослідження використано такі спеціальні методи: історичний, методи аналізу і обробки документів; метод оцінювання; метод вербальної аргументації; метод операціоналізації понять; компаративний та класифікаційний методи, метод контент-аналізу; метод статистичних досліджень.

Застосування історичного підходу дозволило визначити еволюційні етапи розвитку системи релігійної документації, особливості церковного документування діяльності церковних установ у різні історичні періоди їх функціонування, виявити основні соціально-політичні та культурні чинники, що впливали на процеси становлення документаційного супроводу православних релігійних організацій в Україні. Результати застосування цього підходу висвітлено в підрозділі 1.2. дисертаційного дослідження.

Методи аналізу і обробки документів (численних друкованих і електронних публікацій), використано як на етапі вивчення праць з теми

¹ Переклад С.Г. Кулешова

дослідження, так і на подальших етапах: вивчення сучасного стану релігійної документації; розробка типології електронної релігійної документації, зокрема й тієї, що розміщена на веб-сайтах релігійних організацій.

Метод оцінювання використано як підсумковий, при проведенні аналізу і синтезу окремих результатів дослідження.

Метод вербальної аргументації застосовано на кожному етапі дослідження для узагальнення наукових результатів та формулювання висновків дисертації.

Метод операціоналізації понять було використано в процесі визначення сутності базових одиниць терміносистеми дослідження, зокрема, понять «релігійний документ», «церковна комунікація», «церковне діловодство».

Компаративний метод застосовано для порівняння умов та з'ясування особливостей утворення різних видів релігійних документів, а також визначення специфіки організаційних підходів до формування документаційного забезпечення різних релігійних організацій. Використання цього методу дослідження дозволило виявити особливості структури та оформлення реквізитів релігійної та світської службової документації, з'ясувати розбіжності їх синтаксичної та семантичної складової існуючим державним стандартам.

Метод кількісного та якісного аналізу емпіричних даних застосовано на початковому етапі дослідження з метою об'єктивного оцінювання та узагальнення уявлень про паперові та електронні документи релігійного профілю, зокрема оприлюднені на веб-сайтах релігійних організацій Української Православної Церкви.

Метод статистичних досліджень використано на етапі збору, аналізу та узагальнення кількісних даних, побудови математичних співвідношень кількісного складу систем релігійної документації різних типів та видів. Застосування цього методу дозволило виявити питому вагу певних типів

документів у поточному діловодстві релігійних організацій та їх подальшому архівному зберіганні, визначити найрозповсюдженіші види службової документації в системі документаційного супроводу діяльності церковно-релігійних організацій.

Метод прогнозування було застосовано в процесі обґрунтування дисертантом перспективних напрямів вдосконалення системи електронно-документаційного супроводу діяльності релігійних установ на організаційному, техніко-технологічному та ресурсно-презентаційному рівнях. Метод концептуального моделювання дозволив узагальнити ці перспективи в обґрунтованій дисертантом концептуальній моделі розвитку системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ України в мережному просторі, яку детально висвітлено в підрозділі 3.3. дисертації.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні використано комплекс методологічних підходів і методів, що забезпечують достовірність та обґрунтованість одержаних наукових результатів.

Методологічна база дисертаційного дослідження сприяла формуванню системи поглядів на проблему ефективної організації складових документаційного супроводу вітчизняних релігійних організацій як самостійний об'єкт дослідження, дозволила обґрунтувати послідовність вирішення завдань дисертаційного дослідження, запропонувати перспективні напрями удосконалення функціонування релігійної документації в умовах глобального комунікаційного простору.

Висновки до розділу 1

1. Формування відкритого та інформаційно насиченого комунікаційного середовища релігійної галузі, в основі якого — якісний документаційний супровід діяльності релігійних організацій України- є

актуальною науковою і практичною проблемою, пов'язаною із реалізацією закону України «Про Національну програму інформатизації», стратегічних завдань збереження національної культурної спадщини.

Незважаючи на актуальність, зазначена тема є однією з малодосліджених. Аналіз спеціальної літератури свідчить, що проблема удосконалення системи документального супроводу діяльності релігійних організацій України ще не була предметом самостійного дисертаційного дослідження і вкрай фрагментарно розглядається в окремих статтях та тезах доповідей науковців. Враховуючи це, нами було залучено широке коло джерел з релігієзнавства, документознавства, архівознавства, інформаційних технологій, які дозволили встановити стан розробленості проблеми.

2. Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати, що окремі елементи досліджуваної проблеми незначною мірою охарактеризовано в публікаціях, присвячених історії православ'я, діяльності окремих релігійних організацій, інституціоналізації системи діловодства в Україні на різних історичних етапах його розвитку. Теоретично важливими для нашого дослідження є праці з теорії загального документознавства, архівознавства та соціальних комунікацій, зокрема В. Бездрабко, Л. Дубровіної, С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, М. Ларькова, Н. Леміш, І. Матяш, Ю. Палєха, Г. Папакіна, Г. Почєпцова, Є. Плєшкевича, А. Сокової, А. Соколова, Ю. Столярова, Г. Швецової-Водки та ін.

Визначенню історичних особливостей організації та функціонування церковнопарафіяльного діловодства сприяло ознайомлення з теоретичним доробком Г. Красницької, Ю. Кондратюка, Я. Даткевича, О. Ігнатуші, А. Спичак та ін. Важливими для розроблення концептуальних засад розбудови змістовного контенту веб-сайтів вітчизняних релігійних установ були праці С. Козиряцької, М. Пальчинської, І. Склєнара, О. Тищук, Л. Филипович, А. Юраша та ін.

3. Дослідники історії писемності наводять численні приклади того, що їх винахід у різних народів був пов'язаний з необхідністю запису священних текстів. Слав'янська писемність виникла внаслідок прийняття християнства Київською Руссю і в період з IX по XIII ст. традиції та технології документування релігійної та світської інформації формувалися переважно в монастирях. У наступні періоди на складові документаційного супроводу діяльності релігійних організацій впливали адміністративно-політичний устрій держави, стан нормативно-правової регламентації галузі, напрями реформування державного адміністративного апарату, зміни правил документування інформації в часи приказного (XV - XVII ст.) та колезького (XVII – XIX ст.) діловодства. Після реформаций 1717-1718 рр., коли Синод, що регламентував церковне діловодство, став тринадцятою колегією, усі підпорядковані йому релігійні установи мали дотримуватися «Генерального регламента» державних колегій, що закладав правові засади централізації діловодства на загальнодержавному рівні, запроваджував обов'язкові форми та реквізити основних видів документів.

4. У синодальний період розвитку документаційного супроводу релігійних організацій сформувалися дві базові підсистеми службової документації, що з певними видозмінами функціонують і донині: інфраструктурна та галузева. Інфраструктурну підсистему утворюють універсальні комплекси управлінської документації — організаційної, розпорядчої, довідково-інформаційної, планово-звітної, фінансової, господарської, за особовим складом. Специфіку діяльності релігійних установ відбивають такі нетипові для універсальних систем документації світських організацій різновиди документів як церковний устав, томос, енцикліка, укази та постанови Святішого Синоду (нині — Патріархату, Помісних та Архієрейських Соборів), рішення та розпорядження духовних консисторій та духовних правлінь.

Галузева підсистема релігійної документації має специфічні властивості, які зумовлені високим ступенем унікальності, сакральності та автономності релігії як духовної сфери життєдіяльності соціуму. Основні види документів цієї підсистеми відбивають зміст культової діяльності релігійних установ, реалізацію їх суспільних функцій (метричні книги і виписи з них, шлюбні обшуки, клірові відомості, сповідні розписи, богослужбові журнали, ревизські казки про священно- і церковнослужителів і їхніх дітей, документи про розкольників та ін.). Найціннішу групу документів з них складають метричні книги, що протягом століть фіксують акти культової реєстрації громадянського стану віруючих (хрещення, вінчання, поховання), тому виконують функцію цінного історичного джерела, правову та демографо-статистичну.

5. Методологічним інструментарієм дослідження є система філософських, загальнонаукових і частково наукових методів. На філософському рівні об'єкт та предмет дисертаційної роботи розглядаються через діалектичний метод пізнання реальної дійсності шляхом виявлення зв'язків теорії і практики, детермінованості системи, взаємодії зовнішнього та внутрішнього комунікаційних середовищ. На всіх етапах дослідження використовувалися філософські категорії теорії пізнання: аналіз і синтез; порівняння; узагальнення; класифікація, сходження від абстрактного до конкретного.

Досягненню мети та вирішенню завдань дисертаційного дослідження мають також сприяти залучення загальнонаукових підходів: соціокомунікативного, системно-функціонального, історичного, а також комплексу методів: компаративного, класифікаційного, бібліометричного, моделювання. Емпіричний рівень дослідження здійснювався через застосування спеціальних методів: джерелознавчого, контент-аналізу публікацій, вебометричного аналізу профільного сегменту ресурсів Інтернету.

6. Пріоритетною для дослідження є методологія соціокомунікативного

підходу, детально розроблена в працях С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, Г. Почепцова, А. Соколова, Ю. Столярова та ін., яка у поєднанні з системним та історичним підходами використана для обґрунтування сутності, структури, властивостей релігійної комунікації, ролі та функцій її документаційного супроводу, зокрема й в умовах глобального Інтернет-простору.

7. Специфічні властивості релігійної комунікації визначаються особливостями предметної сфери діяльності релігійних установ і характеризуються сакральністю, переважанням усної комунікації під час богослужінь, жорсткою регламентацією культових дій, зафіксованих у головних книгах Святого Писання, певною консервативністю щодо опанування інноваційних засобів та каналів комунікації. Ці властивості зумовлюють повільні темпи інформаційного обміну в галузі, невисокі показники інтенсивності документування та документообігу, незначне типо-видове різноманіття документопотоку внаслідок низького рівня його оновлення та диференціації, високої еволюційної стабільності, спадкоємності та автономності розвитку.

8. Необхідність створення умов для систематичного відправлення культових дій призвела до інституціоналізації церкви як комунікаційного посередника між віруючими та Богом. Діяльність церкви утворює два базові комунікаційні рівні: зовнішній та внутрішній. Зовнішньоцерковна комунікація організується між віруючими та представниками культу, між групами віруючих через обмін інформацією та консолідацію навколо єдиної ідеї-віри, між віруючими та Богом під час церковних богослужінь; внутрішньоцерковна інтерактивна комунікація здійснюється між суб'єктами чітко диференційованої інституційної структури релігійних статусів: «Патріарх — архієрей — ігумен — диякон».

9. Комунікаційні зв'язки між суб'єктами церковно-релігійної діяльності породжують документний потік, типо-видову структуру якого зумовлюють два

основні напрями церковної діяльності — культова (створення умов для відправлення релігійного культу віруючими) та позакультова (організаційно-управлінська та господарська, спрямована на підтримку матеріально-технічного забезпечення функціонування церкви). Таким чином, систему документаційного супроводу діяльності релігійних установ утворюють дві базові системи документації — інфраструктурна та галузева.

Основні положення розділу викладено в публікаціях [116, 117, 119, 122, 125, 126].

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СТРУКТУРНІ ТА ТИПОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

2.1 Особливості діяльності православних релігійних організацій в умовах формування документаційної системи

Вивчення та аналіз особливостей діяльності релігійних організацій є важливим завданням дослідження на етапі виявлення специфічних характеристик документаційного забезпечення в цій сфері. Предметна сфера релігії як особливого соціокультурного інституту відзначається тим, що поєднує два рівні функціонування: цілісно-нормативний та поведінковий. Ціннісно-нормативний рівень релігії — складна сукупність вірувань, символів, цінностей, моральних заповідей, які містяться в священних текстах. Ці священні тексти є для віруючих джерелом знань про світ, природу, космос, людину і суспільство. Знання тісно переплітаються з художньо-образним або фантастичним зображенням земного і небесного життя. Релігійні ідеї роблять сильний вплив на почуття і емоції віруючих, формуючи в них особливе, релігійне сприйняття світу. Релігійні вірування і знання є ціннісними системами, які базуються не стільки на розумі, скільки на вірі, на особливому релігійному почутті. Крім того, вони включають в себе традиційні моральні цінності і норми людської цивілізації. Тому релігія, як правило, сприяє інтеграції і стабілізації суспільства.

Поведінковий рівень релігії виявляється в тому, що поведінка віруючих різко відрізняється від поведінки в інших сферах людської діяльності, в першу чергу переважанням емоційно-афективних переживань. Тому релігійну дію відносять до типу афективної, нелогічної, ірраціональної соціальної дії, в

значній мірі пов'язаної з несвідомою сферою людської психіки. Центральне місце в релігійній діяльності належить богослужінню, зміст якого визначається релігійними нормами і цінностями. Саме завдяки культовим діям формується релігійна група однодумців. До культових дій належать релігійні обряди, церемонії, проповіді, молитви, богослужіння і т. ін. Культові дії розглядаються віруючими як акти безпосередньої комунікаційної взаємодії з божественними силами, через що релігійні установи є комунікаційними за своєю сутністю. Необхідність реалізації комунікативної функції релігійних установ потребує потужного документаційного супроводу, зумовлює особливості типо-видового складу та змісту вхідного та висхідного документного потоку, що функціонує в структурі релігійних установ.

Релігійні організації є достатньо поширеними і витoki їх історії пов'язані з початком історії всього людства. На багатьох етапах розвитку цивілізації релігія була обов'язковою формою взаємодії людей під час процесу їх соціалізації, що зумовлювалося потребою людини отримати уявлення про світ та своє оточення. І це набуло чіткого опису та характеристик, на якому зійшлися думки цілих груп однодумців, що пропагували канонічні описи, а створення релігійних течій надало можливість кращого порозуміння між людьми. До основних завдань релігійних організацій належать ознайомлення та розповсюдження власних релігійних поглядів, що ґрунтуються на вірі або на знаннях, переданих з глибин століть, про світобудову та людське існування у світі. Взагалі ж до релігійних організацій відносять такі, що мають характер проповідування та поширення певних ідейних знань, посилення віри щодо їхньої істинності [162].

Релігійні організації, як правило, не належать до державних організацій, вони є такими, що існують поза державними утвореннями. В Україні на законодавчому рівні встановлено, що релігійним організаціям не дозволяється втручатися в державні та освітні справи. Вони реалізують право громадян на

задоволення релігійних потреб та право на свободу віросповідання.

Слід зазначити, що Україна впродовж своєї історії мала шість моделей державно-церковних відносин, у формуванні яких помітну роль відігравали історичні і національні традиції, співвідношення в країні певних політичних сил, реальний стан самих суб'єктів взаємовідносин церкви і держави. Попередниками нинішньої моделі були Києворуська (X-XIV ст.), Могилянська і Козацька (XVII ст.), синодальна (XVIII - початок XX ст.) і радянська (1918-1990 рр.). Ознаками сучасної української моделі державно-церковних відносин є: світський характер і демократизм держави; відокремленість церкви від держави і забезпечення останньою повної свободи буття релігії і церкви, відвернення спроб політизації релігійного життя; світськість державної освіти; закріплення правового статусу релігійних організацій шляхом визнання їх юридичною особою; рівність усіх релігійних організацій, віруючих і невіруючих; утвердження толерантності міжконфесійних і міжцерковних відносин; сприяння держави релігійним організаціям у їх соціальнозначущій діяльності, включення у громадське життя [129].

В Україні релігійними організаціями прийнято вважати різні релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства, духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми інституціональними центрами (управліннями). Будь-яка релігійна організація складається, щонайменше, із двох «рангів» членів: звичайний – віруючі, паства, або ж тих, кого навчають і направляють на шлях істиний; та «керівний апарат» – священнослужителі, духовенство, пасторі-проповідники. Також кожна релігія має внутрішній статут і нормативно оформлені, ієрархічно витримані відносини в обох «рангових» підсистемах, що полегшують керування релігійною діяльністю та упорядковувати її проведення. А разом із дрібнішими, локальними організаціями, така схема функціонування релігій

дозволяє популяризувати свої вчення не лише серед нових нерелігійних груп людей (місіонерська місія), але й популяризувати свою релігію серед нового покоління (недільні школи, катехези) [161].

Релігійні організації розглядаються як форма взаємозв'язку людей у процесі соціалізації на основі єдиних релігійних поглядів та вірувань. Одним із основних завдань будь-якої релігійної організації є ознайомлення із сутністю віровчень та їх розповсюдження серед членів соціуму. Релігійні організації, або церковні інститути являють собою систему установ і форм діяльності, покликаних регламентувати, контролювати і певним чином регулювати поведінку віруючих даної конфесії, а також задовольняти їхні релігійні потреби. Церква виконує ряд важливих функцій, таких як: світоглядна, компенсаторна, регулятивна, нормотворча, благодійна, місіонерська, виховна, комунікативна. Релігійна діяльність охоплює широкий спектр суспільних потреб. Вона направлена не лише на розповсюдження знань та вірувань, релігійні організації та установи здійснюють ряд заходів таких, як:

- підтримка відносин з іншими релігійними установами та течіями;
- освітня та наукова діяльність, що полягає у заснуванні «недільних шкіл» та вищих навчальних закладів;
- благодійна діяльність, підтримка дитячих будинків, притулків для людей похилого віку, лікарень, фінансування обдарованої віруючої молоді;
- захист та зберігання культурних цінностей релігійного направлення;
- надання психологічної підтримки дітям та родинам з неблагополучних сімей;
- створення інформаційних центрів задля забезпечення доступу віруючих до інформації релігійного контексту як у реальному, так і у віртуальному просторах.

Згідно Конституції України церква є відділеною від держави, проте релігійні організації не виключені із правового поля українського законодавства, оскільки вони є невід'ємною частиною суспільного життя. Це стосується усіх сфер діяльності релігійних громад, у тому числі організації документообігу. Згідно з законодавчими документами України, зокрема з правовими актами про свободу віросповідання, декларацією прав національностей України, Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» варто визначити ті інституції, які належать до поняття «релігійні організації».

Релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно зі своїми статутами (положеннями) [150].

Релігійні організації поділяються на декілька типів: церква, секта (різні культи: пастореві, харизматичні, демонічні тощо). В нашому дослідженні виокремлено церкви як найкрупніші релігійні організації, які належать до глобальних релігійних течій, зокрема, православної. Церкви виконують проповідницьку місію та місію служіння персоніфікованому Богу (пророку) [162].

Найгрунтовніше визначення сутності релігійної організації дав А. Кочкадан: «релігійні організації – це практична форма реалізації конституційного права колективно відправляти релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність, які утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури» [88, 196].

У фахових публікаціях дискусійним є питання про співвідношення понять «релігійні організації» і «релігійні інститути». На думку більшості вчених, ще у ранніх релігіях існували релігійні ідеї, релігійні почуття і релігійні дії. Але у

структурі розвинених релігій класового суспільства з'явився четвертий елемент — релігійні організації. У докласовому суспільстві ніяких спеціальних релігійних організацій не існувало. Вони виникли лише в рабовласницькому суспільстві на основі відмежування розумової праці від фізичної та оформлення професійних служителів культу (духівництва) в особливий соціальний прошарок.

Первинні релігійні організації, що поєднують рядових віруючих і професійних служителів культу, називають релігійними громадами. У таких видах конфесій як православ'я, католицизм вони називаються також приходами (єпархіями, діоцезами). Релігійні громади можуть існувати як самостійно, незалежно одна від одної, так і поєднуватися в складні, розгалужені релігійні об'єднання. Ядром усіх складних релігійних об'єднань є церква — особливий тип релігійної організації, що поєднує послідовників тієї або іншої релігії на основі спільності віровчення і культу. Для церкви характерні розроблена догматика і культова практика, а також ієрархічність організації, централізованість управління з поділом віруючих на духівництво і мирян (рядові члени церкви). Саме керівництво визначає і представляє церкву в цілому: її позицію, погляди, політику і т. ін. Інші віруючі мають беззастережно підкорятися лінії церкви. Церква займається не лише релігійною (розробка і пропаганда релігійних ідей, управління релігійним культом), але і нерелігійною діяльністю (політичною, господарською та ін.). Релігійний напрям у діяльності церкви є головним, і тому церква у суспільстві в основному виконує ту ж роль, що і релігія.

Згідно із Законом України від 23 квітня 1991 р. «Про свободу совісті та релігійні організації» до релігійних організацій належать релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій [158].

Виокремлюються релігійні громади, які також належать до узагальненого поняття «релігійні організації», але ж за місцевою ознакою вони є «місцевою релігійною організацією віруючих громадян одного й того ж культу, віросповідання, напрями, течії або толку, які добровільно об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб» [150].

Окремою статтею 11 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» визначаються «духовні навчальні заклади», які створюють релігійні управління і центри для підготовки священнослужителів і служителів інших необхідних їм релігійних спеціальностей [150].

Найбільшою Церквою за кількістю зареєстрованих громад в Україні є Українська Православна Церква, яка перебуває в канонічній єдності з Московським Патріархатом, бо для кращого розуміння її статусу в дужках нерідко вживається абревіатура «МП» (Московський Патріархат), проте цей додаток не є частиною офіційної назви Церкви. Ця конфесія має 12251 зареєстровану релігійну одиницю (з них — 11 952 громади). Служіння несуть 9680 священнослужителів. Другою за чисельністю зареєстрованих громад на території України є Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП), яка налічує 4508 зареєстрованих об'єднань (з них 4371 громад) і 3021 священнослужителів. Третьою за величиною Православною Церквою в Україні є Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ), яка налічує 1227 зареєстрованих релігійних об'єднань (з них 1190 парафій), в яких несуть служіння 699 священників [189].

Православні релігійні осередки є чисельнішими у загальній релігійній мережі України. Взагалі ж православ'я в Україні не має єдиного інституційного оформлення: діють три чисельні православні церкви – УПЦ, УПЦ КП, УАПЦ.

Саме православні релігійні організації, які є найчисельнішими в Україні обрані в якості предметної області даного дослідження.

Православні релігійні організації беруть, активну участь у суспільному

житті населення України. Релігійні організації під час своєї діяльності здійснюють освітню, виховну, просвітницьку, місіонерську та благодійну роботи. Православні релігійні осередки займаються такими напрямками соціальних робіт, як: виховання дітей та молоді, моральна, духовна, культурна та патріотична освіта, діяльність, направлена на збереження навколишнього середовища, соціальна діяльність, благодійництво, відродження культурної та історичної спадщини, підтримка і захист державної стабільності, духовна і моральна допомога особам, що перебувають у місцях позбавлення волі. [158]

Згідно уставних документів, православні релігійні організації всіх представлених конфесій мають право на:

- здійснення богослужінь, таїнств, обрядів, хресних ходів а також церемоній;
- поширення своїх переконань у суспільстві безпосередньо або через засоби масової інформації (газети, журнали, релігійну літературу, теле-радіопрограми та інші форми поширення масової інформації, у тому числі власні
- місіонерську діяльність;
- подвижницьку діяльність;
- паломництво;
- релігійну освіту і виховання;
- будівництво нових храмів, інших споруд (церковно-адміністративні споруди, будівлі духовних навчальних закладів, монастирські житлові та господарські приміщення, споруди церковних закладів, підприємств тощо), турбота про реставрацію старих храмів, нагляд за станом архітектурних пам'яток та церковних старожитностей;
- іншу діяльність, що відповідає правилам та традиціям Української Православної Церкви;
- провадження господарської діяльності, спрямованої на отримання

коштів для забезпечення основної діяльності, а також благодійної та іншої суспільно корисної діяльності (соціального служіння);

- набуття статусу юридичної особи з усіма правовими наслідками, що з цього випливають, та за умови досягнення консенсусу у цьому питанні між церквами, що мають ієрархічну структуру;

- отримання від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформації з питань, що належать до сфер діяльності церкви (релігійних організацій);

- заснування загальноосвітніх навчальних закладів усіх рівнів, у тому числі з конфесійно визначеною системою виховання та наданням релігійної освіти;

- отримання добровільних фінансових та інших пожертвуваль;

- здійснення суспільно корисної діяльності, благодійної діяльності як самостійно, так і на договірних засадах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування або недержавними організаціями;

- оприлюднення позиції стосовно дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які стосуються не лише державно-конфесійних відносин, але й соціально-економічної ситуації у країні загалом; формулювання та оприлюднення власних поглядів на ціннісні орієнтири державної політики; внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань не лише своєї діяльності, але й інших суспільно значимих питань — у цих випадках представники церкви (релігійних організацій) мають право бути присутніми під час розгляду внесених ними пропозицій;

- встановлення та підтримку міжнародних зв'язків і прямих особистих контактів священнослужителів та віруючих, необхідних для забезпечення відповідної релігійної практики [83].

Звертаючись до структури управління релігійними організаціями

православного віросповідання, можна визначити таку її ієрархію:

1. Архієрейський собор (Собор) — вищий орган архієрейського управління;
2. Помісний собор (Собор Єпископів);
3. Священний синод є третім органом управління після Собору та Собору єпископів й скликається у перервах між останніми і не рідше, ніж чотири рази на рік;
- 3.1 Синодальні установи — створюються або ліквідуються за рішенням Архієрейського Собору і Священного Синоду і підзвітні їм;
4. Єпархії;
5. Кафедральні собори;
6. Монастирі;
7. Храми (парафія);
8. Приходи [202].

Слід додати, що окрім православних церков, в Україні також зареєстровано й інші громади, серед яких: громади Російської Старообрядницької Православної Церкви, прихід Румунської Православної Церкви, громади «дохалкедонської» Вірменської Апостольської Церкви та інші. Серед протестантських деномінацій напоширенішими в Україні є Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів — 2 705 зареєстрованих громад і Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської-п'ятдесятників посилення — 1 595 об'єднань. Крім цих найбільших деномінацій, існує багато інших протестантських і неопротестантських громад. В Україні проживають також представники кількох напрямків іудаїзму та ісламу. В кінці 80-х рр. в Україні з'явилися неоязичницькі громади, серед яких відзначають динамічний ріст кількості релігійних і релігійно-філософських течій (буддизм), зокрема, нетрадиційних і новітніх релігійних рухів [189].

Релігія та релігійні організації виконують соціальні функції, серед яких виділяють: світоглядну, компенсаторну, комунікативну, інтегруючу та дезінтегруючу, нормативно-оцінювальну та регулятивну, культурно-освітню, легітимуючу та інші. Серед цих функцій варто виділити інтегруючу, яку тлумачать таким чином: релігія може виступати в ролі фактора інтеграції окремих суспільних, расових і етнічних груп, а також суспільства в цілому, підтримуючи і посилюючи певну систему соціальних відносин. Регламентуючи поведінку і діяльність індивідів, поєднуючи їхні думки, почуття, прагнення, направляючи зусилля соціальних груп та інститутів, релігія сприяє стабільності даного суспільства. Збираючи одновірців під загальними гаслами і регламентом, релігія сприяє консолідації усіх, хто дотримується її ідей і цілей. Саме завдяки інтегруючій функції релігія досить часто виступала могутнім чинником соціально-культурного прогресу, національно-консолідуючих та національно-визвольних рухів. Таку роль відігравало ознайомлення язичників у Київській Русі з більш високими взірцями духовної культури християнства, накопичення та систематизація національного духовного досвіду та традицій в історичних змаганнях за незалежність України [193].

Згідно з нормативно-законодавчими документами, метою створення організацій релігійного профілю є сповідання віри. Релігійна організація є добровільним, некомерційним об'єднанням осіб, створеним для задоволення релігійних потреб, яке діє відповідно до свого статуту. Завданням релігійних організацій є донесення до віруючих певних норм і правил поведінки, формування у них певної мети, цінностей та ідеалів. Це досягається виконанням низки функцій:

- 1) виробленням систематизованого віровчення;
- 2) розробленням системи захисту й утвердження віровчення;
- 3) управлінням культовою діяльністю;
- 4) вжиттям санкцій та контролем у випадку недотримання релігійних

норм;

5) підтримкою зв'язків із світовими організаціями та державним апаратом.

Перелік видів релігійної діяльності включає в себе: богослужіння, обряди, релігійні процесії та церемонії, а також інші дії, що пов'язані зі сповіданням чи поширенням релігійної думки [158].

В крупних нехристиянських релігійних формуваннях виникають свої релігійні організації, які також виконують подібні вищеназваним функції:

- систематизація віровчення та розробка методів його популяризації;
- розробка систем ідеологічного захисту віровчення;
- створення керівництва і здійснення культової (проповідницької) діяльності;
- контроль за діяльністю (і мисленням) членів, що входять до організації, вживання санкцій за невиконання релігійних норм;
- підтримка зв'язків зі світськими організаціями, державним апаратом, перш за все інформаційних [162].

З точки зору соціального підходу до релігії вважається, що будь-яка розвинута релігійна система неможлива без наявності організаційно-інституційної структури. Кожна релігія має власну організацію (церкву) у вигляді комплексу певних інститутів, релігійних громад (об'єднань), а також функціонуючого культу. Організаційно-інституційна сфера еволюціонувала від нерелігійних інститутів, коли деякі її функції виконувалися світськими інститутами, через напівпрофесійні інститути — до спеціалізованих релігійних організацій.

Релігійні організації, або церковні інститути, являють собою систему установ і форм діяльності, покликаних регламентувати, контролювати і певним чином регулювати поведінку віруючих даної конфесії, а також задовольняти

їхні релігійні потреби. Ієрархія церковної організації залежить від конфесійних особливостей та традицій. Кожна релігійна організація (церква) вважається з'єднуючою ланкою між Богом і віруючими.

На даний час церковні інститути діють у таких напрямках: організація релігійного життя віруючих; контроль за поведінкою віруючих; розробка й удосконалення засобів впливу на свідомість віруючих; впровадження у свідомість віруючих релігійних поглядів і концепцій, почуттів і настроїв, релігійних ціннісних орієнтацій; здійснення релігійних санкцій проти осіб, що порушують релігійні розпорядження; підтримка зв'язків з іншими релігійними об'єднаннями; захист свого віровчення і культу від різних форм критики з боку їх противників.

Для здійснення цих напрямків діяльності релігійні організації мають у своєму розпорядженні певні установи і засоби, регламентовані церковними правилами, постановами, інструкціями, санкції (дозволи та заборони), що випливають з них.

Зокрема, можна окреслити коло соціальних функцій церковних організацій, які залежно від ступеня соціального впливу можна умовно поділити на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх функцій православних релігійних організацій належать:

- богослужбова, пов'язана із задоволенням релігійно-культових потреб віруючих;
- функція церковного управління, пов'язана з необхідністю організаційно-упорядкованого забезпечення діяльності церкви як соціального інституту;
- господарсько-економічна функція церкви, пов'язана з її матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням.

Зовнішніми функціями є:

- нормотворча функція регламентації життя віруючих;

- виховна функція церкви, що полягає перш за все у релігійній освіті дітей (недільні школи) та дорослих (через так звану катехізацію тих, хто готується увійти до даної конфесії, та через повчальні проповіді, сповіді тощо);
- благодійна функція церкви, що реалізується через підтримку бідних, організацію пожертвувань для постраждалих від стихійного лиха, створення і підтримку дитячих будинків, лікарень, притулків для несімейних старих, надання стипендій для обдарованої молоді з числа віруючих тощо;
- місіонерська функція, яка здійснюється з метою залучення до церкви нових членів, як правило, на нових для даної конфесії землях;
- політична функція церкви, пов'язана з її особливим авторитетним положенням у суспільствах з сильними релігійними традиціями (Західна Європа, Америка, Африка, мусульманські країни).

На сучасному етапі для більшості релігійних організацій характерною є тенденція розширення своїх функцій та впливу за рахунок позарелігійної діяльності.

Соціальні функції релігійних організацій, як зазначають фахівці, далеко не всі одночасно і далеко не завжди повно проявляються у суспільстві. Це залежить від визначення місця церкви як соціального інституту в структурі соціальних відносин, а також від окремих історичних періодів розвитку суспільства. З історії відомо, що в окремі історичні періоди церква відігравала значну суспільну роль як чинник освіти і цивілізації, гуманізації і консолідації суспільства; а в інші періоди церква виступала як чинник активної протидії соціальному, науковому, культурному прогресу тощо. Тобто у дослідженні релігійних явищ та інституцій важливим є конкретно-історичний аналіз оцінки їх суспільної ролі в життєдіяльності соціуму [193].

Особливості діяльності релігійних організацій (органів управління, церков, храмів, монастирів тощо) визначаються їх ключовими завданнями і функціями. До класифікації функцій релігійних організацій є декілька підходів,

серед найрозповсюдженіших — виокремлення двох груп функцій: соціальних (внутрішніх і зовнішніх), а також власне релігійних функцій. Серед власне релігійних функцій: світоглядна; популяризаторська; проповідницька; контролююча; комунікативна; інформаційна.

Реалізація цих функцій потребує потужної документаційної підтримки, тому діяльність релігійних організацій породжує велику кількість документів, що вимагають організації їх документообігу та архівного зберігання. Належна організація формування та збереження документних ресурсів релігійних організацій є однією з основних проблем сучасних церковних канцелярій та архівів. Кожна релігійна організація у процесі своєї діяльності стикається з необхідністю створення архіву. На сьогодні кількість православних релігійних організацій постійно зростає, накопичені документні масиви потребують відповідної організації умов їх надійного зберігання. Наразі в Україні чіткого механізму створення церковного архіву не існує, нормативними документами православної церкви не регулюється їх створення на всіх рівнях: єпархіях, монастирях, навчальних закладах, парафіях та приходах. Релігійні документи підлягають збереженню і зберігаються на всіх рівнях церковної ієрархії, проте системно організованого архівного простору православної церкви в Україні немає. Нормативні документи УПЦ не містять науково обґрунтованих інструкцій щодо організації парафіяльного діловодства та організації архіву церковної установи. Ця проблема загострюється в умовах інтеграції релігійних організацій в глобальний Інтернет-простір, нагальної необхідності створення електронних архівів релігійної документації.

Для порівняння розглянемо другу за кількістю віруючих в Україні католицьку конфесію, а саме Українську греко-католицьку церкву (УГКЦ). На відміну від УПЦ, в УГКЦ нормативно встановлені правила та обов'язки ведення діловодства та архівів церкви на всіх рівнях її функціонування, конфесія співпрацює з державними органами та державними службовцями у

сфері архівної справи. Під патронажем УГКЦ організовуються науково-практичні семінари із церковної архівістики. Так, 17 грудня 2013 року Архівом Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ м. Львова був проведений семінар на тему: «Спроба уніфікації системи ведення церковних архівів». На семінарі були розглянуті основні потреби архівної справи в церковних структурах, розкриті актуальні питання збереження паперових та електронних архівів, формування та каталогізації документів, що вийшли з поточного діловодства. На офіційному сайті УГКЦ [63] розміщені організаційні документи парафії, такі як: статuti, положення, парафіяльні правильники та інструкції. Положення про Секретаріат Синоду Єпископів УГКЦ містить розділ «Архівіст», у якому чітко визначені основні завдання архівіста. Правильник єпархіальної курії УГКЦ має розділ, що присвячений внутрішній організації діяльності курії, Парафіяльний правильник УГКЦ містить вказівки, щодо заповнення та зберігання парафіяльних книг та архіву [120].

Країнами, що приділяють належну увагу питанню організації архівів церкви, є Канада та Німеччина. У Канаді, як і в Україні, релігія є відділеною від держави. Одним із пріоритетних напрямів діяльності Асоціації архівістів Канади є організація архівів релігійних організацій. На базі асоціації сформована секція під назвою Релігійні архіви, основними завданнями якої є: забезпечення умов для комунікації представників асоціації та релігійних архівістів; залучення нових членів, що пов'язані із церковними архівами; визначення інтересів і проблем релігійних архівів на національному рівні. Зусилля асоціації спрямовані на активізацію діяльності церковних архівістів, висвітлення питань релігійних архівів на конференціях, засіданнях та переговорах з представниками влади. Асоціація архівістів Канади представляє інтереси релігійних архівів перед державою.

Однією з найбільших земель Німеччини є Баварія, де підготовці архівних спеціалістів приділяється значна увага. Архівна школа у місті Мюнхен готує

спеціалістів релігійних архівів, що свідчить про високий рівень зацікавленості держави у належному збереженні релігійних документів у церковних архівах. Нині тут на державне архівне зберігання приймаються електронні документи та мережні інформаційні ресурси, зокрема контент соціально значущих веб-сайтів. Церкви також мають можливість передавати документи на державне архівне зберігання в електронному вигляді.

Актуальним наразі залишається питання ефективної організації архівів православних конфесій України, тому розглянутий досвід українських та закордонних конфесій є цінним для подальшої розробки нормативних документів, що зможуть регулювати функціонування ефективної моделі архівного зберігання релігійних документів.

2.2 Потік релігійних документів: типологічні, змістовні та формальні характеристики

Релігійні осередки України у своїй сукупності утворюють специфічну предметну галузь діяльності, що потребує управління на всіх ієрархічних рівнях свого функціонування через налагодження сталих інформаційних зв'язків між установами. Надійними каналами передавання інформації є системи галузевої документації, що забезпечують супровід усіх напрямків діяльності релігійної організації. Діяльність релігійних організацій породжує створення потужних потоків та масивів документів різних типів та видів, а це в свою чергу вимагає належної організації документообігу в релігійних установах, чіткого регламентування форми документів та визначення основних принципів групування документальних матеріалів.

Документаційна система релігійних організацій відрізняється видовим складом та специфічними назвами документів, що характерні виключно для цих установ. В її структурі церковні документи посідають особливе місце,

оскільки вони відображають усі сторони життя і діяльності православної громади, свідчать про різноманітні соціальні, демографічні та міграційні процеси. Документи парафіяльних церков можуть бути використані для поглибленого вивчення історії регіону, окремих населених пунктів, життя їх населення і окремих осіб, зокрема й в процесі генеалогічних досліджень.

Церковні документи визначаються як документи з основної діяльності (або загальноцерковні), вони включають такі, що відображають основну діяльність релігійних інституцій, регламентують та засвідчують проведення церковних обрядів та дійств: свідоцтво; церковні записки; книга реєстрації; прохання; парафіяльний правильник та інші.

Нині в публікаціях зі спеціального документознавства використовується узагальнене поняття «релігійний документ», проте відсутнє коректне визначення, що відбиває його специфічні ознаки. Зважаючи на велике різноманіття та значну суспільну роль документів релігійних організацій, є необхідність запропонувати визначення сутності даного виду документації. Узагальненим визначенням поняття релігійного документу (РД) є наступне – це документ, що містить інформацію релігійної тематики та/або висвітлює діяльність релігійної організації. До РД належать усі документи, що створюються, функціонують та рухаються в межах однієї або декількох релігійних організацій. Релігійний документ, як будь-який документ, містить склад реквізитів, що мають свою послідовність та структуру.

Розроблення класифікації релігійних документів — один із важливих але недостатньо досліджених теоретичних питань документознавства. Комплексна класифікація документів є основою для їхнього впорядкування у галузевих системах документації. Сутність класифікації документальних джерел релігійних організацій полягає у диференціації об'єкту вивчення за певними ознаками. Отже існує необхідність детального розгляду документації православних релігійних організацій, що створюється на всіх етапах їх

діяльності, починаючи з процесу реєстрації церковно-релігійної інституції. В основу класифікації покладені документи православних релігійних організацій України, а саме: УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ. Також вважаємо за необхідне для порівняння розглянути документи, що функціонують в релігійних організаціях католицької церкви, що представлена в Україні УГКЦ.

Найвищими органами церковної влади та управління УПЦ є Собор Української Православної Церкви, Собор єпископів Української Православної Церкви та Священний Синод Української Православної Церкви на чолі з Митрополитом Київським і всієї України.

Згідно уставних документів УПЦ у канцелярії сучасного парафіяльного храму повинна бути наступна документація:

- статут громади;
- книга реєстрації парафіян;
- парафіяльний пом'яник;
- книга реєстрації хрещень;
- книга реєстрації вінчань;
- книга реєстрації похорон;
- реєстраційне свідоцтво;
- свідоцтво про право власності чи документ, що засвідчує право користування храмом та іншими спорудами;
- печатки, відбитки та штампи, бланки парафії;
- акт на право користування землею;
- документи на інше майно, яке посідає громада;
- інвентаризаційна книга з описом майна храму, парафіяльного центру, бібліотеки тощо;
- касова книга встановленого зразка;
- відомості виплати платні;
- відомості виплати винагород;

- бухгалтерська документація;
- листування, послання, укази і розпорядження.

У сучасному документознавстві існує багато змістовних та формальних ознак класифікації документів, серед яких найсуттєвішими є цільове призначення документа, читацька адреса, періодичність виходу, характер інформації або стиль викладу (жанр) твору та ін. Цільове призначення документа — це обумовленість його потребами тієї або іншої сфери суспільної діяльності: освіти, науки, виробництва, управління і т.ін. Цільове призначення тісно пов'язано із специфічними функціями, виконуваними окремим документом або сукупністю документів. Саме цей критерій обрано в якості головного для вивчення, аналізу та узагальнення класифікації документів релігійного походження, визначення основи організації класифікаційних груп релігійних документів.

Більшість документознавців (А. Сокова, С. Кулешов, Ю. Палеха та ін.) спирається на два базових критерія поділу систем службової документації — функціональний та галузевий. Узагальнюючи запропоновані ними підходи, в існуючій нині системі документаційного супроводу релігійних установ варто виокремити дві системи документації: універсальну (або інфраструктурну, яка за основними видами є типовою та використовується в будь-яких сферах діяльності) та галузеву (суто церковну, що відбиває специфіку діяльності релігійних установ).

За результатами вибіркового аналізу документів, що функціонують у процесах документообігу організацій даного профілю, у структурі системи універсальної управлінської документації за функціональним призначенням варто виокремити такі види документів:

- організаційні документи;
- розпорядчі документи;

- інформаційно-довідкові документи;
- документи з особового складу;
- облікові документи;
- фінансово-господарські документи.

Галузева система документації відбиває специфіку відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів, тому охоплює такі унікальні документи як книги реєстрації хрещень, вінчань та похорон, записки-прохання прихожан за здоров'я або поминальні записки та ін.

В практичній діяльності релігійних організацій, зокрема церков та монастирів, широко використовують організаційні та розпорядчі документи.

Організаційними документами є установчі документи правового характеру, що містять перелік прав і обов'язків усіх членів організації, регламентують організаційні та трудові відносини на всіх етапах функціонування організації. Організаційні документи релігійних установ мають певні особливості в структурі, правилах оформлення та номенклатурі документів, зокрема серед них є статuti, положення але немає інструкцій. Установчими документами для релігійної організації є статут та положення. Статут релігійної організації оформлюється у письмовому вигляді і повинен містити такі дані:

- найменування організації;
- завдання організації та мета її утворення;
- дані про місцезнаходження організації;
- структура організації, права та обов'язки членів;
- порядок внесення змін до статуту (положення) організації;
- порядок вирішення майнових питань та питань припинення діяльності організації;

Організаційні документи церкви містять відомості, які пов'язані з

певними особливостями діяльності конкретної релігійної громади. Документи, що визначають віросповідну діяльність, вирішують інші внутрішні питання релігійної організації не підлягають реєстрації в державних органах. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [158] від 23 квітня 1991 р. регулює питання реєстрації та діяльності релігійних організацій. Для реєстрації статуту (положення) релігійної громади громадяни в кількості не менше десяти осіб, які утворили її і досягли 18-річного віку, подають заяву та статут (положення) на реєстрацію до обласної адміністрації. Релігійні центри, управління, монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади подають на реєстрацію статут (положення) до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії.

Для реєстрації релігійної організації, необхідно подати такі документи:

- 1) заява про реєстрацію статуту (положення) на ім'я голови обласної державної адміністрації. У заяві повідомляються відомості про кількісний склад релігійної громади, керівні (виконавчі органи) а також назва та район діяльності релігійної громади;
- 2) статут (положення) релігійної громади у кількох примірниках;
- 3) протокол загальних зборів про прийняття статуту (положення) та вибори керівних (виконавчих органів);
- 4) список засновників релігійної громади у кількості не менше 10 осіб;
- 5) інші документи, які засвідчують відомості необхідні для розгляду питання про реєстрацію статуту (положення), висновок місцевого органу державної влади тощо.

Орган, який здійснює реєстрацію, в місячний термін розглядає заяву, статут (положення) релігійної організації, приймає відповідне рішення і не пізніше як у десятиденний термін письмово повідомляє про нього заявникам. У необхідних випадках орган, який здійснює реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, може зажадати висновок місцевої державної

адміністрації, виконавчого комітету сільської, селищної, міської Рад народних депутатів, а також спеціалістів. У цьому разі рішення про реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій приймається у тримісячний термін. Перевищення встановленого цим Законом терміну прийняття рішень про реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій може бути оскаржено в суді у порядку, передбаченому цивільним процесуальним законодавством України. Зміни і доповнення статутів (положень) релігійних організацій підлягають реєстрації в тому ж порядку і в ті ж терміни, що і реєстрація статутів (положень). У разі необхідності в розгляді питання про реєстрацію статуту (положення) можуть брати участь з дорадчим голосом представники релігійної організації [196].

Положення — нормативно-правовий акт (у межах церковного життя), що визначає організацію діяльності структурних підрозділів релігійних організацій. Зазвичай положення мають типову форму і притаманний управлінським документам набір реквізитів. Специфічним документом є положення УГКЦ про єпископа-емерита. Єпископом емеритом є єпископ, який через певні обставини (похилий вік) не виконує адміністративні функції, проте зберігає право на здійснення богослужінь. Даний документ регламентує, яким чином відбувається зречення єпископа з уряду, містить розділи, що стосуються його правового статусу, утримання та фінансових питань, місця проживання, зокрема розділ про смерть і поховання єпископа-емерита.

В УГКЦ функціонують такі організаційні документи як канони партикулярного права та парафіяльний правильник. Канони партикулярного права — кодекс, збірник законів, виданий найвищою церковною владою, що регулює внутрішні питання організації діяльності УГКЦ. Партикулярне право створене з урахуванням законодавства України. Канони містять розділи — титули, наприклад «ТИТУЛ II ЄПАРХІЇ ТА ЄПИСКОПИ». Всередині титулу глави, наприклад «Глава I Вибори єпископа» розписані підпункти — канони та

їх номери, наприклад, «Кан. 1».

Правильник — це організаційний документ, який містить правила та рекомендації священику в організації душпастирського, фінансового, господарського життя парафії відповідно до церковного законодавства та роз'яснення щодо реалізації норми церковного права в повсякденному житті [142]. Наприклад, парафіяльний правильник регламентує функціонування парафії на всіх її етапах. Правильник аудиту єпархії містить дані про завдання та предмет аудиту, вказівки щодо організації аудиту єпархії. Даний документ використовується лише релігійними установами, проте за структурою та змістом подібний до посадової інструкції.

Розпорядчі документи фіксують рішення організаційних та адміністративних питань діяльності організації. За допомогою розпорядчих документів здійснюється регулювання, координація та контроль діяльності духовної організації. Розпорядчі документи використовуються у організаціях будь-якого профілю та форми власності, в тому числі й релігійних. Релігійні громади України мають низку документів, які в контексті даного дослідження можна віднести до групи розпорядчих документів: наказ (указ), розпорядження, циркуляр, рішення.

Наказ (указ) — розпорядчий документ православної церкви, що регулює внутрішню та зовнішню діяльність установи. Накази можуть бути з кадрових питань та з основної діяльності. Накази з кадрових питань складають у разі прийому, звільнення, переміщення або переведення на іншу посаду служителя церкви. Порівняно з організаційними документами нерелігійних установ, в релігійних організаціях відсутні накази про притягнення працівників до дисциплінарної та матеріальної відповідальності. Накази з основної діяльності регулюють питання організації роботи та порядку діяльності духовної установи. Особливістю складення наказу релігійної установи є відсутність у розпорядчій частині документу слова «наказую». Текст розпорядчої частини

виглядає так: «Канцелярія Київської Митрополії Української Православної Церкви інформує про благословення Високопреосвященнішого митрополита... кожного дня протягом Великого посту, по можливості, прочитувати одну або більше кафизм....». В наказах з основної діяльності зазначається, на кого розповсюджується дія наказу, наприклад «Чернецтву, клірикам та мирянам Української Православної Церкви» (додаток Ж, З).

Розпорядженням є правовий акт, який містить вказівки або завдання, що адресовані конкретній особі або групі служителів, обмежені у часі та мають короткостроковий характер. У тексті розпорядження чітко викладені основні завдання та відповідальність за їх виконання. В розпорядженнях державних органів зазначається назва виду документу, а потім заголовок до тексту, що подає стилю інформацію про що саме йдеться в розпорядженні, наприклад: «Про призначення комісії з прийняття в експлуатацію об'єкту...», в релігійних документах після назви виду документу подають відомості на кого розповсюджується його дія «по Київській єпархії Української православної церкви». Приклад розпорядження по Київській Єпархії Української православної церкви наведений у додатку К.

Циркуляр — документ, що містить вказівки нормативно-правового характеру та дані ознайомлювального характеру, направлений підвідомчим установам або підлеглим — службовим особам релігійної організації. На офіційному сайті Харківської Єпархії УПЦ [<http://www.eparchia.kharkov.ua/>] наведений приклад складання циркуляру (додаток Л). Такий вид документу як циркуляр, притаманний лише релігійним організаціям і не функціонує в державних та комерційних установах України.

Рішення — правовий акт (ухвала), що приймається вищими чинами духовенства. На відміну від державних органів рішення в релігійних організаціях приймаються колегіально, на підставі журналу засідань представників релігійної установ (додаток М).

В УГКЦ окрім розглянутих вище документів використовується декрет.

Декрет — розпорядчий документ, що видається предстоятелем Греко-Католицької церкви. Декрет може бути супровідним документом до інших розпорядчих документів. Так, наприклад, «декрет проголошення Статуту Синодів Єпископів УГКЦ» містить вказівки про необхідність створення статуту, відомості про те, ким і коли було затверджено склад робочої групи, голову робочої групи та дату проведення засідання для проголошення статуту. Декрет може бути виданий на створення єпархії, призначення настоятеля, здійснення богослужінь, проведення церковних свят і т.п. Документ може розпочинатися молитвою.

До адміністративно-кадрових документів в релігійних організаціях та установах відносяться документи, що регулюють питання працевлаштування служителів церкви, до них належать:

- особова справа;
- трудова угода;
- договір на виконання послуг;
- трудова книжка;
- акт прийому-передачі послуг;
- табель обліку робочого часу.

Існують певні особливості організації кадрової діяльності релігійних установ, що пов'язані з недержавним характером роботи зазначених громад. Варто зазначити, що в залежності від посади або чину особи-працівника залежить, який саме документ буде складено для його оформлення. Основним завданням релігійної організації є здійснення богослужбової діяльності, виконання якого лежить на священнослужителях (священик, диякон) та церковнослужителях (іподиякон, півчий, псаломщик).

Проте, як і будь-які установи, релігійні організації не можуть обійтись без

господарської діяльності, що полягає у вирішенні адміністративних питань, діяльності, направленої на утримання храму. Дані завдання виконують адміністративний персонал (голова, заступник парафіяльної ради, казначей) та працівники (сторож, касир). Як правило, в статутах парафій відзначається, що священнослужителі не є найманими працівниками. Відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» трудове законодавство на взаємини священнослужителів з парафіями не поширюється. У більшості випадків на священнослужителів не ведуться трудові книжки та табелі обліку робочого часу, не оформлюються кадрові документи (особисті справи, картки) і не поширюються передбачені трудовим законодавством соціальні гарантії, зокрема право на відпустку. На кадровий штат православної парафії ведуться особові справи, в яких зафіксовані всі службові переміщення, призначення, звільнення. На працівників ведеться трудова книжка, в якій запис про прийняття на роботу робиться в загальновстановленому порядку. Кількість відпрацьованого часу реєструється у табелях обліку робочого часу [62].

Розповсюдженим видом кадрової документації є договір на виконання послуг церковнослужителя — цивільно-правовий договір про оформлення церковнослужителя на роботу. Договір включає положення про дотримання церковнослужителем церковних канонів, можливість укладення та розірвання договору на підставі указу єпархіального архієрея, обов'язки та права церковнослужителя і парафії тощо. Якщо з церковнослужителем чи із священнослужителем укладено договір на виконання послуг, то періодично, як правило, щомісяця мають бути оформлені акти приймання-передання наданих послуг, котрі й будуть підставами для їх оплати.

У разі офіційного оформлення на роботу священнослужителів та церковнослужителів адміністрація релігійної установи укладає з ними трудовий договір. Також може укладатися договір на виконання послуг, згідно якого щомісячно оформляються акти прийому-передачі послуг, які є підставою для

оплати наданих послуг. Для призначення священнослужителя та церконослужителя на посаду створюється указ про прийняття особи на роботу за цією посадою. Трудовий договір містить положення про права і обов'язки священнослужителя та умови розірвання договору. Він складається у загальновстановленому порядку, після оформлення якого видається наказ про прийом на роботу.

На працівника ведеться трудова книжка, в якій ставлять відмітку про прийняття на роботу, та табель обліку робочого часу. Керівним органом будь-якої релігійної організації є парафіяльна рада, що обирається один раз на три роки через вибори та голосування. Склад парафіяльної ради включає голову, заступника голови і скарбника. Рішення зборів фіксується у протоколі та затверджується указом архієрея єпархії, у якому має бути вказано, чи приймаються працівники шляхом оформлення трудового договору. Для того, щоб прийняти особу на роботу за трудовим договором, необхідно, щоб в статуті організації було зазначено, що члени парафіяльної ради можуть працювати за трудовим договором. [58].

Інформаційно-довідкові документи релігійних організацій є документами допоміжного, ознайомчого характеру. Вони фіксують службову інформацію про фактичний стан справ в організації і можуть бути підставою для прийняття розпорядчих документів. В групу довідкових документів входять:

- протокол та витяг з протоколу;
- журнал засідання;
- звіт;
- рапорт;
- вітальне слово;
- службовий лист.

Протокол — документ, що фіксує розглянуті питання та прийняті

рішення на засіданнях представників релігійних організацій. Протокол, що складається на засіданнях релігійних інституцій за структурою повністю співпадає з протоколами нерелігійних установ (додаток П).

Журнал засідання — документ, що містить інформацію про питання, цілі та висновки, що були розглянуті виключно на засіданні представників Священного Синоду Української Православної Церкви. Священний Синод Української Православної Церкви — вищий орган управління Українською Православною Церквою в період між Соборами єпископів Української Православної Церкви. Кожне обговорене питання і прийняте рішення на засіданні заносять в окремий журнал. На одному засіданні може бути складено більше десяти журналів. Журнал засідання нумерується по порядку, наприклад: «Журнал засідання № 5», а всі журнали, прийняті на одному засіданні, складають один документ, що має назву наприклад: «Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 29 січня 2016 року». Даний документ використовується лише у релігійних організаціях.

Звіт — письмове повідомлення про виконані завдання за певний проміжок часу. Звіт може складатися як окремою особою так і церковним відділом. За структурою зміст у релігійній установі є довільним, тобто виконані завдання можуть бути описані у форматі «дата — виконане завдання» або у вигляді доповідної записки.

Рапорт — письмове звернення служителя церкви до священнослужителя вищого чину, в якому викладені службові питання, що були вирішені або потребують рішення. Особливість рапорту полягає у тому, що після реквізиту «назва виду документа», особа, що складає рапорт звертається до адресату словами: «Ваше преосвященство», після чого викладається основний текст рапорту.

Вітальне слово — письмове звернення до урочистої нагоди, що містить привітання, побажання та настанови. Вітальне слово складається вищими

особами духовенства (митрополитом, патріархом). В документі відсутній реквізит «назва виду документу», адресат зазначається перед основним текстом, наприклад, «Учасникам і організаторам ...». Вітальне слово підписується особою, що його склала із зазначенням посади (додаток П).

Службовий лист — документ, за допомогою якого здійснюється обмін інформацією у релігійних організаціях. В релігійних установах використовуються: лист-звернення, інформаційний лист, лист-відповідь, лист-прохання.

Галузева система службової документації релігійних організацій відбиває специфіку відправлення ними релігійних культів і ритуальних обрядів, тому охоплює такі унікальні документи як книги реєстрації хрещень, вінчань та похорон, церковні записки-прохання прихожан, свідоцтва про хрещення або вінчання та ін. Функціонування цих документів спрямовано на інформаційну підтримку головних церковних обрядів та дійств.

Так, свідоцтво — документ, що засвідчує факт проведення церковного обряду. Основними видами свідоцтв є: свідоцтво про вінчання, свідоцтво про хрещення. Релігійні установи використовують друковані бланки свідоцтв. Заповнюють бланк рукописним способом після завершення священного обряду.

Свідоцтво про хрещення — документ, що засвідчує факт хрещення в церкві. Приклад бланку свідоцтва зображено на рис. 2.1. В свідоцтві про хрещення зазначають:

- ПІБ, дата народження особи, над якою здійснено хрещення;
- ПІБ хрещеної матері та хрещеного батька;
- храм в якому здійснено хрещення;
- відомості про особу, що здійснила обряд;
- дата
- печатка.

Рис. 2.1 Бланк свідоцтва про хрещення

Свідоцтво про вінчання — документ, що засвідчує факт вінчання в церкві і містить такі поля для заповнення:

- ПІБ осіб, що бажають обвінчатися;
- назва храму, в якому здійснюється обряд;
- особа, що здійснює обряд;
- дата;
- підпис священника;
- печатка.

Приклад бланку свідоцтва про вінчання зображено на рис. 2.2.

Свідоцтва можуть відрізнятися на вигляд, проте відомості, які до них вносять, є сталими. Характерною особливістю свідоцтва є відсутність стандарту оформлення документу (шрифт, кегль, розміри полів) та наявність зображення (портрети святих, хрести, літери).

Церковні записки — бланки для записів імен осіб, за яких буде прочитана молитва церкві. Церковні записи в залежності від приводу їх написання поділяються на такі їх види:

- 1) про здоров'я, молебен — молитва за здоров'я;
- 2) за упокій, панахида — молитва за усопших.

Рис. 2.2 Бланк свідоцтва про вінчання

Приклад бланку церковної записки наведено на рис. 2.3. Церковні записки заповнюють рукописним способом прихожани. На них не проставляються підписи і печатки.

Книга реєстрації (обліку) — документ, що містить відомості про парафіян, обряди та послуги, що здійснені в храмі та за його межами служителями церкви. В канцелярії парафіяльного храму повинні бути наступні книги:

- 1) книга реєстрації парафіян;
- 2) книга реєстрації вінчань;
- 3) книга реєстрації хрещень;
- 4) книга реєстрації похорон.

В книзі обліку обов'язковими відомостями є: порядковий номер, ПІБ особи, якій надана послуга, дата, адреса та додаткові відомості (відомості про хрещених батьків в книзі реєстрації хрещень).

Рис. 2.3 Бланк церковної записки

У книзі реєстрацій хрещень і миропомазань слід зазначати все, що пов'язано з канонічним станом вірних внаслідок прийняття святого таїнства подружжя, внаслідок усиновлення, прийняття таїнства Священства або складання довічної професії в чернечому інституті, приписання до церкви свого права, її зміна, відповідні відмітки повинні завжди бути вписані до свідоцтва про хрещення.

Прохання — бланк документу, що заповнюється прихожанами церкви, які просять про благословення або дозвіл на певний церковний обряд, наприклад, на розірвання шлюбу або заочне поховання. Основний текст прохання починається словами «Прошу благословення Вашого Високопреосвященства на...». В документі зазначають:

- ім'я та посада священнослужителя;
- ПІБ, адреса автора документу;
- назва виду документу;
- основний текст,
- підпис, дата.

До прохання на розірвання шлюбу автор також має додати заяву-прохання, що написана власноруч про церковне розлучення на ім'я керуючого

архієрея єпархії (бланк прохання на розірвання шлюбу наведений у додатку Р).

Ще одним важливим видом документа, що функціонує в системі документаційного супроводу релігійних організацій, є видання. Даний документ направлений на задоволення інформаційних потреб релігійних установ та їх прихожан. За періодичністю виходу видання можна поділити на :

- неперіодичні;
- періодичні.

До неперіодичних видань релігійних установ належать стародавні священно-богослужбові книги. Це сукупність книг, що складають Біблію (Старий та Новий Завіт), збірки духовних читань, молитовники.

До періодичних видань належать журнали та газети, що висвітлюють різноманітні аспекти життя церкви, розповсюджують вчення та вірування, несуть інформацію про основні події та новини. Журнали саме православної церкви складають найбільшу групу релігійного сегмента періодичних видань. Християнську періодику видають єпархії, монастирі, храми.

Періодичні видання релігійного спрямування за функціональним призначенням можуть бути офіційні, популярні, літературно-художні, за ступенем розповсюдження — загальноукраїнські, міжрегіональні, місцеві; за засновником юридичної особи (громадські) або фізичної особи (приватні).

Серед офіційних релігійних періодичних видань найрозповсюдженішими є «Єпархіальні відомості» — газети, що видаються прес-відділами кожної єпархії. Матеріали, що входять до даних видань, є офіційними, цільове призначення яких направлене перш за все на священників та служителів церкви. Вони мають обов'язкову рубрику «Офіційна частина», яка включає святкові послання архієпископів до священнослужителів та вірян, які являють собою особливий жанр, що містять елементи проповіді, цитати з Євангелія та наставлянь святих отців, фрагменти церковної історії. Стиль проповіді у таких

посланнях є обов'язковими ще й тому, що вони зачитуються священиками у всіх церквах єпархії під час святкової Літургії. Звідси – невеликий обсяг послань (1,5-2 сторінки) та їх мовний стиль, який передбачає широке залучення церковнослов'янських цитат та виразів. Офіційна частина цих газет інформує про урочистості та заходи з приводу церковних свят, про офіційну діяльність архієпископа тощо.

Газети, засновниками яких є благодійні фонди, монастирі, храми або церкви, орієнтовані на священнослужителів та прихожан храму. У таких виданнях, як правило, відсутня офіційна частина, натомість публікуються матеріали, що висвітлюють проблеми взаємовідносин суспільства і церкви, суспільства і держави, завдання відродження духовності, питання етики та моралі, новини культури і мистецтва, події церковної історії та ін.

У випадку, коли православні періодичні видання започатковуються приватними особами, в них обов'язково зазначається фраза «Видається з Благословення...». Публікації даних видань призначені не лише для служителів церкви, вони охоплюють широке коло читачів. Такі видання офіційно не належать церкві, проте видаються під патронатом церковних лідерів і належать до типу загальнохристиянської преси, оскільки розвивають та розповсюджують православні ідеї. Тижневики братств та громадських організацій мають спеціальні сторінки, на яких оприлюднюються листи читачів, що є обов'язковою прикметою цих видань. Однією з найважливіших тем у тижневиках братств та громадсько-релігійних організацій є тема гуманістичних цінностей, співвідношення прав та обов'язків духовництва та вірян. Численними в Україні є духовно-просвітницькі періодичні видання, що розраховані на сімейну аудиторію і мають постійні рубрики «Біблія для дітей», «Церковний календар», вони охоплюють інтереси всіх вікових категорій читачів, друкують матеріали про відомих священнослужителів та церковні історії.

Детальний аналіз особливостей журнальних релігійних видань здійснено у наступному підрозділі дисертації.

Наведена вище класифікація основних видів документальних ресурсів релігійних установ України є основою для подальшого удосконалення їх складу та структури, оскільки розглянута проблематика є актуальною на сьогодні, проте недостатньо дослідженою з точки зору документознавчого підходу.

Окремої уваги потребує аналіз специфіки оформлення релігійних документів, оскільки воно багато в чому відрізняється від світських службових, зокрема управлінських документів. Характерними ознаками структури релігійних документів є:

1. Вузьке цільове призначення. Службові документи релігійних установ не призначені для широкої читацької аудиторії, тому їх зміст складний для розуміння. Це зумовлено тим, що в церковних документах застосовують лексичний стиль, притаманний здебільшого духовним організаціям.

2. Наявність специфічних релігійних символів на бланках документів та в системі їх реквізитів. Так, обов'язковою є наявність в документах таких елементів, як: хрести, посохи, літери, символи святих, зображення храмів та ікон.

Рис. 2.4 Ілюстрація на документі УПЦ

3. Характерний підпис релігійного документа. Всі документи релігійних осіб та організацій підписуються символом хреста («+»), поряд з яким зазначається ім'я особи, яка візує документ. Так, прикладом такого підпису є проставлений підпис митрополита Володимира, що зображений на

фрагменті протоколу української православної церкви (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Типовий підпис релігійного документа

4. Наявність емблеми священнослужителя. Вищі чини духовенства мають власну емблему, яка широко використовуються при створенні бланків релігійних документів. Емблема являє собою набір символів – хрести, посохи, літери. На документах відтворені емблеми конфесій, відділів, єпархій та герби церковнослужителів (митрополит, архієпископ, управляючий єпархією).

Рис. 2.6. Емблема священнослужителя

5. Завершальне формулювання. Після основного тексту документа використовуються завершальні слова – сталі словосполучення, такі, як: «з благословенням», «з любов'ю у Христі», «з любов'ю у Господі».

6. Низький ступінь узагальнення. Релігійний документ, як правило, має низький ступінь узагальнення інформації – виклад його основного тексту розгорнутий, структурно документ має вступне слово, основну частину, завершальне слово.

7. Обмеження доступу. Доступ до документів релігійних громад є обмеженим для широкого загалу. Релігійні установи не надають інформацію про процеси та структуру внутрішнього документообігу.

В широкому доступі документи можна знайти на релігійних сайтах (наприклад, міжконфесійний сайт Релігійно-інформаційної служби України [164]), офіційні сайти конфесії або єпархії. Проте, варто зазначити, що у контенті таких сайтів представлені лише організаційні, деякі розпорядчі документи та листи.

Також варто зазначити недержавний характер діяльності релігійних установ, а тому й відсутність у релігійних документах зображення державного гербу України. Релігійні документи мають власний галузевий рівень стандартизації, чітку структуру, специфічні стилістичні особливості та правила оформлення.

Ведення парафіяльних книг та формуванн архіву, де зберігаються парафіяльні книги, листи ієрархів та інші вхідні й вихідні документи, є важливою складовою документування діяльності церкви. Всі парафіяльні документи церковного чи державного походження мають зберігатися в канцелярії або архіві установи [142]. За вимогами типової номенклатури справ обов'язковому зберіганню підлягають:

1. документи державної реєстрації парафії, права власності на рухоме чи нерухоме майно та земельні ділянки, оренди, купівлі чи відчуження майна, позики, віддання в користування, дозволи державних органів і установ, архітектурні плани, креслення, загалом будь-які документи світського характеру та діловодства, листування з держустановами, квитанції;

2. декрети, розпорядження, дозволи, диспензи та будь-які інші документи, видані місцевим ієрархом, які стосуються парафії, її вірних чи духовенства, зокрема декрет заснування парафії, іменування священнослужителів парафії та інші;

3. будь-які інші документи чи відомості, які стосуються парафії та її вірних. У кожній парафії повинні бути такі книги: реєстрацій хрещень і миропомазань; вінчань; похоронів; прибутків і витрат; пожертв і фундацій; церковного майна; реєстрації парафіян; візитацій парафії; хроніки парафії; прийняття намірень на Божественну Літургію; відвідування хворих; папки з протоколами передшлюбних досліджень, а також протоколи засідань парафіяльних рад [142].

За вимогами церковного діловодства старі парафіяльні книги реєстрацій хрещення і миропомазання, вінчань, пожертв і фундацій, церковного майна слід зберігати довічно в архіві парафії. Щороку належить передавати до єпархії річні копії цих книг. Усі юридичні документи парафії, вхідна і вихідна документація повинні зберігатися в парафіяльному архіві й мати порядкову нумерацію. Свідoctва про канонічний стан вірних і всі документи, які мають правове значення, мають бути підписані із зазначенням дня, місця та року їх видання і скріплені парафіяльною печаткою. Рекомендується робити копії виданих документів та зберігати їх в архіві.

Важливою особливістю організації діловодства в релігійних установах є також правила та технології створення службових документів. Зважаючи на те, що релігійна організація є групою людей, об'єднаних однією метою, які виконують певні функції та мають власний керівний орган, велика частка потоку релігійних документів виконують управлінські функції, забезпечуючи ефективне функціонування релігійної громади. Проте є певні особливості створення документів в релігійних установах, тому кількість та порядок розсташування реквізитів релігійних документів відмінні від вимог, що представлені національним стандартом України ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» [39].

Для того, щоб визначити основні реквізити релігійних документів та

особливості їх нанесення, необхідно провести порівняльний аналіз реквізитів релігійних та світських управлінських документів.

У Додатку С дисертації поданий перелік реквізитів, що використовуються в управлінській документації відповідно до вимог національного стандарту України ДСТУ 4163-2003, де зазначено, які з перелічених реквізитів присутні у документах православних релігійних громад України.

Згідно з порівняльною характеристикою реквізитів релігійних та світських управлінських документів (додаток С) переважна частина реквізитів, що використовуються при створенні традиційного управлінського документа, присутня у релігійних документах.

01 – Державний герб України – проставляється на документах органів державної влади. Релігійні організації не підпорядковуються Державі, тому реквізит не використовується на релігійних документах;

02 – емблема організації (підприємства) – графічне зображення, що відображає діяльність установи. Емблема організації присутня у документах релігійних організацій. Емблема являє собою набір символів – хрести, посохи, літери. На документах відтворені емблеми конфесій, відділів, єпархій, а також герби церковнослужителів (митрополит, архієпископ, управляючий єпархією). Розміщується емблема з лівого боку від назви організації, або на верхньому березі документа. Порівняно із світською управлінською документацією існує особливість нанесення реквізиту емблеми релігійної організації. Вона полягає у тому, що в релігійних документах реквізит 02 зазвичай використовується поряд або після реквізиту 06 – назва організації вищого рівня;

03, 04, 05 – зображення нагород, код організації, код форми документа – у розглянутих документах релігійного спрямування дані реквізити не зазначаються;

06 – назва організації вищого рівня — реквізит може бути розташований

у верхньому лівому куті або посередині сторінки після, або поряд з емблемою організації.

Назвою організації вищого рівня необхідно вважати назву церкви, до якої належить документ. Але в Україні існує певна специфіка щодо цього реквізиту: оскільки в країні є три конкуруючі напрями православ'я — Українська Православна Церква (Московський патріархат), Українська Православна Церква (Київський патріархат), Українська Автокефальна Православна Церква, то в документах Української Православної Церкви Московського і Київського патріархату зазвичай не зазначають, до якого патріархату належить церква.

Назву православного спрямування організації можна помилково віднести до реквізиту 07 — назва організації, але кожна церква має свої Єпархії, Священний Синод, а вони в свою чергу мають відділи та власні структурні підрозділи, тому назву основних напрямів православ'я наносять на документ, як реквізит 08.

07 (назва організації), 08 (назва структурного підрозділу). Реквізит як в релігійному, так і в світському управлінському документі розташовується у лівому куті, або посередині аркуша під назвою організації вищого рівня;

09 — довідкові дані про організацію. До цього реквізиту входять такі відомості: поштова адреса, номер телефону, факс, e-mail. Розташовуються дані під назвою організації або структурного підрозділу. Довідкові дані про організацію можуть бути нанесені під емблемою організації.

10 — назва виду документа. В управлінській документації назва виду документу зазначається завжди, окрім листів. В документах релігійних організацій назва виду документу зазначається не завжди.

Реквізити 11, 12, 13, 14 присутні в обох видах документів та мають однакове місце розташування.

15 — гриф обмеження доступу до документа. Серед представленої вибірки

документів релігійних організацій даний реквізит не був виявлений.

16 – адресат.

Будь-якому документу притаманний набір складових елементів — реквізитів, що мають стале місце розташування. Реквізити бувають постійні та змінні. Постійні реквізити використовують для виготовлення бланку та формуляр-зразку документа, а змінні під час заповнення. Згідно ДСТУ 2732:2004, формуляр документа — це склад та послідовність розміщення реквізитів у службовому документі, а формуляр-зразок — модель побудови формуляра службового документа, що встановлює сферу його застосовування, формат, розміри берегів, вимоги до побудови конструкційної сітки та реквізити [42].

Таким чином, за результатами порівняльної характеристики оформлення релігійних та світських управлінських документів виявлено, що переважна частина реквізитів має схожість. Відсутні в релігійних документах реквізит 01 — державний герб України, 03 — зображення державних нагород, 04- код організації, 05 — код форми документа, 15 — гриф обмеження доступу до документа, 20 — відмітка про контроль виконання, 24 — гриф погодження документа, 25 — візи документа, 31 — відмітка про наявність документа в електронній формі, 32 — запис про державну реєстрацію.

Слід підкреслити, що ведення діловодства є одним з ключових завдань установ будь-якої форми власності та підпорядкування, зокрема й релігійних. Діяльність духовенства у сфері діловодства регламентується системою органів церковного управління. Нині не існує єдиної уніфікованої системи ведення діловодства в православних релігійних організаціях України. Варто зазначити, що церква приділяє цьому питанню пильну увагу і здійснює заходи, спрямовані на вдосконалення системи діловодства та документообігу. Одним із таких заходів є читання спеціальної навчальної дисципліни для священників Київської єпархії, в змісті якої розглядаються правила організації роботи

парафіяльної канцелярії та ведення парафіяльного діловодства. Не зважаючи на те, що єдиного регламентуючого документа щодо ведення систем управлінської документації в церкві не прийнято, у всіх релігійних установах є священнослужитель, який за сумісництвом обіймає посаду діловода. Священнослужитель, що не має спеціальної діловодної або документознавчої освіти, як правило, не в змозі забезпечити належне функціонування системи документаційного забезпечення організації. Тому нині курс «Церковне діловодство» викладається у більшості духовних семінарій. Це особливо актуально в умовах, коли інституційне оформлення численних українських православних церков поставило на порядок денний проблему формування та розширення ієрархії, внаслідок чого частину дияконів було висвячено в священники.

Звертаючись до визначених функцій релігійних організацій, здійснимо їх експлікацію на особливості та різновиди управлінських та галузевих релігійних документів.

У таблиці 2.1 показано неоднозначність взаємозв'язків «функція організації – група документів» в межах релігійної організації, що є об'єктивно зрозумілим для багатфункціональної організації з широким спектром виробництва та розповсюдження профільної інформації, закріпленої в різних видах опублікованих та неопублікуємих документах.

В умовах розбудови інформаційного суспільства сучасна документація релігійних організацій повільно, але змінює формат з паперового на електронний. У контенті веб-сайтів релігійних організацій збільшується кількість повнотекстових електронних документів: організаційних, довідково-інформаційних, мережних періодичних видань. Особливості змісту та структури потоку мережної документації релігійних установ розкриває наступний підрозділ дисертації.

Таблиця 2.1

Експлікація функцій релігійних організацій на види документації

Функції релігійних організацій	Види документів
Світоглядна, регламентуюча	Організаційні, розпорядчі, інформаційно-довідкові
Популяризаторська, компенсаторна, культуротранслююча	Книжкові та періодичні популярні й просвітницькі релігійні видання
Проповідницька	Усі види документів, що фіксують, ілюструють та тлумачать Святе Писання
Контролююча, управлінська	Організаційні, розпорядчі, планово-звітні, фінансові, за особовим складом
Інформативна, комунікативна	Усі види управлінських та галузевих службових документів, книжкові та періодичні видання

2.3 Релігійна періодика як джерельний комплекс у складі сучасного документаційного супроводу діяльності релігійних організацій

Окрім класичних управлінських документів вагомою складовою системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ є періодичні видання, засновниками яких є конфесії, єпархії, окремі церкви та монастирі. Найпотужніший комунікаційний потенціал мають релігійні журнали, що розраховані на масову аудиторію реальних та потенційних вірних і, оперативно транслюючи релігійну інформацію, спрямовані на реалізацію сутнісних функцій релігійних організацій: світоглядну, компенсаторну, соціорегулятивну, популяризаторську, комунікативну.

Уведений в дію у 2016 р. ДСТУ 3017: 2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» [24] містить оновлену класифікацію періодичних видань, виокремлюючи в самостійний вид релігійний журнал поряд з суспільно-політичним, науковим, науково-популярним, популярним, рекламним та іншими. За читацьким призначенням варто виокремити релігійні журнали для професійних служителів культу, для

для широкого загалу мирян, для дітей та юнацтва, для жінок. За засновником певні автори [177] виокремлюють такі специфічні види релігійних періодичних видань: загальноцерковні, єпархіальні видання, видання монаших Чинів і Згромаджень. Оскільки сайти багатьох релігійних організацій містять цифрові архіви своїх періодичних видань, варто за способом виготовлення та розповсюдження виокремлювати такі різновиди релігійних періодичних видань: друковані та електронні; за способом доступу: електронні локальні, електронні мережні, комбіновані.

Сутнісною ознакою релігійного журналу є систематичне висвітлення з визначеною періодичністю (щомісячник, двотижневик) питань духовно-церковної проблематики. Але окрім суто релігійних журналів, засновниками яких є релігійні організації або приватні духовні особи, актуальні проблеми розбудови релігійно-церковного життя в Україні широко висвітлюються й на шпальтах світських періодичних видань. Професійне інформування суспільства про релігійно-церковне життя в Україні, виховання в населення толерантного ставлення до людей іншої віри, адекватного розуміння релігійних процесів, що відбуваються в державі, здійснює релігійна журналістика.

Періодичні видання релігійної тематики становлять досить вузький жанровий діапазон, однак серед публікацій означеної тематики можна знайти репортажі та есе, огляди та коментарі, проте переважна більшість матеріалів подана у вигляді коротких інформаційних повідомлень, заміток, які можуть бути як регулярними так і нерегулярними (поодинокими); аналітичних статей (як правило, це прерогатива тижневиків); інтерв'ю (трапляються вкрай рідко); фотофактів (на знімках зображено храми із зазначенням назви та місця розташування; будь-які коментарі чи додаткова інформація, як правило, відсутні).

У публікаціях про релігійне життя України дослідники виокремлюють два типи матеріалів: інформаційно-довідкового характеру (про християнських

святих та святі місця, церковні приписи та настанови (пости, таїнства, заповіді), релігійні свята, звичаї та обряди, пов'язані з сакраментальними уявленнями народу) та матеріали інформаційно-аналітичного характеру: огляди релігійних подій, аналітичні матеріали, присвячені внутрішньоцерковному життю, діяльності окремих релігійних організацій та діячів [78].

За результатами історичних досліджень українська релігійна преса зародилася наприкінці XIX ст. в підросійській Україні і австро-угорській Галичині. Саме в ті часи почали видавати науковий православний журнал «Труды Киевской Духовной Академии», просвітницькі журнали «Слово истины», «Світова зірниця», греко-католицький часопис «Сіон Русскій», часопис «Місіонар» та ін. У той же час відбувалося становлення римсько-католицької преси у Центрі України, зокрема в Києві видавався «Lud Boży». У перші десятиліття XX ст. розпочалося формування системи релігійних періодичних видань, які виходили в Галичині і на Закарпатті. Серед них греко-католицькі газети: «Мета», «Нова Зоря», «Христос – наша сила», «Богословія», «Миссійный Вѣстник» та ін.; православні часописи (короткий період видавалися «Віра і Держава», «Православна Волинь»), «Церква і життя», «Український Православний Благовісник», на Закарпатті – «Русскій Православный Вѣстникъ» та ін. Однак видання Автокефальної Православної Церкви та видання РКЦ були ліквідовані наприкінці 20-х – початку 30-х років XX ст. у Центрі і на Сході України через переслідування та репресії щодо їхніх видавців. У зв'язку з репресивними наслідками Львівського собору 1946 р. греко-католицька преса припинила своє існування в Західній Україні.

У колишній УРСР у 1930-х рр. розпочалося видання цілком нового типу релігійної преси, видавцем якої була РПЦ, заснувавши «Журнал Московской Патриархии». На Заході України він поширився з 1945 р., крім цього на цій території видавався журнал «Православний вісник» (1946 – 1989 рр.). Наголошено, що головною метою засування «Журналу Московской

Патриархии» було культивування православної доктрини Російської Православної Церкви та пропаганда базових гасел радянської влади [178].

З'ясуванню особливостей історії розвитку та сучасного складу і структури потоку українських православних періодичних видань (газет, альманахів, журналів та ін.) сприяли результати наукових досліджень Т. Антошевського, І. Скленера, І. Швець [178, 4]. Фахівці відзначають значну долю газет в потоці досліджуваних періодичних видань. У цілому на розвиток православних релігійно-церковних журналів у XIX-XX ст. впливали такі об'єктивні чинники: посилення на території України панівної ролі Російської Православної Церкви; відновлення української державності у 1917 – 18 р.; здобуття Україною незалежності у 1991 р. та прийняття Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [47].

Так, зародження у центральних і східних землях України української православної релігійно-церковної преси пов'язують з Російською Православною Церквою, яка впродовж XIX — початку XX ст. була в тих умовах російською за мовою та ідеологією. Офіційними органами Російської Православної Церкви були «Єпархіальныя Вѣдомости», які виходили з 1860-х рр. при кожній єпископській кафедрі: «Херсонскія Єпархіальныя Вѣдомости» (в Одесі з 1860 р.), «Кіевскія Єпархіальныя Вѣдомости» (з 1861 р.), «Черниговскія...» (з 1861 р.), «Подольскія ...» (у Кам'янці Подільському з 1862 р.), «Полтавскія...» (з 1863 р.), з 1867 р. — «Харьковскія ...», «Таврическія ...» (у Симферополі), «Волинскія ...» (в Житомирі), з 1872 р. «Екатеринославскія...» і з 1877 р. «Холмско-Варшавскій Єпархіальный Вѣстникъ». Крім офіційних повідомлень та інформацій, у цих виданнях друкувалися проповіді, студії на богословські й релігійні теми, а також інколи матеріали з місцевої історії та етнографії. Науковим журналом були «Труды Киевской Духовной Академии» (з 1860 р.). Недовготривалими були загальнорелігійні часописи «Духовный Вѣстникъ» та «Духовный Дневникъ»

(обидва в Харкові, у 1860-х рр.). Допоміжну роль виконували, зокрема у складанні проповідей священиками, київський місячник «Проповѣдническій Листокъ» та тижневик Київської духовної семінарії «Руководство для сельскихъ пастырей» (з 1860 р.). Політично-релігійним часописом був «Почаевскій Листокъ» (з 1887 р.), орган чорносотенного «Союза Русского Народа». Українською мовою друкувався частково журнал Свято-Богородицького Братства в Холмі «Холмская Русь» (з 1912 р.) [47].

З відновленням української державності у 1917-18 рр. почали з'являтися переважно короткотривалі релігійно-церковні журнали у різних містах України. Міністерство віросповідань УНР видавало офіційний орган «Віра та Держава» (1918 р.) і «Слово» (з жовтня 1918 р.). У Києві виходив «Київ. Православний Вісник» (під рос. впливом); у Житомирі — «Світець», з 1917 р. «Православна Волинь»; у Запоріжжі — «Церк. Вісник». З постановою УАПЦ Всеукраїнська православна церковна Рада видавала у Харкові журнал «Церква й життя» (1927–1928 рр.); офіційним органом митрополіта Пимена був двомісячник «Український Православний Благовісник» (1925-32 рр.), офіційним органом Всеукраїнської Православної Автокефальної Церкви — «Церковні Вісті» (1927 р.). Але у 1930-ті рр. у зв'язку з посиленням антирелігійної політики держави діяльність УАПЦ була припинена. З 1931 р. православні єпархії й парафії на Центральних і Східних Українських Землях, і з 1945 р. також на Західних Українських Землях обслуговував видаваний у Москві «Журнал Московской Патриархии», який з 1946 р. виходив українською мовою у Львові і з 1971 р. в Києві, місячник «Православний Вісник» (у 1946-48 рр. під назвою «Єпархіальний Вісник», призначений для Львівської єпархії). Ці журнали виходили друком невеликими накладками. Значно численніша за назвами й накладками була видавана в УРСР, як й у всьому СРСР, антирелігійна преса, призначена для боротьби з релігією [47].

З історичних фактографічних відомостей науковці доходять висновку, що

православні журнали як і православна церква в цілому вільніше розвивалися на тих українських землях, що не перебували під гнітом російського православ'я. У ХХ ст. найактивніше православні журнали видавалися у таких країнах: Польща, Чехословаччина, США (українська еміграція), Канада (українська еміграція), Аргентина та Бразилія (українська еміграція), Англія та Німеччина (українська еміграція), Австралія і Нова Зеландія (українська еміграція). Найбільша кількість журналів видавалася на території Польщі (Варшава), а також представниками української діаспори в США (Чикаго, Філадельфія) та Канади (Вінніпег) [47].

Активний розвиток релігійних періодичних видань, зокрема й православних, розпочався після прийняття в квітні 1991 р. Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», ст. 22 якого надала юридичне право релігійним організаціям «...виготовляти, експортувати, імпортувати і розповсюджувати предмети релігійного призначення, релігійну літературу та інші інформаційні матеріали релігійного змісту».

На сьогодні православні періодичні видання представлені в Україні широким спектром різноманітних газет, журналів, бюлетенів. У їх змісті переважають катехитично-повчальні, моралізаторські матеріали, проповіді, новини з життя Церкви; лише поодинокі видання приділяють належну увагу суспільній тематиці, часто у газетах чи журналах традиційних церков можна побачити застереження перед діяльністю сект, новітніх релігійних рухів, сатаністів, особливо це стосується впливу останніх на молодь.

Наприклад, серед періодичних видань УПЦ КП варто відзначити «Інформаційний бюлетень» УПЦ КП, в якому переважають новини, офіційні матеріали та критичні статті щодо інших конфесій, насамперед УПЦ МП, а також матеріали соціального змісту. «Інформаційний бюлетень» складається з офіційних повідомлень, інформації про діяльність Предстоятеля УПЦ КП Патріарха Філарета та дайджесту статей з інших релігійних видань.

Позитивним є те, що всі газети і журнали УПЦ КП україномовні, за винятком «Інформаційного бюллетеня», в якому трапляються російськомовні статті, передруковані з інших видань [4].

Зазначається що за конфесійною ознакою в Україні домінує православ'я, що складає 52,2% від загальної кількості релігійних осередків віруючих країни. Становлення та розвиток православ'я в Україні в радянський період висвітлювали різні журнали, серед яких особливе місце посідає загальноцерковний журнал «Православний вісник». Цей журнал був заснований у 1946 р. у Львові під назвою «Епархіяльний вісник». Пізніше його перейменували в «Православний вісник»; деякий час (1958-1968 рр.) часопис не видавався. А у 1970 р. видання цього журналу відновилося вже у м. Києві. Правоснаступниками «Православного вісника» вважають себе церкви православної конфесії: УПЦ МП, УПЦ КП і, відповідно, УАПЦ. І з 1992 р. під керівництвом Інформаційного управління Київської патріархії «Православний вісник» стає офіційним виданням УПЦ КП; журнал виходить один раз на два місяці і має статус науково-богословського видання [4].

Виявленню та ранжуванню найпопулярніших релігійних журналів сприяє Фестиваль православних ЗМІ, започаткований у 2009 р., який кожного року визначає найкращі періодичні видання і рекомендує їх для читання та розповсюдження. Так, у 2012 р. Координаційна рада СПВ УПЦ розглянула та затвердила перелік ЗМІ, рекомендованих для загальноцерковного поширення, куди увійшли такі журнали: «Православний вісник», «Труды КДА», «Академический летописец», «Православие и медицина», «Самарянка», «Фамилия», «Отрок. UA», «Живой родник», «Радость моя», «Шишкин лес», «Капельки», «Богдан». Кандидатами на отримання грифу «Рекомендовано Синодальним інформаційно-просвітницьким відділом УПЦ» стали київські журнали «Православний вісник» і «Фамілія», донецьке молодіжне видання «Радість моя», новий український журнал «Лоза», який видається у Бердянську.

У 2012 р. УПЦ КП з благословення Високопреосвященнішого Іоанна, митрополита Черкаського і Чигиринського було засновано перше україномовне православне періодичне видання для жінок – альманах «Симфонія», який виходить 1 раз на рік. Вдало підібраний різноманітний матеріал висвітлює духовні свято-отцівські традиції, дає поради в царині сімейних стосунків і вихованні дітей, налагодженні побуту, поліпшенні здоров'я та ін.

На думку фахівців, за роки незалежності релігійна преса України відродилася, сформувалася та зайняла власну нішу в національному медіа-просторі. Більшість часописів на високому професійному рівні відстоює позицію своїх засновників, співпрацює зі світськими ЗМІ, має електронну версію, що оприлюднюється на веб-сайті релігійної організації-засновника. За даними Державного департаменту у справах національностей та релігій лише декілька церков та релігійних громад не мають нині друкованого періодичного видання, яке зареєстроване на території України. Таким чином, варто відзначити, що однією з провідних сучасних тенденцій функціонування православних релігійних журналів, як і періодичних видань інших конфесій, — є виготовлення та поширення їх інтернет-версій (або мережних релігійних журналів).

Однак для сучасного стану інформатизації суспільства дослідники відзначають недостатню присутність християнських (православних і католицьких) церков та їх журналів в Інтернеті. Багато з видань УПЦ мають лише адресу електронної пошти і лише деякі – власний веб-сайт. Загальним недоліком переважної більшості веб-сайтів релігійних ЗМІ є вкрай нерегулярне оновлення. З усіх конфесій чи не найкращим за якістю та оновлюваністю контенту є веб-сайт Римо-Католицької Церкви, значно гіршими — сайти УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ. Багато друкованих періодичних релігійних видань і досі не мають навіть адреси електронної пошти. Найчисельнішою є мережа інтернет-сайтів протестантських ЗМІ (РІСУ вдалося нарахувати понад

100). Крім християнських періодичних видань в Україні виходить невелика кількість мусульманських (в Києві та в Криму) та юдейських (на півдні та сході України і у Львові) релігійних видань, в яких переважають матеріали повчального та обрядового змісту, а також новинні [4].

За результатами досліджень електронних релігійних ЗМІ на прикладі видань західно-українського регіону визначено загальні риси, тенденції та перспективи розвитку релігійних інтернет-видань в Україні [169]. Так, у Західному регіоні України домінуючою релігійною структурою є УГКЦ, яка і видає періодичні видання, зокрема й журнали. Деякі з періодичних видань УГКЦ мають свої інтернет-сторінки, на яких у той чи інший спосіб подають електронну версію видання. Більшість релігійних газет мають електронні версії («Нова зоря», «Арка» та ін.), однак вони дублюють їх паперові оригінали лише частково, оприлюднюючи в мережі переважно анонси, що зумовлено бажанням заохотити більше читачів до купівлі або передплати паперової версії видання. Крім газетного розділу, на інтернет-сторінці є розділ новин, архіву, форуму та інші. Особливо варто відзначити часопис «Місіонер» як достатньо популярне католицьке видання, але ж через відсутність коштів його електронна версія міститься на інтернет-сторінці відділу приватизації Франківської райдержадміністрації м. Львова, що фактично є благодійною акцією цієї установи. Часопис розміщують на інтернет-сторінці повністю, і робиться це насамперед для того, щоб з ним могли ознайомлюватися читачі з-за кордону. Одну з характерних особливостей функціонування мережних версій релігійних періодичних видань відображено на веб-сайті римо-католицького журналу «Слово з нами» (є також у російськомовній версії) [167].

Проаналізовано вибірково стан сучасних журналів православного спрямування та наявність їх електронних версій в Інтернеті, спираючись на рейтинг кращих, за визначенням Фестивалю, православних ЗМІ (2012-13)) [147].

Компаративний аналіз обраних об'єктів дослідження, що наведений у додатку Т дозволяє довести різманітість православних журналів за цільовим та читацьким призначенням, місцем видання та засновником, способом розповсюдження. Серед популярних типів українських релігійних періодичних видань — офіційні загальноцерковні та спеціальні наукові для духовництва; видання єпархій, монаших Чинів і Згромаджень; релігійні видання для жінок, дітей та молоді, тощо.

Підтверджується міжнародна тенденція до збільшення в інтернет-мережі електронних мережних журналів або електронних аналогів друкованих журналів релігійної тематики, завдяки чому суттєво поширюється їх користувачка аудиторія через надання вільного доступу до текстів електронних журналів, розміщених, як правило, на веб-сайтах установ-засновників.

Висновки до розділу 2

1. Особливості діяльності релігійних організацій (органів управління, церков, храмів, монастирів тощо) визначаються їх специфічними завданнями та функціями. Церковні інституції діють у таких напрямках: формування світогляду та організація релігійного життя віруючих; регламентація поведінки віруючих; розробка й удосконалення засобів впливу на свідомість віруючих; постійна підтримка у свідомості віруючих релігійних поглядів і настроїв, релігійних ціннісних орієнтацій; підтримка зв'язків з іншими релігійними об'єднаннями; захист свого віровчення і культу від різних форм критики з боку їх противників.

Серед функцій релігійних організацій виокремлюють зовнішні та внутрішні. Зовнішні спрямовані на задоволення потреб віруючих у відправленні релігійних культів та ритуалів. Серед цих функцій — світоглядна,

регулятивна, компенсаторна, культуротрансляюча, легітимізуюча, які реалізуються на основі комунікативної функції. Внутрішні функції спрямовані на підтримку інфраструктурних складових релігії як соціального інституту. Серед цих функцій — організація та управління діяльністю релігійних установ усіх рівнів підпорядкування: від Патріарха та Святішого Синоду — до єпархій, монастирів, церков та ін.

2. У існуючій нині системі документаційного супроводу діяльності релігійних установ сформувалися дві базові системи документації, спрямовані на інформаційну підтримку їх зовнішніх та внутрішніх функцій: система інфраструктурної документації, яка за основними видами управлінських документів є типовою та використовується в будь-яких сферах, та система галузевої документації, до якої належать специфічні види документів, що відбивають особливості діяльності релігійних установ — відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів.

У складі системи інфраструктурної документації сформувалися цілісні комплекси організаційних, розпорядчих, інформаційно-довідкових, облікових, фінансових документів, документів за особовим складом. Але на відміну від типових форм управлінських документів світських установ, що регламентовані державними стандартами, номенклатура та стиль оформлення релігійних документів мають власну специфіку, зумовлену предметною сферою документаційного супроводу.

Галузева система документації релігійних організацій відбиває специфіку відправлення ними релігійних культів і ритуальних обрядів, тому охоплює такі унікальні документи як книги реєстрації хрещень, вінчань та похорон, церковні записки-прохання прихожан, свідоцтва про хрещення або вінчання та ін.

3. Встановлено, що найпоширенішими видами документів у системі інфраструктурної документації релігійних організацій є:

- організаційно-розпорядчі документи:

- організаційні (статут релігійної установи, положення, парафіяльний правильник);
- розпорядчі (наказ (указ), розпорядження, циркуляр, рішення);
- документи з особового складу (особова справа; трудова угода; договір на виконання послуг церковнослужителя; трудова книжка);
- інформаційно-довідкові документи (протокол та витяг з протоколу; журнал засідання; звіт; рапорт, вітальне слово, послання; службовий лист).

4. За результатами аналізу дисертантом семантичної та синтактичної складових управлінських документів релігійних організації визначено стилістичні відмінності та особливості оформлення реквізитів основних видів службових документів. Характерними ознаками їх семантичної складової є вузьке цільове призначення; низький ступінь узагальнення інформації; синтактична складова відрізняється від управлінських документів світських установ специфічним стилем викладення матеріалу, а також тим, що бланки релігійних документів містять емблеми церков, храмів або священнослужителів, підпис документа супроводжується символом православного хреста, на початку документа обов'язковим є звертання до адресата із зазначенням священного сану, наприкінці документа обов'язковим є завершальне релігійне формулювання.

5. Компаративний аналіз особливостей оформлення релігійних та світських управлінських документів дозволив виявити, що переважна частина реквізитів має схожість. Відсутніми в релігійних документах є такі реквізити: 01 — державний герб України, 03 — зображення державних нагород, 04 — код організації, 05 — код форми документа, 15 — гриф обмеження доступу до документа, 20 — відмітка про контроль виконання, 24 — гриф погодження документа, 25 — візи документа, 31 — відмітка про наявність документа в електронній формі, 32 — запис про державну реєстрацію.

6. Найпотужнішим та найоперативнішим каналом трансляції

релігійної інформації є галузеві періодичні видання, що складають важливий сегмент системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ. За засновником релігійні періодичні видання поділяються на: загальноцерковні, єпархіальні, видання монаших Чинів і Згромаджень. За способом документування — на поліграфічні та електронні. За місцем видання та сферою розповсюдження вони є загальноукраїнськими, регіональними, місцевими. Газетні видання за цільовим призначенням є таких основних видів: офіційні загальноцерковні видання керівних органів конфесій, єпархій, монастирів та церков; спеціалізовані газети для окремих категорій віруючих — духівництва, студентів духовних семінарій, мирян; спеціальні газетні випуски, присвячені великим релігійним святкам або іншим важливим подіям церковного життя.

7. Про різноманітність та багатофункціональність релігійних журналів свідчить наявність таких їх різновидів за цільовим призначенням: офіційні, наукові, релігійно-політичні, просвітницькі, літературно-художні, для дозвілля. За читацьким призначенням виокремлюють такі їх різновиди: для професійних служителів культу; для широкого загалу мирян, для дітей та юнацтва, для жінок. Поділ електронних журналів за ознакою наявності друкованого еквівалента дозволив встановити, що більшість з видань, що є на сайтах релігійних установ, — це електронні аналоги друкованих видань. Електронних релігійних журналів, що не мають друкованих аналогів, поки що на сайтах православних релігійних установ України виявити не вдалося. За результатами аналізу журналів православних церков та інших релігійних організацій, вказаних в рейтингу Фестивалів православних ЗМІ (2009 р., 2012-2013 рр.), відзначено тенденцію поступового збільшення кількості релігійних мережних журналів, розширення їх читацької аудиторії через вільний доступ до їх цифрових архівів на веб-сайтах релігійних установ.

Основні положення розділу викладено в публікаціях [115, 121, 126, 127].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ

3.1 Особливості документальної складової контенту веб-сайтів православних релігійних організацій України

Сучасний стан розвитку інформаційно-комп'ютерних та інтернет-технологій дозволяє релігійним організаціям значно розширити масштаби комунікації, спрямованої на співпрацю з суспільством, державою та віруючими, а також ефективно організувати міжцерковну взаємодію. Наразі церква використовує всі наявні механізми для поширення релігії у інтернет-просторі України, динамічний розвиток якого за її участі розпочався наприкінці XX - початку XXI ст. Хоча слід відзначити, що перші згадки церковних служителів про важливість використання цифрового простору датуються ще 1990 роком: саме тоді вперше була висвітлена тема «Християнське послання в сучасну інформаційну епоху». Св. Йоан Павло II присвятив своє послання даній темі і наголосив на тому, що церква не може залишатися осторонь комп'ютерної телекомунікації. Зараз кількість сайтів православних релігійних громад стало зростає на всіх рівнях церковної ієрархії. Кожна з православних конфесій прагне до вдосконалення свого єдиного інформаційно-комунікаційного середовища. Використання інтернет-технологій дає змогу на якісно новому рівні задовольняти інформаційні потреби прихожан церкви, суттєво розширювати релігійний комунікаційний простір. Релігійні організації мають можливість надавати прихожанам цілодобовий дистанційний доступ до актуальної інформації та повнотекстових архівів документів релігійної проблематики.

Документні ресурси, розміщені на релігійних веб-сайтах — одне з небагатьох відкритих джерел для проведення вебметричного аналізу якості документаційного супроводу діяльності релігійних організацій. Опанування інтернет-технологій та сервісів дозволяють релігійним структурам підвищувати якість та ефективність комунікаційної взаємодії як на зовнішньому (з паствою), так і на внутрішньоцерковному (між священнослужителями) рівнях функціонування [203].

В даному підрозділі проведено аналіз контенту веб-сайтів православних релігійних організацій України з метою виявлення та оцінки якості наповнення їх документаційної складової.

Відзначається, що веб-сайти є джерелом для вільного користування, тому вони надають можливість ознайомлення зі складом та структурою електронних документних ресурсів релігійних організацій, в той час як власне релігійні організації є закритими для здійснення наукових досліджень сторонніх осіб, які не є їх співробітниками. Зокрема, в процесі збору емпіричної бази дослідження дисертантом було проведене ділове листування з секретарем Харківської єпархії УПЦ (МП), під час якого з'ясувалося, що документи релігійних організацій є закритими, отже можливості їх перегляду де-візу немає. У зв'язку з цим, для науковців, що досліджують дану проблематику, головним джерелом збору емпіричної бази стають інтернет-ресурси релігійних установ, які розміщено у вільному необмеженому доступі.

З точки зору конфесіональної приналежності веб-сайти православних релігійних організацій України представлені трьома основними видами: сайти Української Православної Церкви Московського Патріархату, Української Православної Церкви Київського Патріархату, Української Автокефальної Православної Церкви. Міжконфесійні веб-ресурси також увійшли до об'єкту даного дослідження, оскільки до їх контенту належать і документи православних установ.

Іншою ознакою класифікації є цільове призначення контенту веб-сайтів релігійних організацій, за якою виокремлено такі основні їх види:

- офіційні сайти релігійних організацій (єпархій, церков, монастирів, навчальних закладів, братств та ін.);
- тематичні портали релігійно-громадських організацій;
- персональні сайти керівних та громадських діячів церкви.

Головною метою офіційних сайтів є репрезентація переважно зовнішньої діяльності релігійної установи, якій належить сайт. Документаційна складова офіційних сайтів православних релігійних організацій українського сегменту Інтернету містить, як правило, невелику кількість організаційно-розпорядчих документів, подаючи переважно довідково-інформаційні їх різновиди: анонси важливих релігійних подій, новини про важливі церковні свята та урочистості. Сайти монастирів висвітлюють основні етапи історії заснування та розвитку монастиря та його святих, молитви та звернення до віруючих, анонси святкових подій. Веб-сайти навчальних закладів висвітлюють інформацію про профілі підготовки священнослужителів, новини щодо діяльності навчального закладу, електронну бібліотеку навчальної документації, інформацію про акції та заходи релігійно-молодіжних спільнот.

Офіційні сайти обов'язково належать до певної парафії, власні інтернет-сторінки мають всі конфесії православного спрямування.

Тематичні портали релігійно-громадських організацій належать до міжконфесійних ресурсів, що широко висвітлюють та популяризують життя церкви і мають найрізноманітніший контент.

Персональні сайти визначних діячів православ'я містять інформацію про основні етапи їх релігійного життя, а також фрагменти життя святих, молитви, канони, обряди та новини.

В таблиці 3.1 узагальнено відомості вебметричного аналізу контенту православних релігійних сайтів в українському сегменті інтернет-простору, які

потенційно можуть мати повноцінне документаційне наповнення.

Таблиця 3.1

Православні релігійні сайти в українському інтернет-просторі

Цільове призначення контенту	Релігійна приналежність			
	УПЦ МП	УПЦ КП	УАПЦ	Міжконфесійні
Офіційні сайти	120	109	9	-
Тематичні портали	12	6	11	64
Персональні сайти	8	2	7	1
Всього:	140	117	27	65

За результатами проведеного вебметричного аналізу, Українська Православна Церква Московського патріархату має найбільшу кількість веб-сайтів — 140, з яких 120 — офіційні сайти, 12 — каталоги та портали, 8 — персональні сайти. Друге місце за кількістю веб-сайтів посідає Українська Православна Церква Київського патріархату, яка має 109 офіційних сайтів, 6 каталогів та порталів, 2 персональні сайти. Українська Автокефальна Православна Церква, порівняно з двома попередніми конфесіями, недостатньо представлена в Інтернет-просторі, а саме: 9 офіційних сайтів, 11 каталогів та порталів, 7 персональних сайтів².

Тематичні релігійні портали міжконфесійної приналежності достатньо широко представлені в інформаційному просторі України. Згідно даних християнського інформаційного веб-сайту «Джерело» [41], що пропонує повний каталог релігійних сайтів із зазначенням кількості їх відвідувань та загального рейтингу, ці ресурси достатньо популярні серед користувачів глобальної Мережі. Кількість поліконфесійних сайтів, на жаль, неможливо

²

Кількісні показники показані станом на 2016 рік на сайті top.jerelo.info

визначити точно, тому що ніде не зазначена інформація про їх офіційну чисельність, яка постійно змінюється за рахунок появи нових та зникнення існуючих ресурсів.

Переважає кількість всіх конфесій православ'я репрезентовано офіційними сайтами релігійних установ, до яких належать сайти загальноцерковні, єпархій, недільних шкіл, парафій та братств. Міжконфесійні ресурси репрезентовано 65 сайтами, переважна кількість яких це каталоги та портали. Проте необхідно зазначити, що лише частина документів, розміщених на міжконфесійних сайтах, належить до православних конфесій. Кількість інтернет-сайтів усіх православних конфесій, а також міжконфесійних ресурсів не є постійною, а стало зростає, тому вищезазначені дані можуть змінюватися за досить короткий проміжок часу.

Дисертантом було проаналізовано сайти, контент яких охоплює найбільшу кількість документальних ресурсів. Але в процесі дослідження релігійного простору України виявлені поодинокі випадки розміщення документів православного спрямування на сайтах, що не були задіяні в класифікації та зазначені у таблиці вище, це — релігійні засоби масової інформації, онлайн- бібліотеки, релігійні союзи та фонди. Розміщені на цих веб-ресурсах релігійні документи мають ознайомчий характер, або є частиною новинної інформації. На сайтах державних установ, наприклад, таких як сайти районних адміністрацій, виявлені бланки прохання на церковне поховання або розірвання шлюбу, типові форми створення статуту для заснування релігійних установ. Дані ресурси не задіяні в дослідженні, проте автор вважає за потрібне зазначити їх наявність для більш точного відображення поширення документних ресурсів релігійних установ в системі електронних комунікацій.

Визначено, що основний масив системи документаційного забезпечення православних релігійних організацій України містять 349 сайтів, з яких 41% належить УПЦ МП; 34% — УПЦ КП; 7% — УАПЦ; 19% —

міжконфесійні веб-сайти.

Офіційна мережа сайтів УПЦ МП акумульована за веб-адресою [202]. Цей головний сайт можна переглядати трьома мовами: англійською, російською та українською, він містить 7 розділів: «Предстоятель», «Єпископат», «Web-атлас церкви», «Діяльність», «Новини», «Зворотній зв'язок». Вся інформація, що розміщена на даному ресурсі — це актуальні новини та публікації, документи про склад єпископату та основну діяльність УПЦ, контакти, посилання на основні органи управління. Основний перелік документів на сайті розміщено в розділі «Новини» у вигляді текстових повідомлень. Цікавою вважаємо рубрику контенту сайту — «Web-атлас церкви», який містить позначення на карті України всіх єпархій, кафедральних соборів, монастирів та храмів УПЦ МП. Такий веб-документ, і одночасно веб-сервіс, надає можливість вибору, тобто можна обрати країну та тип об'єкта, який буде відображено на веб-карті. Наприклад, можна обрати всі єпархії на території України. На карті України зображено умовні позначки у вигляді іконок, що вказують на місцезнаходження єпархій відповідно до їх територіального пілпорядкування. Важливо зауважити, що всі позначення є гіперпосиланнями. Для прикладу на рис. 3.1 зображений веб-атлас, на якому проілюстровано гіперпосилання на інформацію про Харківську єпархію, її поштову адресу, телефон, e-mail та офіційний сайт з можливістю переходу на нього. Даний сервіс доступний на всій офіційній мережі сайтів УПЦ МП, до якої входять: Священний Синод УПЦ МП, синодальні відділи, Інформаційно-аналітичний портал «Про церкву», сайти єпархій, кафедральних соборів, монастирів, храмів. УПЦ МП має власну сторінку у соціальних мережах Вконтакті та Facebook. У соціальних мережах дублюються новини з офіційного сайту.

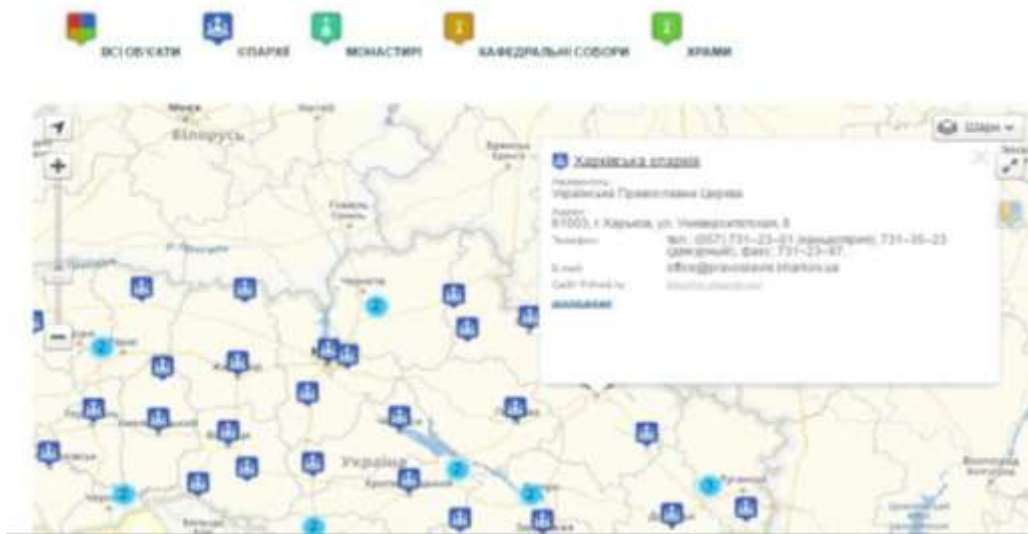

Рис. 3.1 Харківська єпархія на Web-атласі УПЦ

У структурі контенту офіційного веб-сайту Священного Синоду УПЦ МП, де висвітлюється діяльність даного керівного органу українською мовою, сформовано спеціальну рубрику — «Документи», в якій розміщена переважно текстова інформація, яка поділяється на тематичні рубрики: «Звернення» та «Журнали». Звернення в свою чергу розташовані в порядку хронології, кожний рік складає самостійний підрозділ з текстами звернень до Священного Синоду. Проте варто зауважити, що на сайті анонсовано наявність архівів текстів звернень та Журналів засідань Священного Синоду з 1992 р., а фактичне наповнення цих рубрик охоплює документи останніх трьох років, що свідчить про непрозорість інформаційної політики церкви Московського Патріархату в Україні. Щодо стану оформлення оприлюдненої на сайті документації, то вона оснащена усіма необхідними реквізитами й повністю готова до друку.

Інформаційно-аналітичний портал «Про церкву» [176] – україномовний інформаційно-аналітичний портал, що висвітлює усі аспекти діяльності УПЦ (МП), та створений з метою моніторингу ЗМІ, аналізу інформації, републікації найбільш важливих внутрішньо-церковних новин та висвітлення позиції офіційних представників УПЦ з приводу тих чи інших питань. Цей веб-ресурс

також має рубрику «Документи УПЦ», які в свою чергу поділяються на: «Статут», «Соціальна концепція», «Юридична база». Усі документи розміщені на сайті в текстовому форматі. Підрубрика «Звернення і заяви», що містить документи довідково-інформаційного характеру, віднесена до рубрики «Новини».

Відзначимо, що до офіційної мережі сайтів УПЦ МП входить 52 єпархії, кожна з яких має власний сайт, побудований на основі єдиного шаблону офіційного синодального сайту. За результатами проведеного дисертантом вибіркового контент-аналізу 53 веб-сайтів з метою визначення складу та структури єпархіальних документальних ресурсів УПЦ МП, визначено, що на 37 сайтах ці ресурси акумульовано під рубрикою «Документи», яка має поділ на такі види: «Статут», «Укази», «Розпорядження». На деяких сайтах документи не акумулюються під окремою рубрикою, проте представлені в інших, наприклад, на сайті Кам'янець-Подільської єпархії документам присвячено дві підрубрики «Укази» та «Послання» у рубриці «Архієрей». Недоліком змістовного наповнення документальної складової сайтів є те, що статuti установ не оприлюднено на жодному з сайтів, що належать УПЦ МП.

Найпоширенішими видами службових документів, що оприлюднено на сайтах єпархій УПЦ МП, є укази та розпорядження. Так, на сайті Бориспільської єпархії розміщено 98 указів і 29 текстів розпоряджень, Київська митрополія на своєму ресурсі подає 8 розпоряджень, 1 указ та 1 положення. Також на сайті Бориспільської єпархії присутні документи за особовим складом: грамоти, нагороди, прохання, звіти про відрядження. На сайті Білоцерківської єпархії розміщені послання архієпископа різних років, присвячені великим церковним святкам.

У структурі контенту всіх сайтів передбачено рубрику «Медіатека», що акумулює підрубрики «Фото», «Відео», «Аудіо» з великою кількістю мультимедійних документів. Так, на сайті Балтської єпархії викладено відео

богослужінь під назвами «Блаженніший Митрополит Володимир звершив молебень у Кафедральному Соборі Святої Софії Київської», «Митрополит Володимир відвідав малу Батьківщину». На сайті Дніпропетровської єпархії у медіатеці розміщено 99 фотографій під назвою «Всеукраїнський хрестовий похід з десницею великомученика Георгія Побєдоносця у Дніпропетровську». На сайті Львівської єпархії присутній розділ «Бібліотека», проте, на жаль, він не містить жодного повнотекстового документа. Під рубрикою «Архів» розміщено, як правило, статті з періодичних релігійних видань та новини минулих років. Найрозповсюдженішим видом періодичних видань є православний календар, що є на кожному з веб-сайтів мережі УПЦ МП. На деяких сайтах він поданий у мультимедійному форматі: з гіперпосиланнями на відео з життя православних святих в сервісі Utube.

Більш ніж 80% сайтів даної конфесії створені на основі єдиного шаблону. Для користувачів надається можливість зареєструватися на сайті та залишати коментарі й побажання. Важливо підкреслити, що мережа православних сайтів Prihod.ru надає послуги, що дозволяють зареєстрованим користувачам:

- самотійно створювати інформаційні інтернет-ресурси (сайти);
- управляти їх функціоналом, вмістом і дизайном в рамках можливостей конструктора і CMSWordPress;
- використовувати для своїх сайтів доменні імена третього рівня, пропоновані Адміністрацією Prihod.ru, або власні домени, зареєстровані у стороннього реєстратора; управляти доступом інших користувачів до своїх сайтів;
- використовувати навчальну документацію, розміщену на Prihod.ru;
- звертатися за консультаціями в службу технічної підтримки Prihod.ru; використовуючи можливості Prihod.ru автоматично публікувати матеріали сайту в своїх групах і профілях в соціальних мережах Facebook, VKontakti, Twitter і т.д.

У веб-сегменті Московського патріархату розміщено 12 каталогів та порталів, 8 персональних сайтів, серед яких лише 2 каталоги та портали і 1 персональний сайт містять документи УПЦ МП. Інші ресурси мають розважальний або комерційний характер. Тематичний портал «Православ'є в Україні» має розділ «Собор 2016.док», в якому відображені документи Святого і Великого Собору Православної церкви, що відбувся на Криті у 2016 р. Офіційний портал УПЦ, на якому висвітлена діяльність та основні новини УПЦ(МП), має підрозділ «Документи УПЦ» і підрозділи «РПЦ про УПЦ», «Статут УПЦ», «Соціальна концепція».

Персональний сайт «Іподиякони його Блаженства» — інформаційний ресурс, присвячений пам'яті митрополита Володимира, де висвітлені автобіографічні дані, спогади, фотоматеріали та документи, що ілюструють головні віхи його життєдіяльності [59].

Повний перелік веб-сайтів, до яких належать офіційні сайти, каталоги та портали, персональні сайти УПЦ(МП), викладений у додатку В до дисертації.

Достатньо розвинуту офіційну мережу веб-сайтів має інша конфесія православного спрямування — УПЦ КП. Головний офіційний сайт УПЦ КП подає інформацію трьома мовами: англійською, російською та українською і містить 9 тематичних розділів: «Головна», «Новини», «Публікації», «Документи», «Православний календар», «Книги», «Медіа», «Веб-сайти», «Контакти». Інформація на даному ресурсі висвітлює всі аспекти діяльності УПЦ КП. У розділі «Документи» у довільному порядку викладено зразки-шаблони таких документів, як: резолюція, лист, звернення, заява. На сайті також функціонують вкладка «Патріарх», де передбачений розділ «Послання», що висвітлює тексти звернень голови УПЦ, та вкладка «Церква», де в підрозділах «Статут» та «Канонічне положення» оприлюднено організаційні документи УПЦ КП, а в підрозділах «Священний синод» та «Вища церковна Рада» — звернення Вищої Церковної Ради та журнали засідань Священного

Синоду. Подібно до того, як на головному сайті УПЦ МП функціонує розділ «Web-атлас церкви», на даному ресурсі працює розділ «Веб-сайти», який включає посилання на всі загальноцерковні сайти, сайти єпархій, відділів, навчальних закладів, монастирів, парафій, братств, недільних шкіл та помісних православних церков по всьому світу.

На офіційному сайті релігійної мережі УПЦ КП надана інформація про 29 єпархій. Вебометричний аналіз контенту даних веб-сайтів дозволив дисертанту встановити, що окремі види організаційних та інформаційних документів оприлюднено на 11 сайтах, більшість з яких розміщено в розділах «Документи» або «Офіційно». Весь масив документних ресурсів УПЦ КП, представлених у мережі Інтернет, розміщений на офіційних ресурсах конфесії. Перелік усіх проаналізованих веб-сайтів із зазначенням розділів, в яких розміщено документи, подано у додатку Б.

За результатами компаративного аналізу веб-ресурсів УПЦ Московського та Київського Патріархатів МП встановлено, що сайти УПЦ КП на відміну від УПЦ МП не мають єдиного шаблону структурування та оформлення. У складі офіційних документів переважають укази, звернення, послання, але їх кількість доволі незначна. Так, сайт Волинської єпархії містить 4 теки з указами за поточний рік, 12 звернень, 5 послань; сайт Львівської єпархії містить 15 текстів послань голови єпархії мирянам. Проте, в теках з указами повні тексти документів відсутні, наданий лише перелік їх змісту із зазначенням дат. Документні ресурси на розглянутих сайтах майже не структуровані. У рубриках «Бібліотека» та «Архів» повних текстів релігійних книг або періодичних видань обмаль. Лише на сайті Дрогобицько-Самбірської єпархії у рубриці «Галерея» викладений указ у формі відсканованого документа, у рубриці «Бібліотека» розміщено 52 номери електронних версій газети «Духовна Криниця».

Важливо зазначити, що в складі веб-ресурсів УПЦ (КП) суттєве місце

займають фото, відео та аудіо-документи. Порівняно з контентом сайтів УПЦ (МП) на веб-ресурсах єпархій Київського Патріархату мультимедійних файлів значно більше. Так, на сайті Львівської єпархії є:

- 152 аудіозаписи проповідей та богослужінь, наприклад «Проповідь, виголошена за Божественною Літургією у храмі на честь Іова та Амфілохія Почаївських, у неділю 26-ту після П'ятдесятниці, 3 грудня 2017 року Божого»;
- 1312 фото, наприклад «Митрополиче служіння в неділю 26-ту після П'ятдесятниці. Архіпастриські відвідини Львівського благочиння. Божественна Літургія свт. Іоана Золотоустого у храмі на честь Іова та Амфілохія Почаївських м. Львова (житлового масиву Рясне-2)»;
- 532 відео, наприклад «Митрополиче служіння у неділю 35-ту після П'ятдесятниці».

Проте мережа веб-сайтів УПЦ КП має недостатньо розвинуту інфраструктуру організації зворотнього зв'язку з прихожанами: опції реєстрації користувачів на сайтах єпархій відсутні, що не дає можливості залишати коментарі, звернення та ін. Проте інтерфейс деяких сайтів включає онлайн радіо та розділ, присвячений чат-опитуванню користувачів. Це свідчить про те, що релігійні установи УПЦ КП прагнуть до удосконалення якості та зручності своїх веб-ресурсів.

Щодо сайту офіційної мережі УАПЦ, який розроблено виключно україномовним, слід відзначити, що він містить повний перелік документів про керуюче духовенство конфесії, організаційну структуру її управління та висвітлює всі новини УАПЦ. Найзмістовнішою в контенті сайту є рубрика «Офіційні документи», крім того основні види інформаційних документів оприлюднено в рубриках «Контакти» та «Новини». У цілому веб-сайт має 8 тематичних розділів: «Єпископат», «Новини», «Погляд», «Офіційні документи», «Структура управління», «Організації», «Медіа», «Контакти».

Важливо зазначити, що в розділі «Контакти» одним із підрозділів є «Інтернет ресурси УАПЦ», де зазначений перелік інтернет-ресурсів єпархій, храмів та монастирів, братств, громадських організацій та фондів.

ВебOMETричний аналіз контенту 8 веб-сайтів єпархій, 7 персональних сайтів, 11 тематичних порталів УАПЦ дозволив виявити, що лише 5 сайтів єпархій та 1 персональний сайт містять організаційні релігійні документи. Перелік сайтів УАПЦ, які акумулюють основний масив документів конфесії, поданий у додатку В.

За результатами компаративного аналізу контенту веб-сайтів православних релігійних установ різних конфесій, встановлено, що Українська Автокефальна Православна Церква найменше представлена в Інтернет-просторі, структура веб-сайтів цієї мережі не мають єдиного шаблону оформлення. На офіційних сайтах єпархій УАПЦ переважають такі документи, як укази, послання і звернення. Так, на офіційній сторінці головного сайту УАПЦ у розділі «Офіційні документи» викладено 12 текстів послань та 6 звернень голови церкви до пастви. Не зважаючи на недостатню кількість організаційних та розпорядчих документів, важливо підкреслити, що всі веб-сайти єпархій конфесії мають змістовні фото-, відео- та мультимедійні ресурси. Наприклад, сайт Львівської єпархії містить 8 фотоальбомів, у яких оприлюднено 202 світлин, що ілюструють відправлення культових обрядів церков. Також на сайті є відеоальбом, наповнений відеозаписами церковних новин. На сайті Карпатської єпархії є теки, де розміщені фото та відеорепортажі, наприклад «Проповідь єпископа УАПЦ Віктора (Бедь) до 85-х роковин Голодомору-Геноциду проти української нації в 1932 – 1933 рр. та 80-х роковин мученицької загибелі свмч. Василя Липківського, Митрополита Київського і всієї України, Першоієрарха УАПЦ», а також тека під назвою «Єпископ Мукачівський і Карпатський Віктор освятив Хрест та заклав камінь

під будівництво Свято-Хрестовоздвиженського монастиря в с. Пилипець Міжгірського району», що містить 65 фото.

Сайт Харківсько-Полтавської єпархії УАПЦ не містить у своєму контенті офіційних релігійних документів, проте розділ «Медіа» містить теки, що оприлюднюють 14 файлів аудіопроповідей та 20 файлів відеопроповідей, фотогалерею з теками, що включає 153 файли, наприклад тека «2016.07.10 Освячення надвратної ікони» містить 18 світлин, що ілюструють дану подію. Важливо підкреслити, що єдиним з усієї мережі офіційних православних сайтів України, який містить рубрику «Електронна бібліотека», є сайт Харківсько-Полтавської єпархії. У складі цієї рубрики акумульовано повнотекстові електронні молитовники, матеріали з історії церкви та повнотекстову відскановану Біблію. Всі електронні документи заархівовані і доступні для скачування будь-якому користувачеві.

Сайти УАПЦ на відміну від більшості сайтів інших православних конфесій мають зручний інтерфейс для користувачів, доступний пошук по веб-ресурсам, існує можливість передплати на розсилку новин єпархії та зв'язок з адміністрацією сайту за допомогою E-mail.

Контент більшості тематичних порталів релігійного змісту має популяризаторську спрямованість, тому в ньому переважають новини, просвітницька релігійна література, фото- і відео- файли, форуми та чати, релігійні календарі, книги рецептів, музика. Офіційні документи релігійного профілю оприлюднено лише на двох порталах цього типу — «RISU» та Богословський потрал.

«RISU» — це Релігійно-Інформаційна Служба України, що існує на поліконфесійних засадах [164] і висвітлює всі актуальні події та новини релігійного життя України. У змісті контенту веб-сайту подано детальну інформацію про різні релігійні спільноти та їх провідників; аналітичні статті та

інтерв'ю, калейдоскоп релігійного життя; енциклопедичні довідки про релігійне мистецтво, літургію та релігійні засоби масової інформації, релігійні студії; веб-каталог, документи конфесій і державних органів, електронна бібліотека, релігійна статистика; блоги, форуми, веб-конференції; релігійний календар та анонси. Сайт доступний трьома мовами: українською, російською, англійською. Контент сайту структуровано в 11 основних розділів: «Новини», «Ексклюзив», «Точка зору», «Моніторинг», «Студії», «Сакральна культура», «Довідник релігій», «Ресурси», «Теми», «Проекти», «Про нас».

У контексті документаційного супроводу найзмістовнішим є розділ «Ресурси», який має три підрозділи: «Документи конфесій», «Державні документи», «Міжнародні документи». Документи конфесій містять міжцерковні, міжконфесійні документи, документи всіх конфесій України, документи українських церков у діаспорі, документи Апостольської столиці щодо України, документи Вселенської патріархії щодо України, міжнародні документи, що підписані українськими представниками. У підрозділі «Державні документи» оприлюднено такі, що висвітлюють всі головні питання діяльності церкви, у підрозділі «Міжнародні документи» — міжнародні релігійні правові акти, документи щодо прав і свобод людини, річні міжнародні рапорти про стан захисту в світі релігійної свободи.

Богословський портал — україномовний науковий поліконфесійний веб-сайт [204], метою якого є розвиток богословської думки в Україні. Контент сайту структуровано на 8 основних розділів: «Богослов'я», «Джерела богословської думки», «Історія», «Дискусії», «Новини», «Богослов'я в Україні», «Бібліотека», «Про нас». Документаційна складова даного ресурсу представлена в розділі «Бібліотека», який оприлюднює тексти наукових та просвітницьких богословських документів.

Варто зауважити, що кількість православних релігійних ресурсів за останні 3 роки стало зростає, нині кількість веб-сайтів, на яких потенційно

можуть бути розміщені повнотекстові документи, становить 343. Однак після здійснення статистичного моніторингу контенту цих сайтів визначено, що релігійні документи розміщено лише на 63 (18%) з них. В таблиці 3.2 подано показники співвідношення веб-сайтів, які потенційно можуть мати у своєму контенті документаційну складову і реально її мають. Ці статистичні дані дозволяють зробити висновок про недостатній рівень документаційного оснащення діяльності православних релігійних організацій України в мережевому комунікаційному просторі.

Таблиця 3.2

Порівняльний аналіз наявності повнотекстових документних ресурсів на релігійних веб-сайтах

Цільове призначення контенту	Конфесійна приналежність			
	УПЦ МП	УПЦ КП	УАПЦ	Міжконфесійні
Офіційні сайти	39/120	11/109	6/9	-
Тематичні портали	2/12	0/6	0/11	2/64
Персональні сайти	1/8	0/2	1/7	0/1
Всього	42/140	11/117	7/27	2/65

Для того, щоб забезпечити швидкий пошук документів, доцільно мати інформацію про їх розміщення на сайті. Виявлено, що не всі релігійні веб-сайти мають зручний інтерфейс та навігацію, які дозволяли б користувачеві швидко віднайти потрібні їм документи. Саме з метою пришвидшити пошук необхідного документа на сайтах релігійного профілю, дисертантом було встановлено та ранжовано основні підрубрики сайтів, в структурі яких найчастіше розміщено повнотекстові документи. Приведені у додатках В, Д, Е таблиці за умови їх систематичного оновлення, можуть слугувати своєрідним веб-путівником або довідником для інтернет-користувачів, об'єктом

дослідження яких є релігійні документи православних конфесій. У таблиці 3.3. проілюстровано, що найбільша кількість документів оприлюднюється у розділі «Документи», на другому місці розділ «Офіційні документи», потім розділи «Архієрей», «Новини» та «Єпархія». Інші розділи, що зазначені в таблиці 3.3, містять лише поодинокі зразки різних видів документів.

Таблиця 3.3

Ранжування рубрик веб-сайтів, в структурі яких розміщено повнотекстові документи релігійних установ

Назва розділу	Кількість сайтів, на яких документ розміщені в даному розділі			
	УПЦ(МП)	УПЦ (КП)	УАПЦ	Міжконфесійні
Документи	37	5	2	-
Офіційно/Офіційні документи	-	3	3	-
Єпархія	1	-	1	-
Новини	1	1	-	-
Архієрей	1	2	-	-
Статті та матеріали	1	-	-	-
«Собор 2016.док»	1	-	-	-
Заяви	-	-	1	-
Ресурси	-	-	-	1
Бібліотека	-	-	-	1

На більшості сайтів документи УПЦ МП розміщено в розділі «Документи». Веб-ресурси даної конфесії є найструктурованішими, майже всі офіційні сайти мають підрозділи «Статут», «Укази», «Розпорядження», що свідчить про системний підхід до організації використання електронних комунікацій як засобу підвищення ефективності системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ. Документні ресурси УПЦ КП є також

достатньо структурованими, основні тематичні розділи, де розміщені документи, це «Документи» або «Офіційні документи». Вони в свою чергу мають підрубрики, які на відміну від УПЦ МП не є уніфікованими для всіх офіційних сайтів конфесії, проте у більшості випадків документи розподіляють по таких підрубриках: «Послання», «Звернення» та «Укази». Веб-сайти УАПЦ найменше представлені в мережі; офіційні документи, як і на сайтах інших православних конфесій, розташовані переважно в розділах «Документи» та «Офіційні документи». Проте всередині розділу групування документів майже відсутнє, що вказує на низький рівень структуризації документів в системі електронних комунікацій. Документи на міжконфесійних ресурсах можуть бути розміщені у будь-якому розділі сайту, тому їх пошук ускладнено; на розглянутих сайтах документи були виявлені в розділах «Ресурси» та «Бібліотека», також велика кількість релігійних документів «розсіяно» у новинах та анонсах.

Таким чином, на основі вебметричного аналізу контенту веб-сайтів православних релігійних організацій виявлено особливості його структури та стан документаційного наповнення, визначено найзмістовніші документні ресурси в контексті їх конфесійної приналежності та рейтингу використання.

3.2 Засоби електронних комунікацій як основа підвищення ефективності документаційного супроводу сучасних релігійних організацій

В інформаційному суспільстві комунікаційні процеси значною мірою трансформуються відповідно до форм і засобів передачі інформації завдяки використанню інформаційних технологій та Інтернет-комунікацій, впливаючи на оперативність обміну інформацією та оптимальне її використання. Така ситуація сприяє підвищенню значення документаційних інституцій, діяльність яких спрямована на здійснення управління інформаційними процесами в

системі соціальних комунікацій; на інтегрування до комунікаційно-інформаційного середовища та стимулювання входження до нього кожного суб'єкта інформаційного суспільства [210].

Стрімке поширення інтернет-технологій, ресурсів та сервісів суттєво збільшує можливості усіх сфер життєдіяльності соціуму, формує глобальний комунікаційний простір інформаційної взаємодії, сприяє виникненню нових видів суспільних відносин. Комунікація в Інтернеті передбачає інтерактивний зворотній зв'язок користувачів та створює безпрецедентні можливості для популяризації будь-яких ідей та вчень, зокрема й релігійних.

Серед християнських конфесій католицька церква стала першою, хто опанував можливості інтернет-комунікацій для просування своїх віровчень. За свідченням релігієзнавців, Святий Престол католицької церкви розпочав опановувати Інтернет ще з середини 90-х років минулого сторіччя. І це обумовлено особливим статусом Ватикану як окремо існуючої суверенної держави з потужним історичним авторитетом, достатніми політичними та економічними можливостями. Російська православна церква (РПЦ), під пануванням якої історично розвивалася УПЦ, офіційно заявила про себе в Інтернет-просторі в 2005 р., коли був започатковано її офіційний веб-сайт patriarchia.ru.

Функціонуючи за особливими правилами і законами, церква має свою корпоративну етику, що суттєво відрізняється від загальноприйнятих у світському житті канонів. Оцінюючи ті чи інші церковні події, завжди необхідно аналізувати їх в контексті історії і філософії релігійних вчень. З іншого боку, слід враховувати, що церква, будучи відділеною від держави, має потужну мережу зовнішніх комунікаційних зв'язків із суспільством, державою, паствою; а також складну та жорстко регламентовану церковною ієрархією систему внутрішніх комунікацій. Церковна комунікація обмежена суворою самоцензурою, де головним орієнтиром є канон. Багато проблем церкви не

вноситься на публічне обговорення. Тому інтеграція релігійних комунікацій в глобальний інтернет-простір це величезний крок у розвитку її взаємодії з соціумом. Нині церква розбудовує широке коло інтернет-комунікацій, за допомогою яких здійснює місіонерську діяльність, просвітництво пастви, організує інтерактивну підтримку тих, хто фізично не може бути присутнім в храмі, мотивує мирян до консолідації навколо одвічних людських цінностей, створює позитивний імідж благочестю й багато іншого. У цьому напрямку діяльності найуспішніші кроки вже досягнуто католицькою церквою. Зокрема Папа Франциск на асамблеї Папської ради із соціальних комунікацій заявив, що і священнослужителі, і миряни мають опановувати середовище цифрових технологій для ефективного їх використання з метою поширення християнства в сучасному світі. І вже в 2009 р. Святий Престол зібрав групу експертів для поліпшення взаємин церкви і суспільства за допомогою інтернет-комунікацій. У проекті брали участь представники Google, Facebook, Youtube, Wikipedia та інші [48].

На думку М. В. Єрмакової, РПЦ значно відстає від католицької церкви в цьому напрямі. На офіційному сайті РПЦ головна увага приділяється оприлюдненню суто організаційних документів та інформаційному супроводу бюрократичної діяльності церкви. У той час, як на сайті Ватикану присутня різна інформація: звернення до користувачів – енцикліки, послання, промови, які постійно транслюються з Твіттера Папи, інформація про соціальну допомогу та розклад роботи Папи; а також інформація про культурну спадщину Ватикана — його музеї, бібліотеку та архів з наданням розкладу роботи цих установ та їх контактів.

Збільшення офіційної, системної й змістовної присутності церкви в інтернет-просторі може відбуватися із залученням цілого комплексу комунікаційних засобів, серед яких окрім веб-сайту є аккаунти в соціальних мережах, зокрема в твіттері, який завдяки сервісу мікроблогінгу завоював

популярність у всьому світі і створив співтовариство з певною культурою. У людей, що користуються цим сервісом, виникає ефект присутності, особистого прикладу, відчуття близькості співрозмовників, він як би стирає кордони у спілкуванні, збільшує швидкість і простоту отримання інформації, яка доставляється автоматично, без додаткових запитів. Наприклад, твіттер Папи Римського налічує більше 12 мільйонів «фоловерів», людей, що стежать за публікаціями на Папському твіттері. Твіти глави Католицької церкви можна читати дев'ятьма мовами: англійською, латинською, італійською, іспанською, португальською, німецькою, французькою, польською та арабською. Відзначається, що акаунт Папи в твіттері передається разом з папською владою. Після обрання останнього глави Ватикану спостерігається активне зростання числа користувачів-вірян. Якщо людина належить вірі і відмовляється від гріхів, то, на думку Католицької церкви, його час перебування в чистилищі може значно скоротитися за умови, що він щиро й уважно стежить за твітами Папи. Навіть люди, обмежені в коштах, можуть отримати прощення без паломництва, просто стежачи за подіями в твіттері або по телебаченню. Більш того, Ватикан розробив офіційні додатки для смартфонів на платформі iOS і Android- ThePopeApp, які висвітлюють події за участю Папи, новини, повідомлення в твіттері Папи, його послання, фото, відео, веб-камери, прямі трансляції, а також робить посилання на інші електронні ресурси. Ще один додаток — Conclave — стежить за роботою Конклава, надає новини, прямі ефіри, статті та повідомлення з твіттера на тему виборів Папи, розповідає про історію Конклава, про кардиналів і їх рейтинги. Католицька церква представлена і на youtube — канал систематично висвітлює офіційну позицію Церкви щодо основних питань, робить доступними відео Папських богослужінь і знову надає посилання на основні тексти [48].

Тож порівняння присутності в інтернет-мережі католицької та православної церкви доводить, що православна церква суттєво відстає за

параметрами та масштабами опанування інтернет-технологій та сервісів, і це є неминучим перспективним напрямом розвитку сучасного комунікаційного простору як РПЦ так і УПЦ.

Нині можливості інтернет-комунікації надають користувачам широкий спектр інформаційних ресурсів та електронних засобів, що постійно диверсифікуються, забезпечуючи мобільність та наочність передачі організованої й структурованої інформації різних видів. Так, з появою Інтернету з'явилися такі засоби комунікації як електронна пошта, форуми, чати, телеконференції, електронні книги, гостьові книги тощо. За результатами дослідження О. Кулевої, засоби інтернет-комунікації забезпечують усі існуючі її різновиди: аналогову та цифрову, вербальну та невербальну, текстову та іконічну, формальну та неформальну, масову та групову, міжособистісну та індивідуальну, організовану та стихійну, ін. В електронному комунікативному просторі присутні всі форми комунікації, які реалізуються через різні засоби і технології: письмова— через тексти лінійної структури (текстові редактори), гіпертексти, гіперпосилання; візуальна — через графічні зображення та ілюстрації; відеодокументи, системи умовних позначень (іконок), ідеограм, пікторгам (навігаційних, імеджевих) і т.ін.; усна — через ІТ-телефонію, голосову пошту [89]. Деякі засоби об'єднують всі три типи комунікацій, серед них: соціальні мережі, дискусійні форуми та чати, засоби передачі миттєвих повідомлень (ICQ, Skype), відео/аудіо-конференції тощо.

Тобто в електронному комунікативному просторі можуть об'єднуватися різні види інформації, які в умовах традиційної комунікації існують окремо один від одного, наприклад: текст, звук, статистичні і динамічні зображення (відео і анімація). Це суттєво розширює спектр потенційних можливостей електронних засобів комунікації і суттєво збагачує складові документаційного супроводу діяльності усіх суб'єктів комунікації, зокрема й релігійних організацій.

Електронно-документальні комунікації є важливою ланкою інформаційної інфраструктури сучасної організації. Зокрема, для підтримки професійних комунікацій активно використовуються технології комп'ютерного зв'язку (асинхронного режиму «off-line» та синхронного режиму «on-line»). Сучасні електронні засоби комунікацій дозволяють перейти до нового етапу розвитку організацій на локальному, національному, міжнародному рівнях інформаційного середовища.

За результатами вибіркового аналізу контенту веб-сайтів єпархій УПЦ, яких за даними веб-сайту – Українська Православна Церква: Офіційна мережа сайтів УПЦ [202] налічується 53 (Додаток Б), виявлено електронні документи, які є переважно текстовими або гіпертекстовими (оснащені гіперпосиланнями). Перелік прикладів електронних текстових документів, оприлюднених на єпархіальних веб-сайтах УПЦ, зазначений у таблиці 3.4.

Аналогічні текстові публікації присутні й на інших офіційних веб-сайтах мережі УПЦ, включаючи сайт Синоду, інших єпархій, а також – храмів, соборів, церков.

Окрім текстових електронних документів на сайтах розміщено і графічні зображення та ілюстрації, зокрема, на кожному сайті присутні цифрові фотокопії з зображенням церковних споруд, фоторепортажі про значні події, тощо. Відео- та мультимедійних документів — значно менше, як і інших інтерактивних засобів комунікацій. Хоча такі можливості слід розглядати як перспективні, оскільки у користувачів-вірян безумовно зростає потреба у дистанційних (віддалених) засобах релігійного спілкування.

Компаративний аналіз веб-сайтів православної та католицької конфесій дозволив визначити суттєве відставання першої як в змістовному наповненні контенту, так і в застосування інтерактивних комунікаційних сервісів. Так, головний сайт католицької церкви у Ватикані під назвою «Святійший престол» є надзвичайно потужним веб-ресурсом, що містить гіперпосилання на багато

інших католицьких сайтів.

Серед них, зокрема, «Сайт молодіжного Синоду-2018», який Синод Єпископів нещодавно започаткував спеціально для молоді. Під час молитви з нагоди підготовки до святкування Всесвітнього Дня Молоді Папа сказав: «Цей Синод належить молоді, він – ваш!». На даному сайті всім бажаючим запропонована анкета, заповнивши яку католицька молодь висловлює свої сподівання, прагнення, побоювання та надає власні пропозиції щодо вдосконалення молодіжної релігійної комунікації. На сайті молодіжного Синоду-2018 оприлюднено документи, що роз'яснюють синодальну політику та методологію, залучають молодь до активної участі в релігійному житті.

Таблиця 3.4

Приклади текстових електронних документів, опублікованих
на веб-сайтах єпархій УПЦ

Назва Єпархії УПЦ	Рубрики контенту веб-сайтів Єпархій УПЦ з публікаціями документів	Інтернет-адреса веб- сайтів Єпархій УПЦ
Балтська єпархія	Рубрика: «Документи» з гіперпосиланнями: статут, укази, розпорядження	http://balta.church.ua/2014/02/11/baltska-jeparxiya/#
Бориспільська єпархія	Рубрика: «Документи» з гіперпосиланнями: статут, укази, розпорядження, відрядження, грамоти, нагороди, зразок прохання, інші загальноцерковні документи	http://boryspil-eparchy.org/
Волинська єпархія	Рубрика: «Архієрей» з гіперпосиланнями: послання та розпорядження	http://volyn.church.ua/
Мукачівська єпархія	Рубрика: «Єпархія», підрубрика: «Документи» з гіперпосиланнями: статут, укази, розпорядження.	http://mukacheve.church.ua/
Полтавська єпархія	Рубрика: «Єпархія», підрубрика: «Документи»	http://poltava.church.ua/

Важливо зауважити, що на більшості зарубіжних католицьких сайтах сформовано змістовне й прозоре комунікаційне середовище. Так, документаційне оснащення сайту Святейшого престолу повністю висвітлює

життя католицької церкви. Окрім того, що там систематично публікуються новини, фото, відео та католицький календар, на даному ресурсі можна переглянути біографію та діяльність правлячого верховного понтифіка. Також доступні біографії, історії правління, основні регламентуючі документи, а також архіви листувань всіх попередніх правителів, потужний веб-архів інших важливих офіційних документів. Цінно, що в структурі сайту передбачено гіперпосилання на веб-сайти бібліотеки, музеїв та секретного архіву Ватикану, організовано віртуальні тури для тих, хто бажає оглянути архітектурні об'єкти Ватикану. Для усіх інтернет-користувачів доступні ресурси повнотекстової електронної бібліотеки, яка містить журнали засідань апостольського престолу, акти і документи Святого Престолу щодо Другої Світової війни, католицькі журнали, кахетизми, документи, що розкривають зміст соціальної доктрини церкви.

Ватиканський секретний архів містить історичні архіви різних державних та приватних установ, що складають більше 600 фондів секретних архівів Ватикану. На сайті є роз'яснення, кому саме і на яких умовах надаються права на доступ до паперових архівних документів, є також правила роботи з унікальними архівними документами. Варто підкреслити, що науковці, заповнивши розміщену на сайті стандартну форму електронної анкети, можуть замовити фотографічне відтворення документів із секретних ватиканських архівів для особистого навчання або професійного використання.

Бібліотека Ватикану містить каталог нумізматичного кабінету Ватикану, що охоплює монети та медалі, які зберігаються у бібліотеці; каталог графічних матеріалів і предметів мистецтва; каталог рукописів; каталог друкованих книг. Каталог графічних матеріалів і предметів мистецтва Ватиканської бібліотеки містить описи відбитків, карт, малюнків, фотографій, платівок та предметів мистецтва, що зберігаються в фондах бібліотеки. Електронний каталог графічних документів, зокрема мап, креслень, таблиць, що зберігаються в

фондах Ватиканської бібліотеки, було засновано в 1986 р., одночасно з електронним каталогом друкованих книг, але він відбиває ще не всі об'єкти зберігання. Зображення картографічних та фотодокументів подані в трьох рівнях деталізації (низький, середній і високий), тому є можливість переглянути деталі зображень з п'ятикратним збільшенням. Важливо підкреслити, що всі електронні зображення захищені авторським правом бібліотеки Ватикану.

Електронний каталог архівних фондів, що зберігаються в архівній секції бібліотеки Ватикану, все ще знаходиться на стадії розробки і містить бібліографічні описи документів, взятих з облікових кадастрів. У перспективі планується, що повні бібліографічні записи документів будуть оснащені їх цифровими зображеннями. Кодування елементів бібліографічних описів документів відповідає специфікаціям EAD та використовує синтаксис XML. Означена система (архів даних, індекс повноважень і пошукова система) була повністю розроблена з використанням технології Java/XML з відкритим вихідним кодом. Проект спрямований на те, щоб робити цифрові перевірки об'єктів, вставляти гіпертекстові посилання в їх бібліографічні описи і вводити дані в веб-каталог бібліотеки, який оновлюється щодня. Каталогізація здійснюється у форматі MARC 21 для бібліографічного опису тривимірних матеріалів.

З метою підвищення ефективності комунікації з вірянами на ресурсі доступні для скачування безкоштовні мобільні додатки:

Vatican.va — надає доступ до документів Папського магістерства та інституціональної інформації Апостолічної Церкви;

THE POFPE APP — додаток дозволяє стежити в режимі онлайн за новинами Папи, отримувати повідомлення про важливі події, переглядати фотографії, відео, твіти з тегами @Pontifex, повні тексти проповідей і виступів, календарних подій та посилання на всі оприлюднені Ватиканом матеріали.

Додаток також дозволяє відвідати Ватикан онлайн через різні веб-камери, розташовані на площі Святого Петра та інших районів країни.

Про надзвичайно тісний зв'язок між вірянами свідчить наявність фонду солідарності з церквами Африки на сайті Американської конфедерації католицьких єпископів. Для організації роботи веб-ресурсів католицьких церков Африки надається можливість скачати набір інструментів для соціальних мереж, плакати та бюлетені на двох мовах для наповнення контенту їх сайтів.

Варто підкреслити, що католицький веб-сайт «Радіо Ватикану» доступний на 37 мовах. У структурі сайту функціонує рубрика «Документи». На жаль, її контент не містить повнотекстових офіційних документів, але інформує про зміст документа, ким і коли він підписаний. Ця рубрика часто оновлюється, можна простежити, коли саме була оприлюднена інформація про документ; кожний документ оснащений тегами, що містять назву даного документа і документів, схожих за призначенням. Завдяки перехресним гіперпосиланням є можливість переглянути всі документи даного виду, що є на сайті. Окрім радіо-онлайн на сайті є відеоархів, у якому доступний пошук, за підрубриками: «архів новин» і «архів документів».

Для порівняння проаналізовано контент сайту Американської Лютеранської Церкви, на якому виявлено доступний усім користувачам значний масив повнотекстових документів, оснащений потужною пошуковою системою. Увесь масив документів структуровано за такими категоріями: для вищих релігійних організацій, для правлячих осіб, для фізичних осіб. На сайті оприлюднено конституцію та статут церкви, надані фінансові та бухгалтерські довідники, документи з управління фінансовими питаннями в конгрегації, інструкції для складання річних звітів, інформація щодо прийому на посаду пастора (основні питання резюме, анкети, розмір оплати праці пастора), вимоги

до звітності церкви. Для фізичних осіб надаються брошури про віру та можливість обрати конгенерацію. Сервіс «обрати конгенерацію» відкриває онлайн-мапу з позначенням всіх конгенерацій міста, які найближчі до вірянина. Онлайн-мапи мають фільтри, що надають можливість задавати параметри пошуку, такі як район міста або приблизну відстань до церкви.

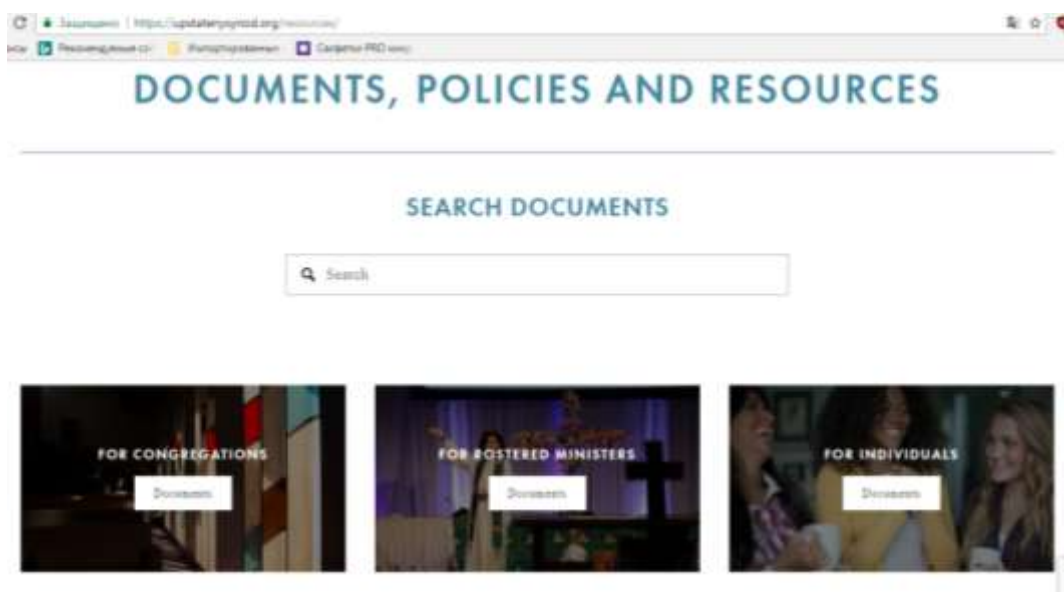

Рис. 3.2. Структура веб-сайту Американської Лютеранської Церкви

Таким чином, зарубіжні релігійні організації широко використовують сучасні комунікаційні засоби розбудови інтерактивної комунікаційної взаємодії з вірянами. Оскільки разом з текстовими файлами можна зв'язувати і бінарні файли, то на такі файли можуть існувати гіпертекстові посилання у вигляді мультимедіа-елементів. Наприклад, на будь-якій географічній інтерактивній карті кожний населений пункт може бути активізований натисненням на його назві (подібна карта є і на офіційному веб-сайті УПЦ). Після цього можна отримати доступ до локальних ресурсів Інтернету даного населеного пункту (або іншого об'єкту). Таким же чином можна програвати аудіофайли або переглядати відеофайли. В зв'язку з цим вживають узагальнюючий термін «гіпермедіа». Для WWW, як і для інших інтернет-сервісів, розроблено спеціальний протокол передачі гіпертексту — HTTP (Hyper Text Transfer

Protocol), який варто запроваджувати вітчизняним релігійним установам у процесі організації веб-ресурсів та сервісів як засіб підвищення ефективності комунікаційної взаємодії.

3.3 Концептуальна модель розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності релігійних організацій в інтернет-просторі

У епоху інформатизації суспільства подальший розвиток документаційного супроводу діяльності релігійних організацій має ґрунтуватися на засадах електронних мережних комунікацій, трансформуючись у «електронно-документаційний супровід» (ЕДС). Невід’ємними умовами запровадження електронно-документаційного супроводу релігійних організацій є вдосконалення організаційного та техніко-технологічного забезпечення процесів документування інформації, формування цифрових архівів документних ресурсів та їх інтеграція у глобальне комунікаційне середовище.

Концептуальна модель розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України умовно має три складові: організаційну, техніко-технологічну, ресурсно-презентаційну.

Організаційна складова розбудови ефективного розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій передбачає розроблення Священим Синодом єдиної скоординованої інформаційної політики у сфері генерування сукупного документного ресурсу церкви, його поступового інтегрування в глобальний комунікаційний простір. Для цього необхідно подолати низький рівень готовності релігійних установ до опанування електронних технологій документування інформації та автоматизації галузевого документообігу. Важливим є формування під керівництвом Священного Синоду нормативної бази щодо запровадження єдиних вимог організації та автоматизації системи документаційного супроводу

підпорядкованих йому релігійних організацій.

Формування такої нормативної бази має спиратися на діючі державні законодавчі та нормативні документи. Зокрема, організація діловодства в установах покладається на самостійні структурні підрозділи з діловодства (документаційного забезпечення), загальні відділи, канцелярії, тощо або особу, відповідальну за діловодство в установі - секретаря, діловода; а також працівників архівних підрозділів.

З іншого боку, ЕДС релігійних організацій можна розглядати як певну специфічну систему документообігу, яка на функціональному рівні включає підсистему діловодства та підсистему архівного зберігання релігійних документів. Раціональна система документообігу має сприяти забезпеченню кожного підрозділу достовірною документною інформацією в заданий строк, а також її необхідну обробку, а досконала організація опрацювання документації — створення обґрунтованих схем документно-інформаційних зв'язків і усунення стихійного формування інформаційних потоків в установі [166].

При цьому важливо передбачити, що загальна організація документообігу в установі ґрунтується на таких принципах:

- мінімальна кількість повернень документів у системі їх життєвого циклу;
- мінімальне дублювання операцій в організації роботи з вхідним та вихідним потоком документів.

Власне документообіг поділяється на такі види: централізований документообіг (вся документація централізовано реєструється); децентралізований документообіг (допускається реєстрація документів у кількох місцях); змішаний документообіг (найбільш важлива внутрішня документація та листування керівництва реєструється у канцелярії, решта документів – у структурних підрозділах) [110].

У нашому дослідженні прийнятною є модель змішаного документообігу,

де присутня централізація (Св. Синод) та структурні підрозділи (єпархіальні управління, церкви, монастирі тощо).

Слід відзначити, що поняття «організація» як система управління є одним з ключових понять теорії організації, яке пов'язане з цілями; функціями; процесом управління та іншими складовими. Досліджуючи питання організації ЕДС та враховуючи багатозначне трактування терміну «організація», уточнимо головні аспекти, які застосовувалися в нашому дослідженні. Перший аспект — це організація як система управління документними ресурсами релігійних організацій; як соціокомунікативна система. Другий аспект — це організація як стан, як внутрішня упорядкованість, взаємодія частин цілого, їх повна узгодженість. На внутрішньому рівні розвитку ЕДС відбувається встановлення послідовності цільової супідрядної та узгодженої взаємодії частин одного цілого, тобто складових ЕДР, які розглядалися у попередньому підрозділі. Організація роботи з документацією в установі має ґрунтуватись на певних принципах, серед яких: принцип ділової необхідності, принцип однократної реєстрації документів; принцип паралельності обробки документів.

Розглянемо вищезазначені принципи проходження документів в установі більш докладніше. Так, принцип ділової необхідності ґрунтується на тому, що процес роботи з документом, починаючи з його створення, погодження, затвердження, переміщення, відправки і закінчуючи переданням його копії в архів, досить складний, вимагає розумової праці і креативності, застосування технічних засобів, постійного вдосконалення технологічних процесів, подальшої інформатизації діловодства тощо. Дотримання зазначеного принципу дає можливість підвищити оперативність проходження документів на всіх стадіях управлінського процесу: від стадії підготовки рішення — до його реалізації. В свою чергу відсутність чіткої регламентації руху документів може призвести до збоїв у документаційному забезпеченні управління. Сутність принципу однократної реєстрації документів у тому, що процес проходження

документів має мінімум реєстраційних операцій і пунктів, де вони затримуються, а також скорочення періоду розгляду та оперативного вирішення справ шляхом визначення обов'язків службових осіб і рівня їх відповідальності. Принцип паралельності обробки документів спрямований на необхідність готувати кілька копій документа, які дають змогу одночасно розпочати роботу над ним кільком відділам або виконавцям. За послідовної системи обробки може опрацьовуватися тільки один примірник документа і виконавці працюють з ним по черзі, що може призвести до затягування строків його виконання внаслідок затримання на певних стадіях обробки.

Сучасний стан комунікаційного середовища розвивається під впливом не лише соціо-політичних та економічних змін, але й розвитком інформаційних технологій. Великого значення в сучасному управлінні набувають комп'ютерні технології і засоби, що на базі чинного законодавства та інших правових норм забезпечують оперативність створення, реєстрації, збору, обробки, пошуку і передачі інформації, надійність її зберігання, віддалений доступ, надання інформації у потрібний час, в потрібному місці, на потрібному носіїві і у потрібному форматі, з урахуванням психологічних і економічних вимог. Необмежений доступ, що відкрився нині до світових інформаційних ресурсів, перехід на електронні технології фіксації інформації, зберігання і організації доступу до неї, ставлять перед документознавством, архівознавством, документалістикою й іншими науковими дисциплінами, що мають об'єктом дослідження документ, принципово нові наукові і прикладні проблеми [5].

Техніко-технологічна складова концептуальної моделі розвитку ЕДС релігійних установ в мережному середовищі передбачає розроблення й запровадження єдиної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, яка сприятиме автоматизованому обміну електронними документами між усіма суб'єктами комунікаційної взаємодії. Такий обмін повинен бути безпечним, керованим та контрольованим.

Розробка техніко-технологічного інструментарію автоматизації діловодства перебуває в нерозривному зв'язку з інформатизацією суспільства, початок якої бере відлік від розвитку та поширення електронно-обчислювальної техніки і розробки на рубежі 60-70-х років XX сторіччя автоматизованих систем управління. З'єднання окремих інформаційних технологій фіксації та трансляції інформації в єдину інтегровану систему дає можливість побудови систем електронного документообігу (СЕД) в організаціях [110].

В умовах опанування електронних комунікацій система ЕДС релігійної організації значною мірою перетворюється на СЕД, в якій основними функціональними підсистемами (або модулями) є електронна канцелярія та електронний архів.

Такій системі притаманні базові принципи організації та технології загальних систем електронного документообігу (СЕД), а також особливості предметно-змістовного та типологічного характеру.

Документаційне забезпечення будь-якої установи охоплює три основні завдання стосовно програмних засобів автоматизації:

- 1) документування (створення документів, які підтримують і реєструють управлінську діяльність, тобто їх підготовку, оформлення, узгодження та виготовлення);
- 2) організація документообігу (забезпечення руху, пошуку, зберігання і використання документів);
- 3) систематизація документів для забезпечення їх надійного архівного зберігання [110].

У сучасних умовах тенденції переходу організацій на автоматизовані технології роботи з документами продовжують посилюватися. Якщо раніше методологією автоматизації була централізована розробка типових рішень в цій газузі, то в даний час спостерігається створення ринку автоматизованих систем

управління документацією, різноманітних як за ідеологією, так і за набором використовуваних інформаційних технологій.

Система електронного документообігу (або EDMS) є системою автоматизації роботи з документами протягом усього їх життєвого циклу, а також процесів взаємодії між співробітниками. При цьому під документами в даному контексті розуміються неструктуровані документи. Як правило, СЕД охоплює електронний архів документів і систему автоматизації ділових процесів. Ефективне управління документацією на основі СЕД засновано на трьох складових системах: технологія (на основі сучасних комп'ютерних комплексів); корпоративні правила створення і використання інформаційних ресурсів (і їх закріплення в інструктивних документах); психологічна адаптація і кваліфікаційні навички працівників та користувачів (при необхідності їх індивідуальне навчання).

Сучасна інтегрована система управління електронними документами має бути розрахована на «синергетичний ефект», у процесі якого ефективність використання цієї системи в організації в цілому перевищує суму всіх локальних ефектів і переваг, отриманих від автоматизації окремих операцій [211].

Головне призначення СЕД — це організація зберігання електронних документів, а також роботи з ними (зокрема, їх пошуку як за формальними атрибутами, так і за змістом). В СЕД повинні автоматично відстежуватися зміни в документах, терміни виконання документів, рух документів, а також контролюватися всі їх версії. Комплексна СЕД має охоплювати весь цикл діловодства підприємства або організації — від постановки завдань щодо створення документа — до його передачі на зберігання в архів, забезпечувати централізоване зберігання документів в будь-яких форматах, зокрема і у складних композиційних.

Системи автоматизованого управління документами за ознакою

реалізованих в їх функціоналі технологій класифікуються таким чином:

1) системи електронного діловодства; 2) системи електронного документообігу; 3) корпоративні системи управління документами. Системи діловодства забезпечують роботу з електронними версіями документів і реквізитами реєстраційно-контрольних форм відповідно до прийнятих правил і стандартів діловодства. Системи документообігу забезпечують строго регламентований і формально контрольований рух документів всередині і зовні організації на основі інформаційних і комунікаційних технологій.

Нині на ринку представлено багато систем електронного документообігу, що відрізняються як за функціональними можливостями, так і за затребуваністю на ринку цих систем. Як правило, системи електронного документообігу використовуються для автоматизації наступних функціональних задач: електронне архівне зберігання документів; виконання функцій діловодства; створення маршрутизації і зберігання документів. Найпопулярнішими є системи змішаного типу, які поєднують в собі всі наведені вище функції [89].

Крім універсальних систем автоматизованого управління документами, існують спеціалізовані СЕД, які підтримують певний набір функціональних можливостей інформаційного менеджменту. В цьому класі програмних продуктів виокремлюють системи, які підтримують технології Workflow або технології GroupWare. Основне призначення систем обох класів – автоматизація документообігу й підтримка колективної роботи з документами. Проте є деякі відмінності в їх функціоналах. Сучасним системам управління документами підтримка бізнес-процесів на основі workflow-технологій дає можливість створювати за допомогою графічного редактора довільні маршрутні схеми і призначати правила переходу етапів бізнес-процесів від одного користувача до іншого без програмування, забезпечувати моніторинг проходження процесів між користувачами з урахуванням вкладеності, умовних переходів та ін. Вони передбачають можливість внесення змін, що дозволяють

оптимізувати будь-який процес на основі аналізу його поточного стану і одночасно з цим документувати зміну і автоматизувати нові дії операторів у ході його виконання [131].

Суттєве значення при запровадженні СЕД має створення динамічної моделі, яка б адекватно відображала реальний стан об'єкта, що управляється. Фізично така модель являє собою БД, в яку постійно вносяться зміни, що характеризують об'єкт управління. Важливим є запровадження зворотних зв'язків у системі управління, постійне порівняння прогнозних і планових показників з фактичним станом об'єкта. При створенні СЕД будь-якої організації слід дотримуватися наступних вимог:

- сумісність, яка полягає у спроможності різних видів СЕД та їхніх елементів взаємодіяти у процесі функціонування;
- стандартизація та уніфікація, яка полягає у необхідності застосування типових елементів СЕД (наприклад, єдиної системи класифікації), єдиних пакетів для організації передавання інформації;
- доступ кінцевого користувача, тобто надання користувачеві засобів доступу до БД різного рівня.

Слід відзначити, що створення СЕД пов'язано також із зміною ролі служби документаційного забезпечення установи: визначаються єдині технологічні вимоги до організації документообігу з використанням СЕД, встановлюється система «адміністративних меж» в роботі з документами, що фактично є методологічною базою для організації роботи з інформацією. В цілому, встановлення чіткого порядку використання системи і правил роботи з інформацією є одним з основних чинників, що забезпечують успішне впровадження СЕД і її повноцінне використання. Це треба враховувати в процесі вибору релігійними організаціями ефективної моделі СЕД.

Не зважаючи на велику кількість СЕД на інформаційному ринку, не повністю вирішені питання їх відбору, оцінки та класифікації. СЕД має

виконувати всі завдання документаційного забезпечення управління в повному обсязі. Основні вимоги до системи такі:

- побудова на єдиних методологічних принципах, програмно-технічних та технологічних рішеннях;
- побудова на діючих організаційно-правових умовах і нормах вітчизняного законодавства, державних стандартах, інструкціях та вимогах.

Будь-яка СЕД має забезпечити повноцінне використання накопленого установою інформаційного ресурсу та реалізовувати принцип єдиноразового вводу інформації та її багаторазового використання. У зв'язку з цим завданням ресурсно-презентаційної складової концептуальної моделі розвитку документаційного супроводу релігійних організацій в мережному середовищі є централізоване визначення форматів електронних документів, які мають архівуватися для постійного зберігання; поцифровування найцінніших аутентичних пам'яток релігійних документів як частини національної культурної спадщини; створення загальноцерковного реєстру галузевих документів як частини національного культурного надбання; посилення співпраці з державними архівними установами України щодо створення належних умов збереженості унікальних документних пам'яток релігійних установ.

Компонентами ресурсно-презентаційної складової ЕДС православних релігійних організацій мають стати:

- потоки й масиви електронних документів (зокрема й мережних), що є об'єктами діяльності електронних канцелярій та архівів, які забезпечують супровід внутрішньоцерковних комунікацій;
- фонди електронних бібліотек книжкових та періодичних видань релігійної тематики, які обслуговують зовнішньоцерковні комунікації;
- мережні документи ресурси веб-сатів релігійних організацій, структуровані за єдиними галузевими форматами та комфортними

інтерфейсами.

В перспективі передбачається поєднати у систему ЕДС релігійного профілю документаційні комплекси, які мають бути сумісними на організаційному та технологічному рівнях, упорядковані на внутрішньому та зовнішньому контурах, а також взаємодіючі між собою.

Таким чином, структурними компонентами ресурсно-презентаційної складової ЕДС релігійної організації є:

- офіційний веб-сайт релігійної організації;
- електронна канцелярія (локальна або мережна);
- електронний архів (локальний або мережний);
- електронна бібліотека книжкових та періодичних (мережних) видань.

Зважаючи на те, що електронна канцелярія та електронний архів об'єднується за своїми функціями та цілями в окрему систему документообігу СЕД, то в пропонуваній вище системі ЕДС вона перетворюється на підсистему, яка підпорядковується її головним завданням та меті.

Екстраполюючи структурні складові вищезазначеної системи ЕДС на особливості релігійної організації, одержимо таке наповнення системи ЕДС:

- система електронного документообігу (електронна канцелярія та електронний архів релігійної документації);
- електронно-документні ресурси, акумульовані в контенті релігійного веб-сайту;
- електронна бібліотека поцифрованих книжкових та періодичних видань релігійної тематики.

Наразі за допомогою веб-технологій існує можливість створення ефективної системи релігійних документних ресурсів (ДР) в мережному просторі. Для цього необхідно забезпечити єдиний принцип структуризації документів на всіх сайтах, що входять до офіційної мережі конфесії, ієрархічно

пов'язати всі документні веб-ресурси з головним офіційним сайтом конфесії та забезпечити автоматичне оновлення документальної бази в режимі онлайн. Головні релігійні організації, що в цій системі виконують роль агрегаторів мережних ДР, забезпечують необхідну систематичність та інтенсивність інформаційного обміну між церквою та віруючими. Інтернет-ресурси релігійних організацій мають накопичувати та надійно зберігати змістовний галузевий контент, який в перспективі буде важливою складовою національної культурної спадщини.

Концептуальна модель розвитку ЕДС релігійної організації базується на загальних принципах побудови систем документаційного забезпечення будь-якої сфери діяльності, а також на базових принципах «Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2016-2020 рр.» [81]. Серед головних принципів є орієнтація на споживача; доступність; безпека та захист персональних даних; дебіюрократизація та адміністративне спрощення; прозорість; надійне збереження електронної інформації; відкритість та повторне використання; технологічна нейтральність; ефективність і результативність.

Особливістю системи ЕДС, що пропонується, є врахування предметно-релігійної специфіки галузі, зокрема особливостей сприйняття вірянами релігійного світогляду, який спирається на усталені релігійно-світоглядних настанови і віровчення, що мають тисячолітню історію. Слід також, враховувати й те, що релігія сприяє консолідації віруючих: священні ідеали, що відтворюються постійними обрядами, забезпечують певну соборність індивідів. Виконуючи компенсаторну, психотерапевтичну, комунікативну функції, релігія в межах однієї конфесії сприяє безконфліктній взаємодії, прагненню до злагоди між різними конфесійними групами та етносами; її ритуали суттєво збагачують палітру людського мистецтва (живопис, музика, скульптура, архітектура, література тощо) [213].

Як було зазначено в попередньому розділі, православним релігійним організаціям притаманні різні напрями діяльності, серед яких особливе місце займає соціальна діяльність, що пов'язана з вихованням дітей та молоді, моральною, духовною, культурною та патріотичною освітою, а також благодійництво, відродження культурної та історичної спадщини, підтримка і захист державної стабільності, тощо. Реалізації цих напрямів діяльності релігійних організацій на якісно новому рівні буде сприяти запровадження ними ЕДС.

З точки зору вибору технологічного забезпечення СЕД слід враховувати світові тенденції розвитку інформаційних технологій, які стимулюють сучасні установи до використання інновацій у своїй діяльності. Магістральна тенденція удосконалення сучасних програмних засобів автоматизації полягає в їх універсалізації. Тому в майбутньому розробка інформаційних систем все рідше буде орієнтуватися на вузькоспеціалізовану сферу діяльності. Проте варто подбати, щоб розробники програмного забезпечення враховували особливості діяльності окремих закладів та розширювали перелік функцій їх відділів та підрозділів.

Ще одним з перспективних напрямів розвитку автоматизованих інформаційних систем є використання хмарних технологій (cloud computing), які спрощують організацію інформаційних процесів під час застосування великомасштабних розподілених систем. У системі хмарних обчислень динамічно розподіляються обчислювальні ресурси. Вони забезпечують ефективну консолідовану взаємодію для виконання запитів користувачів. Інформатики вважають «хмари» ефективною економічною моделлю, адже вони дозволяють вдало використовувати обчислювальні ресурси: оптимізація у хмарі можлива завдяки централізованому адмініструванню, в процесі якого залучається велика кількість адміністраторів БД, при цьому кількість

мережевих і системних адміністраторів зменшується.

За прогнозами провідних консалтингових компаній світу, швидке вдосконалення та поширення хмарних технологій зараз є одним з ключових трендів. У найближчі 5-8 років вони помітно вплинуть на глобальний розвиток не лише IT-індустрії, але й бізнесу, фінансів, державного управління, медицини, освіти і багатьох інших сфер людського життя.

Згідно з офіційним визначенням Національного інституту стандартів і технологій США (NITS), хмарні обчислення – це система надання користувачеві повсюдного і зручного мережевого доступу до загальних інформаційних ресурсів (мереж, серверів, систем зберігання даних, додатків і сервісів), які можуть бути швидко надані та гнучко налаштовані на його потреби з мінімальними управлінськими зусиллями і необхідністю взаємодії з провайдером послуг (сервіс-провайдером) [241].

Створення «хмарних» платформ – принципово новий науково-технічний тренд, який кардинально перетворює ринок IT-технологій. Ці послуги також знайдуть подальший розвиток у межах віртуалізації робочих місць працівників ділових служб та можуть бути розділені на три категорії:

Програмне забезпечення як послуга (англ. Software as a service, SaaS) — модель пропозиції програмного забезпечення споживачеві, за якої постачальник розробляє веб-інтерфейс, розміщує його й управляє ним (самостійно або через третіх осіб) з метою та можливістю використання замовниками через Інтернет. За моделлю SaaS постачається апаратна інфраструктура і програмне забезпечення, також розробник забезпечує взаємодію з користувачем через інтерфейс порталу. За допомогою SaaS можуть надаватись найрізноманітніші послуги – від веб-пошти до управління ресурсами, оброблення баз даних.

Платформа як сервіс (англ. Platform as a service, PaaS) – це модель

обслуговування, в межах якої споживачу надається можливість розгортання на базі хмарної інфраструктури створених ним або придбаних прикладних програм, які розроблені з використанням мов програмування, бібліотек, сервісів та інструментів, наданих хмарним провайдером. Споживач не має змоги керувати й контролювати базову інфраструктуру хмари, проте він контролює розгорнуті прикладні програми та, можливо, налаштування середовища, в якому вони розміщені. PaaS у хмарі визначається як набір програмних продуктів та засобів розроблення, які розміщені на інфраструктурі провайдера.

Інфраструктура як послуга (англ. Infrastructure as a service, IaaS) – це модель обслуговування, в межах якої споживачу надається можливість керувати засобами оброблення та збереження, комунікаційними мережами та іншими фундаментальними обчислювальними ресурсами, на базі яких споживач може розгортати та виконувати довільне програмне забезпечення, до складу якого можуть входити операційні системи та прикладні програми. IaaS являє собою віртуальний сервер для запуску, зупинки, доступу, налаштування своїх віртуальних серверів та систем збереження.

Концепція ESS (employee self-service) – розширення можливостей працівників управляти персональною інформацією та отримувати всю необхідну їм інформацію самостійно, використовуючи доступ до ІКС, тобто, перехід до самообслуговування. Концепція передбачає передачу частини функцій кадрових служб власне співробітникам [52].

Ефективне користування цією технологією має низку позитивних моментів. Серед них можна назвати: високий рівень відмовостійкості, гнучкість конфігурації під потреби певного проекту, економія часу на організацію інфраструктури, зручність та простота у керуванні серверними ресурсами в єдиному інтерфейсі, зміна та докомплектація потужностей без зупинки «хмари» та автоматизація всіх ІТ-процесів [16].

Таким чином, є передбачуваною тенденція щодо модульності систем та поступового нарощування функціональності, що дасть змогу установам упроваджувати та використовувати тільки необхідні для діяльності модулі з подальшим їх розширенням, а можливості інтеграції дадуть змогу використовувати програмне забезпечення різних виробників.

Висновки до розділу 3

1. Використання інтернет-технологій дає змогу на якісно новому рівні задовольняти інформаційні потреби прихожан церкви, суттєво розширювати релігійний комунікаційний простір. Опанування релігійними організаціями інтернет-технологій, формування якісних інтернет-ресурсів та сервісів дозволяють надавати прихожанам цілодобовий дистанційний доступ до актуальної інформації, повнотекстових архівів документів релігійної проблематики, підтримувати інтерактивну комунікацію на основі залучення переваг мультимедійних ресурсів — відеотрансляцій молитов і богослужінь.

Православна церква офіційно заявила про себе в Інтернет-просторі з 2005 р., коли було створено її перший офіційний веб-сайт (patriarchia.ru). З цього року кількість православних релігійних ресурсів стало зростає, нині кількість веб-сайтів українського сегменту Інтернету, на яких потенційно можуть бути розміщені повнотекстові документи, становить 349. Однак за результатами контен-аналізу цих сайтів визначено, що службові релігійні документи розміщено лише на 63 (18%) з них. Ці статистичні дані дозволяють зробити висновок про недостатній рівень документаційного оснащення діяльності православних релігійних організацій України в мережевому комунікаційному просторі.

2. З точки зору конфесійної приналежності веб-сайти православних

релігійних організацій України представлені трьома основними видами: сайти Української Православної Церкви Московського Патріархату, Української Православної Церкви Київського Патріархату, Української Автокефальної Православної Церкви. Із загальної кількості веб-сайтів православних релігійних організацій українського сегменту Інтернету, що містять документаційну складову, 41% належить УПЦ (МП); 34% — УПЦ (КП); 7% — УАПЦ; 18% — міжконфесійні веб-сайти.

За цільовим призначенням контенту веб-сайтів релігійних організацій функціонують такі основні види веб-сайтів:

- офіційні сайти релігійних організацій (Священного Синоду, єпархій, церков, монастирів, навчальних закладів, братств та ін.);
- тематичні портали релігійно-громадських організацій;
- персональні сайти керівних та громадських діячів церкви.

За результатами контент-аналізу веб-сайтів виявлено рубрики, в яких акумулюються повні тексти службових релігійних документів, серед них: «Документи», «Офіційні документи», «Архієрей», «Новини» та «Єпархія». В межах рубрики «Документи» частіше виділяють підрубрики «Статут», «Укази», «Розпорядження», «Послання», «Звернення». Для галузевих релігійних книжкових та періодичних видань застосовують рубрики «Ресурси», «Бібліотека», «Архів».

3. Розглянувши офіційну мережу веб-сайтів православних єпархій усіх трьох конфесій, встановлено, що загалом на сайтах оприлюднено 344 службові документи релігійних установ, серед яких за цільовим призначенням 49% інформаційно-довідкові (послання та звернення голів церков до пастви), 43% — розпорядчі (з них: 30% — укази, 12% — розпорядження, 1% — циркуляри), 8% — документи за особовим складом (6% — грамоти, 1% — звіти про відрядження). Питома вага організаційних документів складає менше 1%.

У складі галузевих релігійних документних ресурсів переважають аудіо- та відеозаписи проповідей та богослужінь, фотодокументи, що ілюструють важливі події діяльності єпархій. Суттєвим недоліком системи електронного документаційного супроводу діяльності релігійних організацій є майже повна відсутність в структурі веб-сайтів повнотекстових електронних бібліотек з поцифрованими текстами книг Священного Писання, повних архівів усіх випусків періодичних релігійних газет та журналів. Єдиним найрозповсюдженішим видом періодичного видання є православний календар, який на багатьох сайтах має ще й мультимедійний формат із гіперпосиланнями на православні відео з життя святих в сервісі Utube.

4. Попри те, що більшість православних сайтів України мають у структурі контенту рубрики «Архів» та «Бібліотека», якість їх наповнення є незадовільною. Під рубрикою «Бібліотека» зазвичай містяться вихідні дані молитовників та інших релігійних видань, або посилання на тематичні православні сайти. Під рубрикою «Архів» замість повнотекстових колекцій аутентичних документних пам'яток акумулюється застаріла новинна інформація, що висвітлює важливі події церковного життя єпархії. Це свідчить про низький рівень готовності православних релігійних установ України до інтегрування галузевої системи документаційного супроводу до глобального комунікаційного простору.

Між тим світові тенденції розвитку документаційного супроводу діяльності релігійних організацій засвідчують постійне нарощування офіційної та упорядкованої присутності церкви в інтернет-просторі через такі канали комунікації: веб-сайти церковних установ, соціальні мережі (Twitter), додатки для смартфонів, засоби передачі миттєвих повідомлень (ICQ, Skype), youtube, відео/аудіо- конференції тощо. Компаративний аналіз рівня присутності в інтернет-мережі католицької та православної церкви доводить, що православна

церква суттєво відстає за параметрами та масштабами опанування інтернет-технологій та сервісів, і це є неминучим перспективним напрямом розвитку сучасного комунікаційного простору УПЦ.

5. Концептуальна модель розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України умовно має три складові: організаційну, техніко-технологічну, ресурсно-презентаційну.

Організаційна складова розбудови ефективного розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій передбачає розроблення Священним Синодом єдиної скоординованої інформаційної політики в сфері генерування сукупного документного ресурсу церкви, його поступового інтегрування в глобальний комунікаційний простір. Для цього необхідно: подолати низький рівень готовності релігійних установ до опанування електронних технологій документування інформації та автоматизації галузевого документообігу; сформувати під керівництвом Священного Синоду нормативної бази щодо запровадження єдиних вимог організації та автоматизації системи документаційного супроводу підпорядкованих йому релігійних організацій; централізовано координувати діяльність служб та осіб, відповідальних за раціональну організацію роботи з документами в церковних установах.

6. Техніко-технологічна складова концептуальної моделі розвитку ЕДС релігійних установ в мережному середовищі передбачає розроблення й запровадження єдиної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, яка сприятиме автоматизованому обміну електронними документами між усіма суб'єктами комунікаційної взаємодії. Такий обмін повинен бути безпечним, керованим та контрольованим.

В умовах опанування електронних комунікацій система ЕДС релігійної організації значною мірою трансформується на СЕД, в якій основними функціональними модулями є електронна канцелярія та електронний архів, що

забезпечують автоматизацію процесів документування, забезпечення їх руху, пошуку, використання, архівування та централізованого зберігання в потрібних форматах.

7. Компонентами ресурсно-презентаційної складової ЕДС православних релігійних організацій мають стати:

- потоки й масиви електронних документів (зокрема й мережних), що є об'єктами діяльності електронних канцелярій та архівів, які забезпечують супровід внутрішньоцерковних комунікацій;

- фонди електронних бібліотек книжкових та періодичних видань релігійної тематики, які обслуговують зовнішньоцерковні комунікації;

- мережні документи ресурси веб-сайтів релігійних організацій, структуровані на основі єдиних галузевих форматів і комфортних інтерфейсів та консолідовані на базі спеціалізованих хмарних платформ.

Основні положення розділу викладено в публікаціях [116, 118, 119, 120 125, 128].

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто мети дисертації, вирішено всі поставлені завдання, що дозволило дійти основних наукових висновків.

1. Світові тенденції інтеграції релігійних комунікацій в глобальний інтернет-простір актуалізують розроблення теоретичних засад удосконалення документаційного супроводу діяльності релігійних організацій через поширення його електронної складової. Спостерігається недостатність використання технологічних та сервісних засобів інформаційно-комунікаційного простору для реалізації багатоаспектної діяльності релігійних організацій, зокрема християнської конфесії в Україні, що обмежує можливості оперативного інтерактивного доступу до релігійної інформації. Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджує й те, що зазначена проблема ще не була предметом узагальнюючого наукового дослідження. Аналіз фахової літератури та інтернет-ресурсів свідчить, що існує обмежене коло публікацій, які фрагментарно висвітлюють окремі теоретичні й організаційні аспекти досліджуваної проблеми. Недостатня розробленість теоретико-методичних засад розвитку системи документаційного супроводу діяльності релігійних організацій в умовах глобального інтернет-простору зумовила необхідність дисертаційного дослідження, його мету, завдання, об'єкт, предмет, методи.

2. Застосування методології соціокомунікативного, системно-функціонального, історичного підходів, комплексу дослідницьких методів: класифікаційного, моделювання, компаративного, вебметричного аналізу дозволили запобігти фрагментарності й описовості наукової розробки проблеми, надати цілісне уявлення про сутність, специфічні властивості особливості релігійної комунікації, визначити типо-видовий склад релігійної документації, що забезпечують внутрішньо- та зовнішньоцерковні комунікаційні зв'язки. Науковий потенціал соціокомунікативного та системно-

функціонального підходів уможливив довести, що всі функції релігії як соціального інституту реалізуються через її комунікативну функцію, яка виявляється на декількох рівнях: зовнішньому (між віруючими та представниками культу; між групами віруючих через обмін інформацією та інші) та внутрішньоцерковному (між суб'єктами релігійних організацій). Основою документаційного супроводу внутрішньоцерковної комунікації є потік службової релігійної документації, яка попри специфіки змісту та форми реквізитів виконує традиційні — організаційно-управлінську та інформаційно-регулятивну функції.

3. Особливості документаційного супроводу діяльності релігійних організацій (церков, храмів, монастирів тощо) обумовлено зовнішньо- та внутрішньоцерковними комунікаціями переважно. Дослідження витоків та еволюції цих комунікацій дозволило обґрунтувати, що сформовано два ключові напрями релігійної діяльності — культова та позакультова (організаційно-управлінська та господарська, спрямована на підтримку матеріально-технічного забезпечення церковних установ). Визначено складові сучасної системи документаційного супроводу діяльності релігійних установ, які сформувалися у дві базові підсистеми службової документації, спрямовані на інформаційну підтримку їх зовнішніх та внутрішніх функцій: система інфраструктурної документації, яка за основними видами управлінських документів є типовою та використовується в будь-яких сферах, та система галузевої документації, до якої належать специфічні види документів, що відбивають особливості діяльності релігійних установ — відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів. У складі системи інфраструктурної документації сформувалися цілісні комплекси організаційних, розпорядчих, інформаційно-довідкових, облікових, фінансових документів, документів за особовим складом. Але на відміну від типових форм управлінських документів світських установ, що регламентовані державними стандартами, номенклатура та стиль оформлення релігійних

документів мають власну специфіку, зумовлену предметною сферою документаційного супроводу.

4. Головні комунікаційні канали та засоби здійснення документаційного супроводу діяльності релігійних організацій у сучасному інформаційному суспільстві базуються на використанні інтернет-технологій, які надають змогу на якісно новому рівні задовольняти інформаційні потреби прихожан церкви, суттєво розширювати релігійний комунікаційний простір. Опанування релігійними організаціями інтернет-технологій, формування якісних інтернет-ресурсів та сервісів дозволяють надавати користувачам вільний доступ до релігійної інформації, повнотекстових документів релігійної проблематики, тощо. За результатами дослідження встановлено, що кількість православних релігійних ресурсів стало зростає, нині серед них виявлено 349 веб-сайтів українського сегменту Інтернету, на яких потенційно можуть бути розміщені повнотекстові документи. Однак за результатами контент-аналізу цих сайтів визначено, що службові релігійні документи розміщено лише на 63 (18%) з них, що свідчить про недостатній рівень документаційного забезпечення діяльності православних релігійних організацій України в мережевому комунікаційному просторі.

5. Типо-видовий склад документних ресурсів православних веб-сайтів релігійних організацій, з точки зору конфесійної приналежності, представлено трьома основними видами: сайти Української Православної Церкви Московського Патріархату (УПЦ МП), Української Православної Церкви Київського Патріархату (УПЦ КП), Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). Із загальної кількості веб-сайтів православних релігійних організацій українського сегменту Інтернету, що містять документаційну складову, 41% належить УПЦ (МП); 34% — УПЦ (КП); 7% — УАПЦ; 18% — міжконфесійні веб-сайти. За цільовим призначенням контенту релігійних організацій функціонують такі основні види веб-сайтів: офіційні сайти

релігійних організацій (Священного Синоду, єпархій, церков, монастирів, навчальних закладів, братств та ін.); тематичні портали релігійно-громадських організацій; персональні сайти керівних діячів церкви. Повнотекстові службові релігійні документи акумулюються в таких рубриках: «Документи», «Офіційні документи», «Архієрей», «Новини» та «Єпархія». В межах рубрики «Документи» частіше виокремлюють підрубрики «Статут», «Укази», «Розпорядження», «Послання», «Звернення». Для оприлюднення текстів галузевих релігійних документів застосовують рубрики «Ресурси», «Бібліотека», «Архів».

6. Дослідження сучасного документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій України надало можливість розробити перспективні напрями їх розвитку у вигляді електронно-документаційного супроводу в інтернет-просторі, який умовно має три складові: організаційну, технологічну, ресурсну. Організаційна складова ефективного розвитку електронно-документаційного супроводу діяльності православних релігійних організацій передбачає розроблення скоординованої інформаційної політики щодо формування документного ресурсу, його поступового інтегрування в глобальний комунікаційний простір. Технологічна складова передбачає розроблення й запровадження єдиної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка сприятиме вільному обміну електронними документами між усіма суб'єктами комунікаційної взаємодії. Компонентами ресурсної складової мають стати релігійні документні ресурси, що будуть містити електронні документи різних типів і видів, як об'єктів діяльності електронних канцелярій та архівів, документні ресурси веб-сайтів релігійних організацій, утворені на основі єдиних галузевих форматів, зручних інтерфейсів та консолідовані на базі інтернет-технологій та сервісів.

Проведене дослідження не вичерпує повністю проблем удосконалення системи документаційного супроводу релігійних організацій України.

Перспективні напрями подальшого розроблення проблеми передбачають: компаративний аналіз документаційного забезпечення релігійних організацій різних церков та конфесій; розроблення інформаційної моделі систем документаційного забезпечення релігійних організацій різних конфесій України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Автоматизовані системи документообігу. URL: <http://ukrbukva.net/page,3,9557-Avtomatizirovannye-sistemy-dokumentoooborota.html> (дата звернення: 25.05.2017).
2. Александров П. Гуманізм і християнство в журналістиці: вічна боротьба протилежностей // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика : зб. наук. пр. Львів, 2004. Вип. 25. С. 197–204.
3. Антоненко І. Є. Проект концепції впровадження в Україні норм міжнародного стандарту ISO 15489 «Інформація та документація. Управління документацією» // Студії з архівної справи та документознавства. 2004. Т. 11. С. 172–177.
4. Антошевський Т. Церкви починають значно конструктивніше ставитися до ЗМІ. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/34290/ (дата звернення: 18.08.2016).
5. Асеев Г. Г. Электронный документооборот. Киев : Кондор, 2007. 500 с.
6. Асеев Г. Г. Методологія електронного документообігу: підсистеми автоматизації діловодства і статичні архіви документів // Вісник Книжкової палати. 2005. № 3. С. 24–27.
7. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991– 2010 р. : монографія. Харків : Харків. іст.- філол. т-во, 2011. 379 с.
8. Балаклицький М. Історіографія протестантської комунікації України // Путь : інтернет-вид. URL: [http:// www.asd.in.ua/archives/1188301002](http://www.asd.in.ua/archives/1188301002) (дата звернення: 17.03.2016).
9. Баркова О. В. Електронні ресурси: аспекти типології // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25–26 трав. 2004 р. Київ, 2004. С. 147–149.
10. Басаков М. И. Делопроизводство (документационное обеспечение

управління). 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Дашков и К, 2003. 336 с.

11. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток : монографія. Київ : Четверта хвиля, 2009. 720 с.

12. Бездрабко В. В. Класифікація документів: здобутки і нагальні питання сьогодення // Науковий вісник Ужгородського університету. 2009. № 22. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ist/2009_22/023.htm (дата звернення: 16.11.2016).

13. Бездрабко В. В. Сучасне документознавство в Україні: концепції, перспективи розвитку // Український історичний журнал. 2008. № 6. С. 165–182.

14. Беспалько В. П. Теория ученика: дидактический аспект. Москва : Педагогика, 1988. 160 с.

15. Боброва Е. В. Интернет-документ как объект архивного хранения // Вестник архивиста. 2000. № 5/6. С. 80–85.

16. Бойко А. А. Преса православної церкви в Україні 1900–1917 рр. : Культура. Суспільство. Мораль : монографія. Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2002. 308 с.

17. Бойко Н. І. Еволюція побудови архітектур інформаційних систем. Перспективи розвитку «хмарної» архітектури // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі : зб. наук. пр. Львів, 2015. № 832. С. 348–367.

18. Бодак В. Релігія і культура: взаємодія та взаємовплив. Київ ; Дрогобич : Коло, 2005. 305 с.

19. Бондаренко К. Принципи діяльності релігійних медіа в Україні на прикладі ісламу, буддизму та індуїзму // Наукові дослідження українського медійного контенту: соціальний вимір / Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ. 2014. № 2. С. 5–11.

20. Бучма О. Політика і релігія в Україні: тенденція змін // Релігійна

панорама. 2004. № 6. С.49–51.

21. Василик М. А. Наука о коммуникации или теория коммуникации. К проблеме теоретической идентификации // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. Санкт-Петербург, 2004. С. 4–11.

22. Веб-сайт університету: структура, дизайн та мінімальний перелік інформації : СТП 1.04–2005. Чинний від 2005–07–01. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2005. 13 с.

23. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017–95. Чинний від 1996–01–01. Київ : Держстандарт України, 1996. 34 с.

24. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять : ДСТУ 3017:2015. Вид. офіц. На заміну ДСТУ 3017–95 ; прийнято та надано чинності 2016–07–01. Київ : УкрНДНЦ», 2016. 38 с. (Національний стандарт України).

25. Відкритий православний університет. URL: <http://orthodoxy.org.ua/> (дата звернення: 25.12.2016).

26. Внутрифирменная газета (web-сайт) как коммуникационный канал работы с персоналом. URL: <http://www.hrm21.ru/rus/actual/?action=show&id=431> (дата обращения: 12.12.2016).

27. Вуль В. А. Электронные издания. Москва ; Санкт-Петербург : Петерб. ин-т печати, 2001. 308 с.

28. Гайфулина М. В. Автоматизированные системы регистрации документов компании // Секретарское дело. 2006. № 1. С. 16–18.

29. Гарретт Д. Д. Элементы разработки веб-сайтов / пер. А. Качанова. URL: <http://www/webmascon.com/topics/desingeneral/18b/asp> (дата обращения: 25.08.2017).

30. Гордон Д. Религия и Интернет : из ст. Базаров Р. «Духовные сферы сетевого бытия» // Религия и СМИ. 2006. 6 янв.

31. Глущик С. В., Дияк О. В., Шевчук С. В. Сучасні ділові папери. 4-те

вид., перероб. і допов. Київ : А.С.К., 2003. 400 с.

32. Грин Т., Чилкотт Дж., Флик К. Создание web-проекта: планирование содержания. Москва : Вильямс, 2004. 576 с.

33. Даткевич Я. Р. Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII–XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. Київ, 1969.

34. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования. Екатеринбург, 1998. 208 с.

35. Делопроизводство государственных и церковных учреждений XV–XVII веков // Краткий курс лекций по дисциплине «Источниковедение». URL: <http://studme.org/43641/istoriya/istochnikovedenie> (дата обращения: 27.11.2016).

36. Департамент у справах релігій та національностей: УПЦ, як і раніше, є найбільшою конфесією в Україні. URL: <http://uoj.org.ua/ua/novosti/sobytiya/departament-u-spravakh-rel-g-y-ta-natsionalnostey-upts-yak-ran-she-nayb-lshoyu-konfes-yu-v-ukra-n> (дата звернення: 11.09. 2016).

37. Дітковська М. Ю. Формування та розвиток інформаційних систем в державному управлінні. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=49> (дата звернення: 27.10.2016).

38. Дрибас Л. К. Клировые ведомости церквей как источник по истории сибирского духовенства второй половины XIX в. // Исторический опыт хозяйственного и культурного освоения Западной Сибири. Барнаул, 2003. Кн. 2. С. 19–21.

39. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів : ДСТУ 4163–2003. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2003. 26 с.

40. Державна уніфікована система документації. Формуляр-зразок.

Вимоги до його побудови : ДСТУ 3844–99. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2000. 29 с.

41. Джерело для тебе : каталог християнських сайтів. URL: <http://top.jerelo.info> (дата звернення: 25.12.2016).

42. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять : ДСТУ 2732:2004. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2005. 36 с.

43. Добровольська В. В. Теоретико-методичні засади стратегічного управління системою керування документацією // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 22–26.

44. Дубровіна Л. А. «Документ» у бібліотеці та архіві: трансформація понять і рукописні фонди бібліотек у ХХІ столітті // Документознавство, Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 трав. 2005 р.). Київ, 2005. Ч. 1. С. 3–5.

45. Дудченко С. В. Электронный документ // Культура народов Причерноморья. 2004. № 55, т. 2. С. 59–63.

46. Елесина Е. Ю. Классификация электронных документов // Библиотековедение. 2007. № 4. С. 43–50 ; № 5. С. 54–60.

47. Енциклопедія українознавства : словникова частина : в 11 т. / Наук. т-во імені Шевченка ; голов. ред. В. Кубійович. Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів ; Київ : Глобус, 1955. 2003. 11 т.

48. Ермакова М. В. Использование Интернет-коммуникаций Святым престолом и Русской православной церковью // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. 2014. № 1. С. 91–100.

49. Євангелізація в умовах цифрових технологій. URL: <http://preobrazhennja.org.ua/content/yevangelizatsiya-v-umovah-tsyfrovyh-tehnologij> (дата звернення: 18.03.2017).

50. З історії книги та бібліотек. URL:

<http://library.vspu.edu.ua/html/ist1.htm> (дата звернення: 27.11.2016).

51. Залаев Г. З. Анализ и классификация электронных документов // Вестник архивиста. 1999. № 2/3. С. 60–68.

52. Заріцький О. В. Концепція перспективних інформаційних кадрових систем // Технічні науки та технології. 2015. № 2. С. 116–123.

53. Захарова О. А. Расширение информационно-коммуникативного пространства культуры в аспекте современных социокультурных изменений // Вестник Российской академии государственной службы при Президенте Российской Федерации. URL: <http://oad.rags.ru/vestnikrags/issues/issue0109/010906.htm> (дата обращения: 25.02.2017).

54. Збірка окремих документів щодо управління та функціонування парафії УГКЦ. URL: http://christlib.at.ua/load/cerkovni_dokumenti/upravlinnja_parafieju_ugkc_1/11-1-0-43 (дата звернення: 12.07.2016).

55. Злобин Е. В. О некоторых проблемах классификации и описания электронных документов как исторического источника // Круг идей: электронные ресурсы исторической информатики : труды VIII конф. ассоц. «История и компьютер». Москва ; Барнаул, 2003. С. 7–36.

56. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2017 року. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2017/67269/> (дата звернення: 26.08.2017).

57. Золотарьова І. О., Бутова Р. К. Автоматизація документообігу : навч. посіб. / Харків. нац. екон. ун-т. Харків : ХНЕУ, 2008. С. 151–152.

58. Золотухін О. Оформлення на роботу працівників релігійних організацій на прикладі православної парафії. URL: http://arhiv.orthodoxy.org.ua/ru/dopovidi_ta_promovi/2007/02/20/5925.html (дата звернення: 16.05.2017).

59. Иподиаконы Его Блаженства : сайт. URL: <http://www.ipodiakony.org.ua>

(дата обращения: 25.12.2016).

60. Ігнатієнко В. Історія української преси та її вивчення // Бібліологічні вісті. 1923. № 3. С. 21–26.

61. Ігнатуша О. М. Реєстраційні документи релігійних громад як масові джерела до вивчення історії церкви в Україні (20–30-ті роки XX ст.). URL: http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/17/17/ignatusha.pdf (дата звернення: 18.06.2017).

62. Інформаційний звіт Мінкультури за 2011 рік «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні». URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1034%3A1&catid=51%3Astats&Itemid=79&lang=ru# (дата звернення: 25.03.2017).

63. Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви. URL: <http://ugcc.org.ua> (дата звернення: 24.07.2016).

64. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення : ДСТУ 2392–94. Чинний від 1995–01–01. Київ : Держстандарт України, 1994. 25 с. (Національний стандарт України).

65. Інформація і документація. Словник термінів (ISO 5127:2007) : ДСТУ 5127:2007. Чинний від 2009–10–01. Київ : Держстандарт України, 2001. 60 с. (Національний стандарт України).

66. Інформація та документація. Управління документацією (ISO 15489:2001, ГОСТ ИСО 15489–1–2007) : ДСТУ 4423–1:2005. Чинний від 2007–04–01. Київ : Держстандарт України, 2007. 28 с. (Національний стандарт України).

67. Кабак Л. В. Моделі та методи класифікації текстових документів в спеціалізованих інформаційно-пошукових системах : автореф. дис. ... канд. техн. наук : спец. 05.13.06. Харків, 2006. 19 с.

68. Калмыков А. А., Коханова Л. А. Интернет-журналистика. Москва : Юни–Дана, 2005. 384 с.

69. Кастельс М. Галактика Интернет: размышления об Интернете, бизнесе и обществе / пер. с англ. А. Матвеева ; под ред. В. Харитонова. Екатеринбург : У-Фактория, 2004. 328 с.
70. Качанов А. Элементы разработки веб-сайтов: модель сайта // WEBMASCON. 2005. № 9. URL: <http://www.a1-hoster.com/> (дата обращения: 15.04.2017).
71. Кашинская Л. В. Печать русской православной церкви. Москва : Изд-во МГУ, 1996. 232 с.
72. Кисельова А. А. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.10. Київ, 2005. 19 с.
73. Кислюк К. В. Спеціальне документознавство. Київ, 2011. 192 с.
74. Классификация и описание типовых моделей сайтов. URL: http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_find.cgi (дата обращения: 25.11.2016).
75. Ковтанюк Ю. С. Електронне документознавство в Україні : сутність наукового напрямку, історія формування, перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 27.00.02. Київ, 2012. 20 с.
76. Ковтанюк Ю. С. Класифікація документів з електронними носіями інформації // Архіви України. 2012. № 2. С. 46–75.
77. Козиряцька С. А. Місце та функції конфесійних Інтернет-ресурсів у медійному мейнстрімі // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Харків, 2012. Вип. 38. С. 172–180.
78. Комінко Ю. М. Релігійна тематика на сторінках українських загальнонаціональних видань. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1455> (дата звернення: 14.11.2016).
79. Коммуникационные каналы // Социологический словарь / Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б. ; пер. с англ. И. Г. Ясавеева ; под ред. С. А. Ерофеева. Москва, 2004.

80. Кондратюк Ю. С. Історіографія досліджень церковнопарафіяльного діловодства II половини XIX — початку XXI століть // Грані. 2007. № 6. С. 3–6.
81. Конецкая В. Социология коммуникации. Москва : Междунар. ун-т бизнеса и управления, 1997. 304 с.
82. Концепція державно-конфесійних відносин в Україні Центру ім. Разумкова. URL: <http://blagayavest.dp.ua/razumkov> (дата звернення: 25.11.2016).
83. Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні : затв. Розпорядж. Кабінету Міністрів України від 16 листоп. 2016 р. № 918-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80> (дата звернення: 25.06.2017).
84. Коршунов О. П. Система документальных коммуникаций (СДК) // Вестник МГУКИ. 2003. № 2. С. 121–126.
85. Костенко Л. Й. Рангові закономірності соціальних комунікацій і усталені закони розподілу ймовірностей // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 17–19 трав. 2011 р.). Київ, 2011. С. 178–180.
86. Костикова Н. Типологические характеристики православной печати. Москва, 1996. 238 с.
87. Кочкадан А. Загальні засади взаємодії держави і релігійних об'єднань в Україні: новелізація правового регулювання // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів, 2009. Вип. 49. С. 95–100.
88. Кралюк П. М. Комунікативні аспекти гуманітарної політики // Гуманітарна політика Української держави в новітній період : монографія / за ред. С. І. Здіорука. Київ, 2006. С. 305–350.
89. Красницька Г. В. Історія виникнення діловодства в Україні. URL:

<http://oldconf.neasmo.org.ua/node/297> (дата звернення: 28.04.2017).

90. Крупський І. В. Українська релігійно-церковна журналістика і проблеми національного державотворення // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. Львів, 1999. Вип. 6.

91. Кулева О. В. Средства электронной коммуникации // Библиосфера. 2012. № 3. С. 36–41.

92. Кулешов С. Г. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми // УкрІНТЕІ. 1995. 190с.

93. Кулешов С. Г. Документ как исторический источник : свойство, состояние, статус // Архивоведение и источниковедение отечественной истории. Москва, 1999. С. 98.

94. Кулешов С. Г. Документознавство: історія. Теоретичні основи. Київ : ДАКККиМ, 2000. 163 с.

95. Кулешов С. Г. Загальне документознавство: навч. посібник. Київ, 2012. 123 с.

96. Кулешов С. Г. О понятии электронный документ // Документация в информационном обществе: электронное делопроизводство и электронный архив : докл. и сообщ. на шестой междунар. науч.-практ. конф. Москва, 2000. С. 54–57.

97. Кулешов С. Г. Проект концепції розвитку документознавства в Україні (матеріал для обговорення) // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 9. С. 82–91.

98. Кулешов С. Г. Управлінське документознавство : навч. посіб. Київ : ДАКККиМ, 2003. 57 с.

99. Кураев А. Константинопольский Томос об автономии Чехословацкой Церкви 1923 г. URL: <http://diak-kuraev.livejournal.com/1090542.html> (дата обращения: 24.03.2017).

100. Куроуз Дж., Росс К. Компьютерные сети. Многоуровневая

архитектура Інтернета. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 765 с.

101. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение : учебник. 9-е изд. Киев : Знання, 2009. 374 с.

102. Кушнерук С. П. Теория современного документного текста : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2008. 25 с.

103. Ларьков Н. С. Общие функции документа // Документоведение. Библиотековедение. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 19–21 трав. 2009 р.). Київ, 2009. С. 11–15.

104. Левчук М. Періодика православної Церкви на інформаційному просторі держави (на матеріалі преси Волині (1867–2006 рр.) // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. 2006. Т. 19, № 5. С. 53–59.

105. Лемеш Н. О. Організація архівної справи в лівобережній Україні XVIII – першої половини XIX століття // Архіви України. 2011. №5. С. 88-97

106. Любченко П. М. Релігійні організації як елемент громадянського суспільства та їх взаємовідносини з органами місцевого самоврядування // Проблеми законності. 2010. Вип. 106. С. 27–37.

107. Манжалій Х. Соціальна діяльність нових релігійних інституцій в сучасній Україні // Релігія та соціум. 2008. № 1. С. 58–60.

108. Мартинюк Е. Конвергентні процеси релігійного життя нашого часу // Християнство доби постмодерну : колект. моногр. Київ, 2005. С. 45–54.

109. Марченко П. М. Шляхи вирішення проблеми зберігання електронних документів в архіві (аналіз Інтернет-ресурсів) // Студії з архівної справи та документознавства. Київ, 2004. Т. 12. С. 81–85.

110. Матвієнко О., Цивін М. Основи організації електронного документообігу : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2008. 112 с.

111. Матяш И. Б., Христова Н. М. Стандартизация документационных технологий в Украине // Документация в информационном сообществе : законодательство и стандарты : докл. и сообщ. на XII Междунар. науч.-практ. конф., 22–23 нояб. 2005 г. Москва, 2006. С. 304–306.

112. Метричні книги у фондах державних архівів Тернопільської, Черкаської, Чернівецької областей, міст Києва і Севастополя / Держкомархів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; упоряд.: В. Бондарчук та ін. Київ, 2010. 720 с.

113. Михайлов В. А., Михайлов С. В. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. Санкт-Петербург, 2004. С. 34–52.

114. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз документальних інтернет-ресурсів в інформаційному просторі релігійних організацій // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук. конф., 4–5 груд. 2015 р. / Дніпр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2015. Ч. 2. С. 194.

115. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз класифікації документальних ресурсів релігійних організацій України // Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 трав. 2016 р. / Полтав. ун-т економіки і торгівлі. Полтава, 2016. С. 236.

116. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документаційна складова контенту веб-сайтів православних релігійних організацій України // Вісник Книжкової палати. 2017. № 2. С. 25–29.

117. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документальні ресурси православних релігійних громад України як складова національної спадщини: постановка

проблем // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2015 р. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2015. Ч. 2. С. 211.

118. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Інформаційна складова релігійних громад України в умовах інформатизації // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 листоп. 2015 р. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2015. С. 178.

119. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Засоби електронних комунікацій та їх використання в системі інформаційно-документного забезпечення релігійних організацій // Вісник Книжкової палати. 2017. № 5. С. 38–40.

120. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Організація архівів релігійних установ: аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали Міжнар. наук. конф., 24–25 листоп. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. С. 172–174.

121. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливі документи православних релігійних громад України: документознавчий аналіз // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 8–9 верес. 2016 р. / Одес. нац. політехн. ун-т. Полтава, 2016. С. 74–76.

122. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливості документаційного забезпечення діяльності релігійних організацій (на прикладі Української Православної Церкви) // East European Scientific Journal. 2017. № 3 (19). С. 52–57.

123. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання документаційного забезпечення релігійних організацій України // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 4 листоп. 2015 р. / Маріуп. держ. ун-т. Маріуполь, 2015. С. 95.

124. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання підготовки фахівців з діловодства в релігійних установах України // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах : у 2 ч. : матеріали Всеукр. наук. конф., 29–30 квіт. 2016 р. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2016. Ч. 2. С. 258.

125. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні інтернет-ресурси України: інформаційно-змістовий аспект // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 1. С. 82–87.

126. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні православні журнали як складові документаційного забезпечення релігійних організацій // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Харків, 2017. Вип. 51. С. 133–144.

127. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійний документ: питання визначення та структури // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21–22 квіт. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. С. 347.

128. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Церковні документи в системі документаційного забезпечення релігійних організацій // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 20–21 квіт. 2017 р. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2017. С. 283–284.

129. Мучник А. М. Релігія і держава: світовий досвід. URL: <http://social-science.com.ua/article/49> (дата звернення: 25.04.2017).

130. Національний архівний фонд України: засоби інтелектуального доступу до документів : короткий довідник / Укр. НДІ архів. справи та документознавства ; упоряд.: Н. М. Христова, В. В. Бездрабко. Київ, 2002. 167 с.

131. Нельзина О. Системы электронного документооборота на

предприятия: проблемы внедрения и использования. URL: http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu_www.woa/wa/Main?textid=1066&level1=main&level2=articles (дата обращения: 12.04.2017).

132. Нестерович Ю. В. Полисемия терминов «информация», «документ» и экспликация понятия электронного документа // Документация в информационном обществе. Электронное правительство: управление документами : докл. и сообщ. 16 Междунар. науч.-практ. конф. (Москва, 26–27 нояб. 2009 г.). Москва, 2010. С. 120–123.

133. Никандров С. В. Электронные сетевые документы по технике: типология и ценностные свойства : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Санкт-Петербург, 2003. 20 с.

134. Нікольченко Ю. М. Українське документування періоду Київської Русі за літописними джерелами // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія. Маріуполь, 2013. Вип. 6. С. 72-79

135. Новіков В. В. Основні форми релігійної діяльності в Україні // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. Вип. 1. С. 190–201.

136. Опарин А., Балаклицкий М. Адвентистская журналистика и кризис современной религиозной прессы // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія : зб. наук. пр. Харків, 2006. Вип. 49. С. 204–206.

137. Охріменко О. В. Монастирські і церковні бібліотеки Київської Русі як інформаційні центри // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : у 4 ч. : тези доп. XXV Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD–2017, 17–19 трав. 2017 р. Харків, 2017. Ч. 4. С. 305.

138. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство. Київ : Ліра-К, 2009. 395 с.

139. Пальчинська М. В. Віртуалізація у релігійному житті сучасної України (соціально-філософський аспект) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Одеса, 2009. 193 с.
140. Папакін Г. В. Сучасна українська інтернет-археографія: основні форми та джерела електронних публікацій // Український історичний журнал. 2010. № 5. С. 153–165.
141. Папакін Г. В. Сучасний стан законодавчо-нормативного забезпечення архівування документів: погляд архівіста // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 4. С. 7–17.
142. Парафіяльний правильник (Харківсько-Полтавської єпархії). URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=34057&name=uaoc_doc&_lang=ua & (дата звернення: 16.09.2016)
143. Перелік ЗМІ Української Православної Церкви, рекомендованих Синодальним інформаційно-просвітницьким відділом УПЦ. URL: <http://festzmi.org/node/998> (дата звернення: 17.05.2017)
144. Першиков В. И., Савинков В. М. Толковый словарь по информатике. Москва : Финансы и статистика, 2010. 221 с.
145. Петрова І. О. Документаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.10. Київ, 2008. 19 с.
146. Петрушкевич М. С. Інтернет та християнська комунікація // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культура і соціальні комунікації : зб. наук. пр. Острог, 2009. Вип. 1. С. 141–151.
147. Плешкевич Е. А. Формирование научных концепций о документальных формах информации. Правовая и источниковедческая концепции документа // НТИ. Серия 1, Организация и методика информационной работы. 2010. № 10. С. 1–9.
148. Потятиник Б. Інтернет-журналістика: межі професії //

Медіакритика. URL: <http://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuyutmedia/internet-zhurnalistyka-mezhi-profesiyi.html> (дата звернення: 12.03.2017).

149. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 2001. 656 с.

150. Правові акти про свободу віросповідання в Україні. Декларація прав національностей України. URL: http://pidruchniki.com/00000000/religiyeznavstvo/religiyni_organizatsiyi_ukrayini (дата звернення: 12.05.2017).

151. Пристінський І. О. Статут (положення) релігійної організації як документ, що визначає її адміністративно-правовий статус // Адвокат. 2009. № 7. С. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/adv_2009_7_5.pdf (дата звернення: 23.12.2016).

152. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22 трав. 2003 р. № 852 // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 276.

153. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 трав. 2003 р. № 851 // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 275.

154. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади : наказ Держ. ком. інформ. політики, телебачення і радіомовлення України, Держ. ком. зв'язку та інформатизації України від 25 листоп. 2002 р. № 327/225 : за станом на 9 січ. 2003 р. // Офіційний вісник України. 2003. № 2. С. 49.

155. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : Наказ М-ва юстиції України від 18 черв. 2015 р. № 1000/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15> (дата звернення: 18.12.2016).

156. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
157. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3814 // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 15. Ст. 86.
158. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квіт. 1991 р. № 988 // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 25. Ст. 283.
159. Про стан і перспективи впровадження електронного документообігу та створення електронних архівів / Держ. комітет архівів України. URL: http://www.archives.gov.ua/law_base/SCAU/index.php?2003_12_16_decision (дата звернення: 25.11.2016).
160. Прохоров А. Н., Куциняк Д. Документооборот с использованием технических средств: юридическая сила электронного документа // Компьютер пресс. 2005. № 1. С. 172–176.
161. Путова А. Католицькі періодичні видання Києва у контексті київської польськокомовної періодики на початку XX ст. // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. Львів, 2004. С. 57–62.
162. Релігійні організації. URL: <http://organizator.pp.ua/relihijni-organizatsiji> (дата звернення: 18.03.2017).
163. Релігійно-інформаційна служба України : сайт. URL: <http://risu.org.ua/> (дата звернення: 18.09.2016).
164. Релігійно-інформаційна служба України. Релігійний веб-каталог. Поконфесійний каталог веб-ресурсів з України та української діаспори. URL: http://risu.org.ua/ua/index/resources/webcatalog/intro_catalog (дата звернення: 18.03.2017).
165. Релігія в Україні. URL: <http://religion.in.ua> (дата звернення: 18.03.2017).
166. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних

комунікацій // Світ соціальних комунікацій. 2011. Т. 1. С. 7–10.

167. Різун Т. Релігійні електронні видання в Україні // Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи : наук.-практ. зб. Львів, 2002.

168. Рудюк В. В. Система керування електронною документацією у Німеччині (1990–2006 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 27.00.02. Київ, 2008. 19 с.

169. Савицький В. Функції та значення документа в державному управлінні // Вісник державної служби України. 2005. № 4. С. 28–31.

170. Саган О. Православна ортодоксія у світі релігійного постмодерну // Християнство доби постмодерну : колект. моногр. Київ, 2005. С. 189–207.

171. Свистунов С. Глобальні трансформації християнства доби постмодерну // Християнство доби постмодерну : колект. моногр. Київ, 2005. С. 54–69.

172. Священний Синод УПЦ : офіц. сайт. URL: <http://sinod.church.ua> (дата звернення: 25.12.2016).

173. Селевич Ю. Діловодство Харківської Духовної консисторії: документообіг, розвиток формулярів документів, особливості церковного справочинства // Краєзнавство. 2011. № 1. С. 87.

174. Сельченкова С. В. Діловодство : практ. посіб. Київ : Інкунабула, 2009. 480 с.

175. Семеновкер Б. А. Эволюция информационной деятельности. Рукописная информация. Часть 1. Москва : Пашков дом, 2009. 248 с.

176. Сеть православных сайтов Prihod.ru – Приход.ru. URL: <http://pro.church.ua> (дата обращения: 25.12.2016).

177. Скленар І. Специфіка новин в релігійних Інтернет-виданнях України // Український інформаційний простір. 2008. Число 2. С. 188–192.

178. Скленар І. Сучасна церковна преса в Україні: головна проблематика // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. Львів, 2003. Вип.

23. С. 258–259.

179. Слободяник М. С. До питання структуризації комунікаційних наук // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2006. № 2. С. 4–6.

180. Сніцарчук Л. «Нація без релігії гине»: церковна тематика в корпусі текстів часопису «Розбудова нації» (1928–1934) // Збірник праць науково-дослідного центру періодики ім. В. Стефаника. Львів, 2004. С. 405–413.

181. Сокова А. М. Электронные документы и электронные технологии в делопроизводстве // Делопроизводство. 2001. № 1. С. 13–18.

182. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.

183. Соколова И. В. Основы социальной информатики. Москва, 1997. 57 с.

184. Социальная коммуникация в современном мире : коллект. моногр. / Н. Н. Азаров и др. ; под ред. А. А. Деркача, Е. Б. Перелыгиной. Москва : Альтекс, 2004. 372 с.

185. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку : монографія. Харків : ХДАК, 2005. 229 с.

186. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справ. / под ред. В. А. Ильганаевой. Харьков : Гор. тип., 2009. 392 с.

187. Социальные коммуникации в Интернет-среде // Социальная коммуникация в современном мире : коллект. моногр. / Н. Н. Азаров и др. ; под ред. А. А. Деркача, Е. Б. Перелыгиной. Москва, 2004. С. 351–363.

188. Спичак А. В. Эволюция документирования деятельности приходских церквей Тобольской Епархии в XVIII — начале XX веков : дис. ... канд. ист. наук. Нижневартовск, 2016. 374 с.

189. Справочник религий. URL: <http://risu.org.ua/ru/index/reference> (дата обращения: 28.03.2017).

190. Столяров Ю. М. Документология : учебное пособие. Московский государственный университет культуры и искусств; Орловский

государственный институт искусств и культуры. Орёл : Горизонт, 2013. 370 с.

191. Столяров Ю. М. Истоки мировой книжной культуры. Москва : Школьная библиотека, 2013. №8. С .35-38

192. Столяров Ю. Н. Тема документа в Библии // Книга. Исследования и материалы. Москва : Терра, 1998. Сб. 75. С. 27-45

193. Структура та функції релігії і церкви. URL: <http://uristinfo.net/uchebnye-materialy/278-religieznavstvo--za-red-vd-titova-/8770-rozdil-2-struktura-ta-funktsiyi-religiyi-i-tserkvi.html?start=2> (дата звернення: 28.05.2017).

194. Судник Т. В. Документы православных церквей Тобольской губернии как исторические источники о жизни населения губернии // Источниковедческие и историографические аспекты сибирской истории : коллект. моногр / под общ. ред. Я. Г. Солодкина. Нижневартовск, 2009. Ч. 4. С. 19–33.

195. Тимчук Т. Сучасні релігійні технології як інструмент соціального програмування // Релігія та соціум. 2008. № 1. С. 108–111.

196. Титов В. Д., Качурова С. В., Барабаш О. В. Релігієзнавство : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. В. Д. Титова. Харків : Право, 2008. 270 с.

197. Тихонов В. И. Сущностные характеристики, состав и классификация электронных документов // Делопроизводство. 1999. № 2. С. 48–56.

198. Тищук О. Web-сайти християнських церков: загальна характеристика // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Аудіовізуальна комунікація. Київ, 2008. № 16. С. 36–38.

199. Трубачов Н. Інтернет-сайт як засіб управління громадською думкою для реалізації інтересів місцевих органів влади. URL:

<http://ukrdoc.com.ua/text/34793/index-1.html> (дата звернення: 28.05.2017).

200. Українська Автокефальна Православна Церква : офіц. сайт. URL: <http://church.net.ua/> (дата звернення: 25.12.2016).

201. Українська Православна Церква : офіц. веб-сайт. URL: <http://orthodox.org.ua> (дата звернення: 25.12.2016).

202. Українська Православна Церква : офіц. мережа сайтів. URL: <http://church.ua> (дата звернення: 25.12.2016).

203. Українська Православна Церква. Київський патріархат : офіц. веб-сайт. URL: <http://www.cerkva.info> (дата звернення: 25.11.2016).

204. Український богословський сайт. URL: <http://theology.kiev.ua/> (дата звернення: 15.06.2017).

205. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів : ДСТУ 4163–2003. Чинний від 2003–09–01. Київ : Держспоживстандарт України, 2003. 22 с.

206. Ус О. Досвід архівного зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів у Вільній федеральній землі Баварія (ФРН) // Архіви України. 2011. № 5 (вересень–жовтень). С. 197–201.

207. Филипович Л. О. Сучасна релігійна ситуація в Україні й український Інтернет // Бойко А. Релігія в мас-медіа України : тексти лекцій (додатки). Київ, 2009. С. 129–133.

208. Философия для аспирантов / В. П. Кохановский и др. 2-е изд. Ростов н/Д : Феникс, 2003. 448 с.

209. Філіпова Л. Я. Документально-електронні комунікації в умовах інформатизації освіти // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ ст. : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2009. С. 18–20.

210. Філіпова Л. Я. Інформаційно-комунікативні прояви ресурсного потенціалу Інтернета // Бібліотекознавство. Документознавство.

Інформологія. 2010. №2. С.44–48.

211. Філіпова Л. Я. Системи управління електронним документообігом: загальні поняття термінології, організації, технології (зарубіжний досвід) // Вісник Книжкової палати. 2001. № 4. С. 15–18.

212. Філіпова Л. Я., Кузьмінська О. Г. Модуль 1: Основи комп'ютерної грамотності. Основи роботи в Інтернеті для бібліотечних працівників. Київ ; Харків, 2009. С. 30–49 ; 64–72 ; 82–88.

213. Філософія історії. URL: http://pidruchniki.com/19880521/filosofiya/filosofiya_istoriyi (дата звернення: 18.09. 2016).

214. Церква і соціальна комунікація : найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, Інтернет та інші медіа / упоряд. і наук. ред. М. Перун. Львів : Вид-во Укр. катол. ін-ту, 2004. 440 с.

215. Церковь и Интернет: Понтификальный Совет по средствам массовой коммуникации // Библиотека Гумер. URL: http://www.gumer.nfo/bogoslov_Buks/katholic/Article/ChurIntern.php (дата обращения: 24.05.2017).

216. Цыремпилова И. С. Проблемы сохранения и использования православного культурного наследия в контексте государственно-церковных взаимоотношений в 1920–1930-х гг. (на материалах Байкальского региона) // Власть. 2010. № 7. С. 144–149.

217. Чекмарьова Л. О. Веб-сайт обласної державної адміністрації України як документально-інформаційна система: засади функціонування, структура, зміст : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.10. Київ, 2008. 19 с.

218. Чкалов О. Н. Основы научных исследований. Киев : Вища шк., 1978. 120 с.

219. Чуба Г. Українські рукописні учительні Євангелія : дослідження, каталоги, описи. Київ ; Львів : Свічадо, 2011. 223 с.

220. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій. Рівне, 2001. 438 с.
221. Швецова-Водка Г. М. Документальна комунікація як об'єкт загальної теорії документології // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 2. С. 49–53.
222. Швецова-Водка Г. М. Типологія документа : навч. посіб. Київ : Кн. палата України, 1998. 80 с.
223. Шевкун П. В. Православная церковь на территории Северозападных губерний Российской империи: особенности коммуникаций (конец XVIII — начало XX в.) // Вестник Пермского университета. 2016. Вып. 4 (35). С. 124–132.
224. Шелестова А. М. Веб-сайт як канал електронно-документної комунікації сучасного університету // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 трав. 2010 р.). Київ, 2010. С. 123–124.
225. Шелестова А. М. Електронно-документальна комунікація сучасного університету: тенденції розвитку // Вісник Книжкової палати. 2010. № 9. С. 27–33.
226. Шелестова А. М. Навчальна документація в інтегрованому інформаційно-комунікаційному просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.02. Київ, 2011. 18 с.
227. Штерр Д. І. Особливості ведення парафіяльної документації обрядів життєвого циклу в Мукачівській Греко-католицькій єпархії (друга половина XVIII — перша половина XX століть). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Ужгород, 2014. Вип. 2 (33). С. 3–12.
228. Шуба О. Міжцерковний конфлікт. Сподівання на мудрість і терпіння // Віче. 1995. Ч. 8. С. 195–203.

229. Шуба О. Релігія в етнонаціональному розвитку України. Київ : Криниця, 1999. 324 с.
230. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения : межгос. стандарт : ГОСТ 7.83–2001. Минск : Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002. 13 с.
231. Юраш А. В. Релігія й електронні медіа: взаємодія, протистояння, ігнорація // Телевізійна й радіожурналістика : зб. наук.-метод. праць / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2003. Вип.5. С. 22–30.
232. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. 3-е изд., испр. Москва : Омега-Л, 2007. 567 с.
233. Якимюк (Юхименко) Ю. П. Комунікаційна система документаційного забезпечення управління вищим навчальним закладом : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.02. Київ, 2011. 21 с.
234. Янковая В. Ф. Инструкция по документационному обеспечению управления (делопроизводству) // Секретарь-референт. 2007. № 9. С. 15–20.
235. Яцків Т., Тарасенко Л. Державна реєстрація громадських організацій, релігійних організацій, профспілок, благодійних організацій в Україні: від А до Я. Львів : Юриспруденція, 2008. С. 45–46.
236. Electronic Document Law. November 20. 2002. URL: http://www.eps.gov.lv/files/eng/Electronic_Document_Law.doc.
237. International Council on Archives / Committee on Electronic Records: Guide for Managing Electronic Records from an Archival Perspective, ISA Studies, Paris, 1997. URL: <http://www.ica.org/en/node/30019>.
238. Internet technology. URL: http://www.hpl.hp.com/personal/Dejean_Miligicic/Internet.pdf.
239. The Church and Internet, Pontifical Council for Social Communications/The Holy See. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/pontific

al_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_20020228_church-internet_en.html#_ftn3.

240. The NIST Definition of Cloud Computing. Recommendations of the National Institute of Standards and Technology: NIST Special Publikation 800-145, 7 pages (September 2011). URL: <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-145/SP800-145.pdf>.

Список публікацій за темою дисертації

Праці у фахових виданнях, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні інтернет-ресурси України: інформаційно-змістовий аспект / Ю. Д. Мусієнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — Київ, 2016. — №1. — С. 82-87.
 2. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документаційна складова контенту веб сайтів православних релігійних організацій України / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Кн. палати. — Київ, 2017. — №2. — С. 25-29.
 3. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Засоби електронних комунікацій та їх використання в системі інформаційно-документного забезпечення релігійних організацій / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Кн. палати. — Київ, 2017. — № 5. — С. 38-40.
 4. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійні православні журнали як складові документаційного забезпечення релігійних організацій / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // Вісн. Харк. держ. акад. культури. Серія: Соціальні комунікації : зб. наук. пр. — Харків, 2017. — Вип. 51. — С. 133-144.
- Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:*
5. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливості документаційного забезпечення діяльності релігійних організацій (на прикладі Української Православної Церкви) / Ю. Д. Мусієнко (Коротецька) // East European Scientific Journal. — Варшава (Польща), 2017. — №3(19). — С. 52-57.

Наукові праці, в яких апробовано результати дисертації

1. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Документальні ресурси православних релігійних громад України як складова національної спадщини: постановка проблем // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2015 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2015. — Ч. 2. — С. 211
2. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Інформаційна складова релігійних громад України в умовах інформатизації // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 26-27 листопада 2015 р. / Харк. держ. акад. культури. — Харків, 2015. — С. 178.
3. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання документаційного забезпечення релігійних організацій України // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 4 листоп. 2015 р. / Маріуп. держ. ун-т. — Маріуполь, 2015. — С. 95.
4. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз документальних інтернет-

ресурсів в інформаційному просторі релігійних організацій // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук. конф., 4–5 груд. 2015 р. / Дніпр. нац. ун-т ім. О. Гончара. — Дніпропетровськ, 2015. — Ч. 2. — С. 194.

5. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Релігійний документ: питання визначення та структури // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21–22 квіт. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2016. — С. 347.

6. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Питання підготовки фахівців з діловодства в релігійних установах України // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук. конф., 29–30 квіт. 2016 р. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. — Дніпропетровськ, 2016. — Ч. 2. — С. 258.

7. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Аналіз класифікації документальних ресурсів релігійних організацій України // Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 трав. 2016 р. / Полтав. ун-т економіки і торгівлі. — Полтава, 2016. — С. 236.

8. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Особливі документи православних релігійних громад України: документознавчий аналіз // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 8–9 верес. 2016 р. / Одес. нац. політехн. ун-т. — Полтава, 2016. — С. 74–76.

9. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Організація архівів релігійних установ: аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., 24–25 листоп. 2016 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2016. — С. 172–174.

10. Мусієнко (Коротецька) Ю. Д. Церковні документи в системі документаційного забезпечення релігійних організацій // Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 20–21 квіт. 2017 р. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2017. — С. 283–284.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку», (Харків, 26-27 листопада 2015 р.), тема доповіді: «Інформаційна складова релігійних громад України в умовах інформатизації», очна участь, доповідь на засіданні секції;
2. Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття», (Харків, 22-23 квітня 2015 р.), тема доповіді: «Документальні ресурси православних релігійних громад України, як складова національної спадщини: постановка проблем», очна участь, доповідь на засіданні секції;
3. Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства», (Маріуполь, 04 листопада 2015 р.), тема доповіді: «Питання документального забезпечення релігійних організацій України», форма участі – публікація тез;;
4. Всеукраїнська наукова конференція, (Дніпропетровськ, 4-5 грудня 2015 р.), тема доповіді: «Аналіз документальних інтернет-ресурсів в інформаційному просторі релігійних організацій», форма участі – публікація тез;;
5. Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття», (Харків, 21-22 квітня 2016 р.), тема доповіді: «Релігійний документ: питання визначення та структури», очна участь, доповідь на засіданні секції;
6. Всеукраїнська наукова конференція «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах», (Дніпропетровськ, 29-30 квітня 2016 р.), тема доповіді: «Питання підготовки фахівців з діловодства в релігійних установах України», заочна участь;
7. Міжнародна науково-практична конференція «Структурні зміни у

суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації», (Полтава, 12-13 травня 2016 р.), тема доповіді: «Аналіз класифікації документальних ресурсів релігійних організацій України», форма участі – публікація тез;;

8. IX Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття», (Одеса, 8-9 верес. 2016), тема доповіді: «Особливі документів православних релігійних громад України: документознавчий аналіз», форма участі – публікація тез;;

9. Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 24-25 листопада 2016 р.), тема доповіді: «Організація архівів релігійних установ: аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду», очна участь, доповідь на засіданні секції;

10. Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культурологія та інформаційне суспільство XXI століття», (Харків, 20-21 квітня 2017 р.), тема доповіді: «Церковні документи в системі документаційного забезпечення релігійних організацій», очна участь, доповідь на засіданні секції.

Додаток В

Перелік веб-сайтів УПЦ (МП), на яких розміщені релігійні документи

Назва сайту	Веб-адреса	Назва розділу, в якому розміщені документи	Наявність підрозділів
Українська Православна Церква	http://church.ua/	Новини	Відсутні
Священний Синод УПЦ	http://sinod.church.ua/	Документи	Звернення, Журнали
Інформаційно-аналітичний портал «Про церкву»	http://pro.church.ua/	Документи УПЦ	Статут, Юридична база, Соціальна концепція
Бориспільська єпархія	http://boryspil-eparchy.org/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження, Командирування. Грамоти, Нагороди, Зразок прохання, Інші документи, Загальні документи
Бердянська єпархія	http://berdyansk.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Балтська єпархія	http://balta.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Білоцерківська єпархія	http://bilatserkva.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Горлівська єпархія	http://gorlovka.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Дніпропетровська єпархія	http://dnipropetrovsk.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Житомирська єпархія	http://zhytomyr.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Запорізька єпархія	http://zp.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Кіровоградська єпархія	http://kirovohrad.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Дніпродзержинська єпархія	http://kamianska.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Львівська єпархія	http://lviv.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Камянець-Подільська єпархія	http://kamyanets-podilskiy.church.ua/	Архієрей	Послання, Укази
Київська митрополія УПЦ	http://mitropolia.kiev.ua/	Священникам	Розпорядження

Криворізька єпархія	http://kriviyrig.church.ua/	Документи	Розпорядження
Кременчуцька єпархія	http://kremenchuk.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Конотопська єпархія	http://konotop.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Новокаховська єпархія	http://novakahovka.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Луганська єпархія	http://lugansk.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Миколаївська єпархія	http://mykolaiv.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Могилів-Подільська єпархія	http://mogilivpodilskiy.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Мукачівська православна єпархія	http://mukacheve.church.ua/	Єпархія	Документи
Овруцька єпархія	http://ovruch.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Олександрійська єпархія	http://olexandriya.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Одеська єпархія	http://odesa.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Полтавська єпархія	http://poltava.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Роменська єпархія	http://romny.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Ровеньківська єпархія	http://rovenki.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Сарненська єпархія УПЦ	http://sarny.church.ua/	Документи	Статут
Тернопільська єпархія	http://ternopil.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Тульчинська єпархія	http://tulchin.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Уманська єпархія	http://uman.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Харківська єпархія	http://kharkiv.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Херсонська єпархія	http://kherson.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Хмельницька єпархія	http://khmelnytskyi.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Хустська єпархія	http://khust.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження

Чернівецька єпархія	http://chernivtsi.church.ua/	Документи	Статут, Укази, Розпорядження
Православ'є в Україні	http://orthodoxy.org.ua/	«Собор 2016.док»	Відсутні
Українська православна церква	http://orthodox.org.ua/	«Документи УПЦ»	РПЦ про УПЦ, Статут УПЦ, Соціальна концепція
Іподиякони його Блаженства	http://www.ipodiakony.org.ua/	«Статті та матеріали»	Відсутні

Додаток Д

Перелік веб-сайтів УПЦ (КП), на яких розміщені релігійні документи

Назва сайту	Веб-адреса	Назва розділу, в якому розміщені документи	Наявність підрозділів
Українська православна церква Київський Патріархат	http://www.cerkva.info	Документи	Відсутні
		Патріарх	Послання
		Церква	Статут та канонічне положення, Священний синод та Вища церковна Рада
Волинська єпархія	http://www.pravoslaviavolyni.org.ua/	Документи	Заяви, Звернення, Послання, Резолюції, Укази
Дрогобицько-Самбірська єпархія	http://drogobych-orthodox.info/ukr/	Архієрей	Послання
Донецько-Маріупольська єпархія	http://cerkva.dn.ua/	Документи	Відсутня
Закарпатська єпархія	http://www.cerkva.uz.ua/	Новини	Послання, Звернення, Укази
Львівська єпархія	http://www.gradleva.com/	Архієрей	Послання Слова та вітання
Коломийська єпархія	http://kolomija.com/	Документи	Накази
Кіровоградська єпархія	http://www.cerkva-el.com.ua/	Офіційно	Послання, Заяви, Укази
Рівненська єпархія	http://rivne-cerkva.rv.ua/	Офіційна частина	Відсутній
Хмельницька єпархія	http://cerkva-km.info/	Документи	Послання та звернення, Укази, Розпорядження
Чернігівська єпархія	http://cerkva.in.ua/	Офіційно	Укази та розпорядження, Оголошення, Послання

Перелік веб-сайтів УАПЦ, на яких розміщені релігійні документи

Назва сайту	Веб-адреса	Назва розділу, в якому розміщені документи	Наявність підрозділу
Українська автокефальна православна церква	http://church.net.ua	Офіційні документи	Послання, Звернення, Діяння Помісних соборів
Житомирська єпархія	http://uapc.zt.ua/	Документи	Відсутні
Львівська єпархія	http://uaoc.lviv.ua/	Офіційні документи	Відсутні
Таврійська єпархія	http://uaoc-tavria.com/	Офіційні документи	Відсутні
Карпатська єпархія	http://keuapc.org/	Документи	Документи УАПЦ, Документи єпархії
Харківсько-Полтавська єпархія	http://uapc.org.ua/	Єпархія	Відсутні
Архієпископ Харківський і Полтавський Ігор (Ісіченко)	http://www.bishop.kharkov.ua/home	Заяви	Відсутні

Указ канцелярії Київської митрополії УПЦ (МП)

**ЧЕРНЕЦТВУ, КЛІРИКАМ ТА МИРЯНАМ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Канцелярія Київської Митрополії Української Православної Церкви інформує про благословення Високопреосвященнішого митрополита Чернівецького і Буковинського Онуфрія, Місцєблюститєля Київської митрополичої кафедри, чернецтву, клірикам та мирянам УПЦ кожного дня протягом Великого посту, по можливості, прочитувати одну або більше кафизм з Псалтирі за мир в Україні.

З благословенням

+

**МИТРОПОЛИТ БОРИСПІЛЬСЬКИЙ І БРОВАРСЬКИЙ,
КЕРУЮЧИЙ СПРАВАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Указ Митрополита Київського УАПЦ

УКРАЇНЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ПРЕДСТОЯТЕЛЬ		UKRAINIAN AUTOCEPHALOS ORTHODOX CHURCH PRIMATE
Україна, 01025, Київ Андріївський узвіз, 23 тел. +38 (044) 599-00-05 факс: +38 (044) 278-09-70 моб.: +38 (050) 448-99-66		23, Andriyivskiy uzviz, 01025, Kiev Ukraine phone +38 (044) 599 00 05 tel./fax: +38 (044) 278 09 70 gsm: +38 (050) 448-99-66
МЕФОДІЙ МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ		
15 жовтня 2004 р. Б.	№ 01/062	
У К А З		
З благословіння Митрополита Київського і всієї України Блаженнішого Мефодія Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви - Закарпатська єпархія очолювана Єпископом Ужгородським і Закарпатським Преосвященнішим Кирилом (Михайлюк) разом з духовенством, чернецтвом і мирянами - прийнята в юрисдикцію Української Автокефальної Православної Церкви. З подальшим оприділенням на Архисерейському Соборі Української Автокефальної Православної Церкви.		
Митрополит Київський і всієї України Предстоятель УАПЦ		

Розпорядження по Київській Єпархії УАПЦ

У К Р А І Н С Ь К А П Р А В О С Л А В Н А Ц Е Р К В А

ВОЛОДИМИР**МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ**

01015, Київ-15, вул. Лаврська, 15, корпус 49

ТЕЛ.: 38 044 255 12 13, 255 12 12

ФАКС: 38 044 254 53 01

12.04.2013 №826

**РОЗПОРЯДЖЕННЯ
по Київській Єпархії
Української Православної Церкви**

Визначенням Нашим від 29 березня 2013 року Комісію для прийняття іспитів перед рукоположенням кандидатів у священний сан диякона та пресвітера найменувати «Ставленицька комісія Київської єпархії Української Православної Церкви».

Комісія діє у складі:

Голова Ставленицької комісії Київської єпархії (призначається указом Митрополита Київського і всієї України);

Духівник Київської єпархії (за посадою);

Секретар Київської єпархії (за посадою);

Секретар по місту Києву Київської єпархії (за посадою).

Володимир

Циркуляр канцелярії Київської митрополії УПЦ (МП)

13.08.2013 №1475

**ВСІМ ЄПАРХІАЛЬНИМ ПРЕОСВЯЩЕННИМ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

З благословення Його Блаженства, Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Володимира, 1 вересня 2013 року в усіх храмах Української Православної Церкви необхідно звершити молебні перед початком нового навчального року, про що просимо повідомити духовенство ввіреної Вам єпархії.

З любов'ю у Христі

**МИТРОПОЛИТ БОРИСПІЛЬСЬКИЙ,
КЕРУЮЧИЙ СПРАВАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ**

Рішення спільного засідання комісій УАПЦ та УПЦ (КП)

ПІДСУМКОВЕ РІШЕННЯ

спільного засідання Комісій для ведення діалогу

Української Автокефальної Православної Церкви з УПЦ Київського Патріархату
і Української Православної Церкви Київського Патріархату з УАПЦ*Михайлівський Золотоверхий монастир, м. Київ**08 червня 2015 р.*

Зібравшись на спільне засідання у присутності спостерігачів від Вселенського Патріархату Преосвященного Іларіона, єпископа Української Православної Церкви в Канаді, та Преосвященного Даниїла, єпископа Української Православної Церкви в США, Комісія УАПЦ для ведення діалогу з УПЦ КП і Комісія УПЦ КП для ведення діалогу з УАПЦ, разом вирішили наступне.

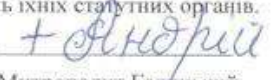
1. Висловити вдячність Його Всесвятості **ВАРФОЛОМІЮ**, Архієпископу Константинополя – Нового Риму і Вселенському Патріарху та Константинопольській Матері-Церкві, а також Українським Православним Церквам у Діаспорі, за надіслання спостерігачів у справі діалогу.

2. Констатувати, що УАПЦ згідно рішень V Помісного Собору (4-5 червня 2015 р.) та УПЦ КП згідно рішень Священного Синоду (від 12 травня 2015 р.), мають намір і бажання у близькому часі об'єднатися у єдину Помісну Православну Українську Церкву.

3. Визнати, що відповідно до канонічних норм, Статутів обох Церков та законодавства України, довершення бажання об'єднатися можливе лише на спільному Об'єднавчому Соборі.

4. Пропонувати Предстоятелю УАПЦ і її Архієрейському Собору та Предстоятелю УПЦ КП і її Священному Синоду невідкладно, до 30 червня 2015 р., прийняти рішення про скликання Об'єднавчого Собору для остаточного об'єднання УАПЦ і УПЦ КП в єдину Помісну Церкву.

5. Склад делегатів Об'єднавчого Собору визначається на рівноправних засадах: всі єпископи УАПЦ та УПЦ КП, а також по одному делегату на кожні п'ятнадцять зареєстрованих релігійних організацій (базове число релігійних організацій визначається на підставі офіційних даних про реєстрацію Міністерства культури України станом на 1 січня 2015 р.). Розподілення представництва в рамках УАПЦ та УПЦ КП залежить від рішень їхніх статутних органів.

Митрополит Галицький

Митрополит Львівський

Протокол засідання Архієрейського Собору УАПЦ

Протокол засідання Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви та Патріаршої ради

09 липня 2015 року Божого
м.Київ

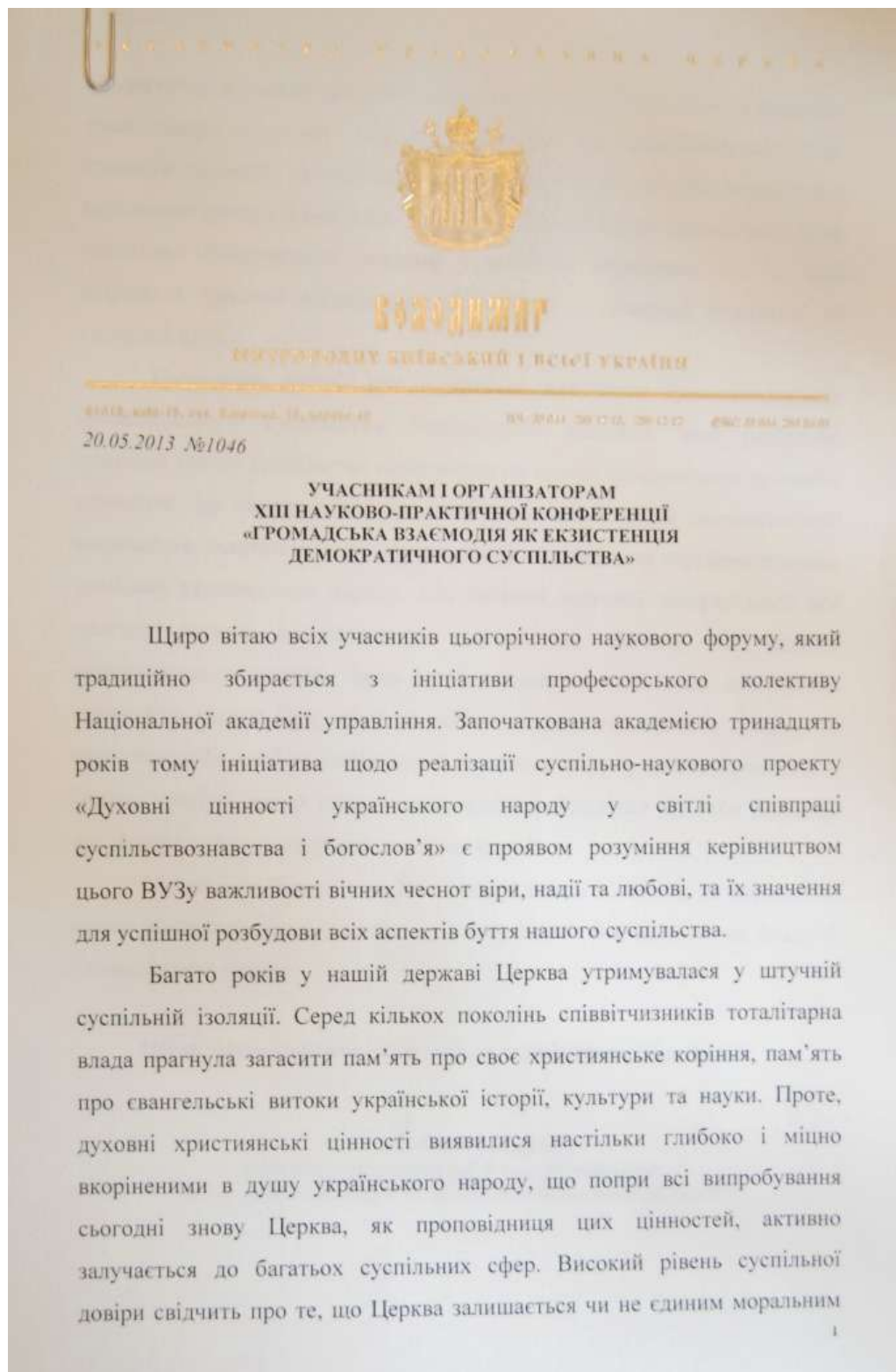
ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

- 1.Розгляд питання про об'єднання УАПЦ і УПЦ КП.
- 2.Відзначення 1000-ліття з часу упокоєння рівноапостольного Великого князя Володимира.
- 3.Внески на Патріархію.
- 4.Різне.

І. Слухали: доповідь Предстоятеля УАПЦ Блаженнішого митрополита Київського і всієї України МАКАРІЯ про поїздку до Вселенської Патріархії.

Ухвалили: Архієрейський Собор прийняв до відома інформацію Предстоятеля УАПЦ.

Вітальне слово митрополита Володимира

авторитетом в умовах жорсткої поляризації суспільства. Відповідальність такої довіри спонукає релігійні організації до вдосконалення своїх способів взаємодії із світом, котрі на мові релігієзнавців називаються церковною місією. Саме тому Українська Православна Церква радо вітає ініціативи Національної академії управління спрямовані на те, щоб відродити традиції вітчизняного богослов'я і співпраці релігійної та світської науки.

Цьогорічна зустріч має особливу тематикою ідею становлення громадянського суспільства. Надзвичайно важливо, щоб розбудова традицій такого суспільства відбувалася на основі споконвічних духовних цінностей. Це застереження має особливий сенс за умов панування ідей морального релятивізму, що призводять до спотворення наріжних етичних домінант українського народу. Під гаслами штучної толерантності все частіше можна прослідкувати заклики до відходу від нашого християнського коріння. Знову ми переживаємо часи, коли непересічна значимість чеснот віри, надії та любові починає піддаватися сумніву. Я щиро бажаю би, щоб учасники цього наукового форуму не обминули своєю увагою трагічні уроки нашого минулого і зробили все від себе можливе для недопущення повторення помилок історії.

Молитовно бажаю всім Вам щедрої Божої допомоги та насаги до нових інтелектуальних звершень у славу нашої Вітчизни та на благо її боголюбивого народу.

Нехай благословення Боже завжди перебуває з усіма Вами!

+ Володимир
МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ВСІєї УКРАЇНИ,
ПРЕДСТОЯТЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Бланк прохання на розірвання церковного шлюбу

Його Високопреосвященству,
 Високопреосвященнішому ФІЛІППУ,
 Митрополиту Полтавському і Миргородському
(кого: прізвище, ім'я, по батькові)

що мешкає за адресою: *індекс* _____

вулиця, будинок, квартира _____

місто/село, район _____

тел. _____

Прохання

Прошу благословення Вашого Високопреосвященства на розірвання
 церковного шлюбу з _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

з огляду на _____

(докладно вказати причину)

«_____» _____ 20__ року

Підпис

(_____)

Прізвище

Додаток С

Порівняльна характеристика реквізитів релігійних та управлінських документів

№	Назва реквізиту	Управлінська документація	Релігійна документація
01	Державний герб України	+	-
02	Емблема організації	+	+
03	Зображення державних нагород	+	-
04	Код організації	+	-
05	Код форми документа	+	-
06	Назва організації вищого рівня	+	+
07	Назва організації	+	+
08	Назва структурного підрозділу організації	+	+
09	Довідкові дані про організацію	+	+
10	Назва виду документа	+	+
11	Дата документа	+	+
12	Реєстраційний індекс документа	+	+
13	Посилання на реєстраційний індекс і дату документа, на який дають відповідь	+	+
14	Місце складення або видання документа	+	+
15	Гриф обмеження доступу до документа	+	-
16	Адресат	+	+
17	Гриф затвердження документа	+	+
18	Резолюція	+	+
19	Заголовок до тексту документа	+	+
20	Відмітка про контроль	+	-
21	Текст документа	+	+
22	Відмітка про наявність додатків	+	+
23	Підпис	+	+
24	Гриф погодження документа	+	-
25	Візи документа	+	-
26	Відбиток печатки	+	+
27	Відмітка про засвідчення копії	+	+
28	Прізвище виконавця і номер його телефону	+	+
29	Відмітка про виконання документа і направлення його до справи	+	+
30	Відмітка про наявність документа в електронній формі	+	-
31	Відмітка про надійдення документа до організації	+	+
32	Запис про державну реєстрацію	+	-

Компаративний аналіз рейтингових українських православних журналів

Назва	Коротка характеристика	Інтернет-адреса
«Православний вісник»	Офіційний журнал УПЦ, видає Київська єпархія. Є сторінка з рекламою на веб-сайті УПЦ, електронної версії немає, надана електронна адреса	http://orthodx.org.ua/page/zhurnal-%C2%ABpravoslavnyi-v%D1%96snik%C2%BB
«Труды КДА»	Журнал наукових праць з богослов'я. Видається з благословення Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України. Має сторінку на веб-сайті Київської духовної академії і семінарії Української православної церкви, є електронна версія з наданням вільного доступу до по цифрованих випусків журналу.	http://kdais.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=38
«Академічний летописець»	Студентський журнал Київської духовної академії і семінарії Української православної церкви, є електронна версія з наданням вільного доступу до електронних випусків журналу	http://kdais.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=39&Itemid=39
«Віра і честь»	Офіційне друковане видання Синодального відділу УПЦ щодо взаємодії зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України, видає Київська єпархія. Є сторінка з рекламою на веб-сайті УПЦ, електронної версії немає	
«ФОМА в Україні»	Журнал для широкого загалу, є веб-сайт	http://foma.in.ua/
«Самарянка»	Православний жіночий журнал, видається Дніпропетровською єпархією, є веб-сайт, що має цифровий архів друкованої версії журналу	http://samaryanka.in.ua/
«Фамілія»	Журнал для всієї сім'ї, є сторінка на сайті інтернет-магазину з анотаціями випусків журналу як реклама для	http://pravnet.in.ua/periodika/zhurnal-familiya.html

	подальшого придбання	
«Отрок. UA»	Православний журнал для молоді, видається Київським Свято-Троїцьким Іонінським монастирем, є веб-сайт з наданням вільного доступу до електронних випусків журналу	http://otrok-ua.ru/ua/main.html
«Шишкин лес»	Дитячий пізнавальний журнал, видає Горлівська єпархія, Донецька єпархія, є веб-сайт	http://shishkinles.ru/parents/journal/ukraine/
«Капельки»	Дитячий релігійно-просвітницький журнал, видає Харківська єпархія. Електронного видання немає	
«Богдан»	Дитячий журнал, видає Дніпропетровська єпархія, є сторінка з рекламою на веб-сайті УПЦ, електронної версії немає, надана електронна адреса	

Документування- постійне і систематичне збирання та оброблення записаної інформації задля її зберігання класифікування, шукання, використання та передавання.

Документ- записана інформація и матеріальний предмет, який можна вважати одиницею в документуванні.

